

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB
TA’LIMI VAZIRLIGI**

1-2

**ANDIJON VILOYATI
PEDAGOGIK MAHORAT
MARKAZI**

MODUL

O‘QUV – USLUBIY MAJMUUA
(Umumiy o‘rta ta’lim maktabi
o‘qituvchilarining malaka oshirish
kursi uchun)



Andijon-2026

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI
ANDIJON VILOYATI PEDAGOGIK MAHORAT MARKAZI

UMUMKASBIY KO’NIKMALARNI
RIVOJLANTIRISH

“KELISHILDI”
Akademik faoliyat bo'yicha direktor
o'rinbosari O'.Qurbonov
“ 5 ” 01 2026-yil

“TASDIQLAYMAN”
Andijon viloyati PMM direktori
T.Turg'unov
01 2026-yil



Umumiy o‘rta ta’lim muassasalari o‘qituvchilari uzluksiz
kasbiy rivojlantirish
(malaka oshirish) kursining

O‘QUV – USLUBIY MAJMUASI

Malaka toifa yo‘nalishi:

Umumiy o‘rta ta’lim maktabining
o‘qituvchilari

Tinglovchilar kontingenti:

Umumiy o‘rta ta’lim maktabining kimyo, geografiya
fani o‘qituvchilari

Asos: Ushbu o‘quv-uslubiy majmua Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining 2024-yil 16-dekabrdagi 402-son buyrug‘i bilan tasdiqlangan tayanch o‘quv reja va namunaviy o‘quv dasturi asosida ishlab chiqilgan.

Tuzuvchi:

N.B.Xoldaraliyeva - Andijon VPMM “Aniq va tabiiy fanlar metodikasi” kafedrasi, o‘qituvchisi.

**“Aniq va tabiiy fanlar metodikasi”
kafedrasi mudiri
_____ M.Kuychiyeva
« ____ » - _____ 2026-yil**

Ushbu **“Umumiy o‘rta ta’lim muassasalari o‘qituvchilari uzluksiz kasbiy rivojlantirish (malaka oshirish) kursi”** uchun tayyorlangan o‘quv-uslubiy majmuasi Andijon viloyati pedagogik mahorat markazi Ilmiy-metodik kengashining 2026-yil 03-yanvardagi “1”-son yig‘ilish bayonnomasi bilan ma’qullangan va nashrga tavsiya etilgan.

ISHCHI O'QUV REJA

1.1. modul: “Ta’limdagi islohotlar va sohaga doir me’yoriy-huquqiy hujjatlar”

4- Mavzu: Ekologik huquq va ekologik xavfsizlik masalalari

Mashg'ulot maqsadi: ishtirokchilar davlat ta'lim standartining maqsad va vazifalari, asosiy prinsiplari, tarkibiy qismlari, o'quv dasturlarining mazmun-mohiyati va ahamiyati, ekologik ta'lim mazmunini bayon etadi, o'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni rivojlantirish yo'llarini, ekologiya fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlarni tahlil qiladi.

Kutilayotgan natijalar

Ishtirokchilar:

- davlat ta'lim standartlarining maqsad va vazifalari, asosiy prinsiplari, tarkibiy qismi, o'quv dasturlarining mazmun-mohiyati va ahamiyatini bayon eta oladi;
- ekologiya fani bo'yicha umumiy o'rta ta'lim muassasalari bitiruvchilariga qo'yilgan malaka talablari (umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ekologiya fanini o'rganish bosqichlari, tayanch va fanga oid umumiy kompetensiyalar, ekologiya fanini o'qitishning maqsad va vazifalari, biologiya fanini o'rganishning mazmuni)ni bayon eta oladi;
- o'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni rivojlantirish yo'llarini bayon eta oladi.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish				
O'quv modul	Ta'limdagi islohotlar va sohaga doir me'yoriy-huquqiy hujjatlar				
Mavzu	Ekologik huquq va ekologik xavfsizlik masalalari				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	Ekologik xavfsizlikni ta'minlash zarurati, talablari, yo'nalishlari va bu boradagi muammolar yechimi haqida bilimga ega bo'lish. Pedagog va o'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirish va rivojlantirish. Maktabda mavzu mazmuniga mos chora-tadbirlarni ishlab chiqish				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Mashg'u lot bosqichl ari	Faoliyat tavsifi	Mashg'u lot bosqichl ari	Faoliyat tavsifi

1. Tashkiliy qism	Salomlashish Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	1. Tashkiliy qism	Salomlashish Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	1. Tashkiliy qism	Salomlashish Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish
2. Motivatsiya	Mavzu mazmuniga mos savollarni berish. - Mavzuning dolzarbligi va hayotiy ahamiyati haqida qisqa muhokama	2. Motivatsiya	Mavzu mazmuniga mos savollarni berish. - Mavzuning dolzarbligi va hayotiy ahamiyati haqida qisqa muhokama	2. Motivatsiya	Mavzu mazmuniga mos savollarni berish. - Mavzuning dolzarbligi va hayotiy ahamiyati haqida qisqa muhokama
3. Nazariy qism	Ekologik xavfsizlikni ta'minlash zarurati, yo'nalishlari haqidagi umumiy ma'lumotlar - - Slaydlar bilan tushuntirish	3. Nazariy qism	Ekologik xavfsizlikni ta'minlash zarurati, yo'nalishlari haqidagi umumiy ma'lumotlar - - Slaydlar bilan tushuntirish	3. Nazariy qism	Ekologik xavfsizlikni ta'minlash zarurati, yo'nalishlari haqidagi umumiy ma'lumotlar - - Slaydlar bilan tushuntirish
4. Tahlil va muhokama	Ekologik xavfsizlikni ta'minlashga oid so'nggi ma'lumotlarni bilish va uni ta'minlashga qaratilgan asosiy chora-tadbirlarni belgilash va amalda qo'llash usullari - Yakuniy xulosalar chiqarish	4. Tahlil va muhokama	Ekologik xavfsizlikni ta'minlashga oid so'nggi ma'lumotlarni bilish va uni ta'minlashga qaratilgan asosiy chora-tadbirlarni belgilash va amalda	4. Tahlil va muhokama	Ekologik xavfsizlikni ta'minlashga oid so'nggi ma'lumotlarni bilish va uni ta'minlashga qaratilgan asosiy chora-tadbirlarni belgilash va amalda qo'llash usullari

			qo'llash usullari - Yakuniy xulosalar chiqarish		- Yakuniy xulosalar chiqarish
6. Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	6. Refleksi ya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	6. Refleksi ya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish
7. Yakunlash va baholash	Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	7. Yakunla sh va baholas h	Mashg'ulot natijalarini umumlashti rish - Kelgusi mashg'ulotl ar uchun tavsiyalar berish	7. Yakunla sh va baholas h	Mashg'ulot natijalarini umumlashtiri sh - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish

REJA

1. Ekologik xavfsizlik va uni ta'minlash zarurati
2. Ekologik xavfsizlikka tahdidlar
3. Ekologik xavfsizlikni ta'minlash yo'nalishlari
4. Amalga oshirilayotgan loyihalar va yechimlar

Kirish

Zamonaviy davrda ekologik xavfsizlik masalasi nafaqat alohida davlatlar, balki butun dunyo hamjamiyati uchun eng dolzarb masalalardan biriga aylanmoqda. Bu mavzuda ekologik xavfsizlik tushunchasi, unga tahdid soluvchi omillar va ushbu xavfsizlikni ta'minlash yo'llarini tahlil qilamiz.

(1-slayd)

1. Ekologik xavfsizlik va uni ta'minlash zarurati

Ekologik xavfsizlik — bu inson hayoti va salomatligi, shuningdek, atrof-muhitning barqaror holatda saqlanishini ta'minlovchi shart-sharoitlarni yaratishdir. Bu tushuncha nafaqat tabiiy resurslarni asrash, balki ulardan oqilona foydalanishni ham nazarda tutadi.

Asosiy maqsad — tabiat va jamiyat o'rtasida muvozanatni saqlab qolish, barqaror rivojlanishni ta'minlashdir. **(2-slayd)**

2. Ekologik xavfsizlikka tahdidlar

Ekologik xavfsizlikka tahdid soluvchi asosiy omillar:

1. Havo ifloslanishi: Sanoat chiqindilari, transport vositalaridan chiqayotgan gazlar.
2. Suv resurslarining ifloslanishi: Chiqindilarni daryolar va ko'llarga tashlash, sanoat suvlari oqizqlari.
3. Iqlim o'zgarishi: Global isish va qutbiy muzlarning erishi.
4. Biologik xilma-xillikning yo'qolishi: Hayvonlar va o'simliklarning yo'q bo'lib ketishi.
5. Chiqindilar bilan bog'liq muammolar: Plastmassa chiqindilarining ko'payishi va ularni qayta ishlashning yetarli emasligi. **(3-slayd)**

3. Ekologik xavfsizlikni ta'minlash yo'nalishlari

Ekologik xavfsizlikni ta'minlash quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

1. Huquqiy chora-tadbirlar

Davlat darajasida ekologik qonunlar va qoidalarni ishlab chiqish va amalga oshirish. Ekologik me'yorlarni buzganlarga nisbatan qat'iy chora ko'rish.

(4-slayd)

2. Iqtisodiy mexanizmlar

"Yashil texnologiyalar"ni moliyalashtirish va rag'batlantirish. Atrof-muhitni ifloslantiruvchi korxonalarga soliq va jarimalar joriy qilish.

(5-slayd)

3. Texnologik yechimlar

Qayta tiklanadigan energiya manbalaridan (quyosh, shamol) keng foydalanish. Ekologik toza ishlab chiqarish texnologiyalarini tatbiq etish.

(6-slayd)

4. Ma'rifiy va tarbiyaviy ishlar

Aholini ekologik mas'uliyatga o'rgatish. Ekologiya faniga e'tiborni kuchaytirish va yosh avlodni tabiatni asrashga chaqirish.

(7-slayd)

4. Amalga oshirilayotgan loyihalar va yechimlar

Hozirgi kunda ekologik xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha quyidagi xalqaro va milliy loyihalar amalga oshirilmoqda:

- Parij kelishuvi: Global iqlim o'zgarishiga qarshi kurashda barcha davlatlar ishtirok etmoqda.
- O'rmonlarni saqlash dasturlari: Deforestatsiyaning oldini olish va yangi daraxtlar ekish bo'yicha xalqaro tashabbuslar.
- Suv resurslarini tozalash: Suv ifloslanishini kamaytirishga qaratilgan texnologiyalar va loyihalar.

(8-slayd)

“Yashil makon” loyihasi doirasida vazifalar belgilab olindi.

Joriy yildan boshlab, yo'l, daryo va kanallarga tutash 2 ming gektar yer 10 ming aholi va tadbirkorlarga ekish uchun ijaraga berildi. “Mening bog'im” loyihasi doirasida budjetdan 49 milliard so'm ajratilib, mahallalarda 215 ta yangi bog' yaratilayapti.

Bu sa'y-harakatlarni Tabiatni muhofaza qilish xalqaro ittifoqi, Cho'llanishga qarshi kurashish konvensiyasi ijro organi ham e'tirof etmoqda.

Lekin ayrim joylarda shunday xayrli ishda sustkashlikka yo'l qo'yilgani afsuslanarli. Ba'zi tumanlarda sug'orish tizimi yo'q yerga ko'chat o'tqazilgan yoki kesilgan daraxtlar o'rniga ekilmagan.

Viloyatlarda “Mening bog'im” loyihasi bo'yicha yashil hududlar va jamoat parklari barpo etish bo'yicha topshiriqlar berildi. Bu maydonlar ekish mavsumigacha “Ochiq budjet” portaliga qo'yilib, daraxt turlari bo'yicha tavsiya va ularning narxi ko'rsatiladi. Bunda parvarishlashda mas'uliyatsizlik qilgan shaxslarni mobil ilova orqali ogohlantirish tizimi yo'lga qo'yiladi.

So'nggi vaqtlarda yurtimizda chang bo'ronlari tez-tez sodir bo'layotgani qayd etildi. Bunga global iqlim o'zgarishi bilan birga daraxtlarning noqonuniy kesilishi,

suv kamayishi, chorva tartibsiz boqilishi ham sabab bo'lmoqda. Cho'llardagi o'simliklar turlari ham keskin kamaygan.

Davlatimiz rahbari aholi ko'payib borayotgan hozirgi sharoitda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash bo'yicha eng katta zaxira yaylovlar ekanini ta'kidladi.

Shu bois 16 million gektar yaylov yerlarini boshqarish Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish qo'mitasiga o'tkazilishi belgilandi. Qo'mitaga cho'llarni degradatsiyadan chiqarish bo'yicha uch yillik dastur tayyorlash topshirildi. 2025 yilda bu maqsadlar uchun dastlab 50 million dollar grant mablag'lari jalb qilinadi.

(9-slayd)

Xulosa

Ekologik xavfsizlikni ta'minlash har bir fuqaroning, jamiyatning va davlatning umumiy vazifasidir. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash, atrof-muhitni ifloslanishdan himoya qilish — bu barcha insoniyat uchun hayot-mamot masalasidir.

Har bir fuqaro o'z hayotida kichik bo'lsa-da, ekologik xavfsizlikni ta'minlashga o'z hissasini qo'sha olishi, ayniqsa o'quvchilarni bunga o'rgatishi, ularda bu boradagi zaruriy ko'nikmalarni shakllantirishi bugungi kunning eng muhim masalalaridan hisoblanadi.

(10-slayd)

2. UMUMKASBIY KO'NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH

2.1. “Pedagoglarning kasbiy rivojlanishi va o‘zaro hamkorlik” moduli

1-mavzu. Kasbiy faoliyatni rivojlantirishda individual va hamkorlik faoliyatini tashkil etish metodikasi (2 soat nazariy mashg‘ulot)

Faollashtiruvchi topshiriq

1. O‘z kasbiy rivojlanishimiz yo‘lida keyingi qadamlarni qanday qilib aniqlashtiramiz?
2. Kasbiy rivojlanishni kafolatlash maqsadida refleksiv faoliyatning qaysi modellaridan foydalanish mumkin?
3. Kasbiy faoliyatdagi ahamiyatga molik voqea-hodisalar (critical incidents) nima va ulardan refleksiyani rag‘batlantirish yo‘lida qanday foydalanish mumkin?

Reja

1. Prezident maktablarida to‘plangan ilg‘or tajribalarni umumiy o‘rta ta‘lim muassasalariga keng tatbiq etish bo‘yicha o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatini rivojlantirish.
2. Refleksiya va uzluksiz kasbiy rivojlanishning roli.
3. Kasbiy faoliyatni bosqichma-bosqich rivojlantirish sikllari

KIRISH

Kasbiy faoliyatni rivojlantirish – bu har bir professionalning o‘z malakasini oshirish, tajriba orttirish va yangi bilimlarni o‘zlashtirish jarayonidir. Bu jarayon, ayniqsa, zamonaviy ish sharoitlarida nafaqat individual, balki jamoaviy hamkorlikda ham amalga oshirilishi muhim ahamiyatga ega. Kasbiy faoliyatning samarali rivojlanishi uchun har bir mutaxassisning o‘z bilim va ko‘nikmalarini oshirish, shuningdek, jamoaviy ish va hamkorlikda faoliyat yuritish qobiliyati zarur.

Bugungi kunda kasbiy rivojlanish metodikasi nafaqat individual yondashuvni, balki hamkorlik faoliyatini tashkil etishning samarali usullarini ham o‘z ichiga oladi. Individual faoliyat – bu o‘z maqsadlarini amalga oshirishda mutaxassisning o‘zini o‘zi boshqarish va doimiy o‘rganish jarayoni bo‘lsa, hamkorlik faoliyati esa jamoa bilan birgalikda maqsadga erishish, tajriba almashish va umumiy qarorlar qabul qilishni anglatadi. Bu ikkala faoliyat turi, birgalikda amalga oshirilganida, nafaqat kasbiy o‘sishni tezlashtiradi, balki yangi imkoniyatlarni yaratadi.

1. Prezident maktablarida to‘plangan ilg‘or tajribalarni umumiy o‘rta ta‘lim muassasalariga keng tatbiq etish bo‘yicha o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatini rivojlantirish.

Prezident maktablari – bu nafaqat yuqori malakali o‘qituvchilarni, balki zamonaviy pedagogik metodlar va ilg‘or ta‘lim tizimlarini o‘z ichiga olgan muassasalar bo‘lib, ular yoshlarning bilim va ko‘nikmalarini shakllantirishda katta rol o‘ynaydi. Ushbu maktablar o‘quvchilarda nafaqat bilimlarni o‘zlashtirish, balki ularni kasb-hunarga yo‘naltirish, tanqidiy fikrlash, axborotni izlash va tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratadi.

O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish. Prezident maktablarida o'quvchilarga kasb-hunarga yo'naltirish masalasi, ularni kelajakda muvaffaqiyatli va ijtimoiy jihatdan faol shaxslar sifatida tarbiyalashda muhim o'rin tutadi. O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish, nafaqat ular uchun kelajakda aniq va barqaror ish o'rinlarini yaratish, balki jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga hissa qo'shish uchun ham zarurdir. Buning uchun o'qituvchilar turli kasblar haqida ma'lumotlar berib, o'quvchilarga o'z qiziqishlarini va kuchli tomonlarini aniqlashda yordam berishlari kerak.

Tanqidiy fikrlash va axborotni izlash. Prezident maktablarida o'quvchilarda tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga alohida ahamiyat beriladi. Tanqidiy fikrlash – bu faqat o'rganilgan ma'lumotni yodlash emas, balki ularni chuqur tahlil qilish, turli nuqtai nazarlardan qarab, muammolarni hal qilishni o'rganishdir. O'qituvchilar o'quvchilarga axborotni izlash, saralash va tahlil qilishni o'rgatish orqali ularning ilmiy-tadqiqot ishlari va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

Ilg'or tajribalarni tatbiq etish. Prezident maktablarida to'plangan ilg'or tajribalar, nafaqat o'quvchilarning bilimlarini kengaytirishga, balki o'qituvchilarning pedagogik metodlarini takomillashtirishga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish, yangi o'qitish metodikalarini qo'llash, o'quvchilarga amaliy topshiriqlar berish kabi usullar umumiy o'rta ta'lim muassasalariga keng tatbiq etilishi zarur. Shuningdek, o'qituvchilarning kasbiy malakalarini doimiy ravishda oshirish va zamonaviy ta'lim texnologiyalariga oid bilimlarni yangilab borish muhimdir.

Amaliyotda qo'llash. O'quvchilarning olingan bilimlarini amaliyotda qo'llashni o'rgatish, ularning kasbiy faoliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Amaliy ishlar orqali o'quvchilar o'rganilgan nazariy bilimlarni haqiqiy hayot sharoitlarida qo'llashni o'rganadilar. Shunday qilib, o'qituvchilar o'quvchilarga real hayotdagi vaziyatlar asosida topshiriqlar berishlari va ularni echish usullarini ko'rsatishlari lozim.

Prezident maktablarida to'plangan ilg'or tajribalar, o'quvchilarda kasb-hunar ko'nikmalarini rivojlantirish, tanqidiy fikrlash, axborotni izlash va tahlil qilish kabi muhim kompetensiyalarni shakllantirishda samarali natijalar beradi. Ushbu tajribalarni umumiy o'rta ta'lim muassasalariga keng tatbiq etish orqali, nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini oshiramiz, balki ularning kelajakdagi kasbiy faoliyatlari uchun mustahkam poydevor yaratamiz. O'qituvchilar esa, o'z kasbiy faoliyatlarini doimiy ravishda rivojlantirish, yangilash va zamonaviy talablarga moslashtirish orqali nafaqat o'quvchilarga, balki jamiyatning taraqqiyotiga xizmat qiladilar.

2. Refleksiya va uzluksiz kasbiy rivojlanishning roli.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchilarning kasbiy malakalarini oshirish, ularning o'z ustida ishlashga bo'lgan qiziqishini uyg'otish va o'zgaruvchan talablar va sharoitlarga moslashishga yordam berish juda muhimdir. Shu sababli, refleksiya

va uzluksiz kasbiy rivojlanish, o'qituvchilarning professional o'sishida muhim o'rinni tutadi.

Refleksiya – o'z-o'zini anglash va takomillashtirish. Refleksiya o'qituvchining o'z faoliyatini tahlil qilish va baholash jarayonidir. Bu jarayon o'qituvchilarga o'z ishlari va qarorlarini tanqidiy ko'z bilan ko'rib chiqish, xatolarni tushunish va ularni tuzatish imkoniyatini yaratadi. Refleksiya o'qituvchining o'z malakalarini oshirish va pedagogik uslublarini takomillashtirish uchun zarur vositadir. O'qituvchi o'zining o'quvchilari bilan aloqasini, darsni qanday o'tkazishini, o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini tahlil qilib, keyingi darslarda yaxshilanishlar kiritishi mumkin.

Refleksiya jarayoni o'qituvchi uchun nafaqat o'z faoliyatini baholash, balki o'z qobiliyatlarini rivojlantirish va o'qitish metodlarini moslashtirish uchun muhimdir. Bu jarayon o'qituvchining o'zgarishga tayyorligini, yangi pedagogik yondashuvlarni o'zlashtirishga bo'lgan ishtiyoqini va o'quvchilarga samarali ta'lim berish uchun zarur bo'lgan tashabbuslarni shakllantiradi.

Uzluksiz kasbiy rivojlanish. Uzluksiz kasbiy rivojlanish – bu o'qituvchining malakasini doimiy ravishda oshirish va yangi bilimlar bilan boyitish jarayonidir. Bu jarayon nafaqat o'qituvchi o'zining kasbiy bilimlarini yangilab borishiga, balki pedagogik uslublarini zamonaviy talablarga moslashtirishga ham yordam beradi. Ta'limning zamonaviy sharoitlari va talablarining o'zgarishi, o'qituvchidan doimiy ravishda o'zini rivojlantirishni talab qiladi. Shu sababli, o'qituvchilar yangi pedagogik texnologiyalar, metodikalar va o'qitishning innovatsion usullarini o'zlashtirishi zarur.

Uzluksiz kasbiy rivojlanish o'qituvchining o'z kasbiga bo'lgan sadoqatini, ijodkorligini va professionalizm darajasini oshiradi. Shuningdek, o'qituvchining kasbiy rivojlanish jarayoniga qatnashishi, uning o'quvchilarga yanada samarali ta'lim berish imkoniyatlarini yaratadi. O'qituvchi o'z malakasini oshirish uchun seminarlar, treninglar, konferensiyalar, onlayn kurslar va boshqa ta'lim faoliyatlarida ishtirok etishi lozim.

Refleksiya va uzluksiz kasbiy rivojlanishning o'zaro aloqasi. Refleksiya va uzluksiz kasbiy rivojlanish bir-birini to'ldiruvchi jarayonlardir. Refleksiya orqali o'qituvchi o'z faoliyatini tahlil qilgandan so'ng, qaysi sohalarida rivojlanishga ehtiyoj borligini aniqlaydi. Bu aniqlash, o'z navbatida, o'qituvchini uzluksiz kasbiy rivojlanish uchun yangi imkoniyatlar qidirishga undaydi. Refleksiya o'qituvchining o'z-o'zini takomillashtirishga bo'lgan ishtiyoqini kuchaytiradi va unga yangi pedagogik yondashuvlarni o'zlashtirishga turtki beradi.

O'qituvchi o'z faoliyatini tahlil qilib, xatolarni va kamchiliklarni aniqlagandan so'ng, uzluksiz kasbiy rivojlanish jarayoniga yanada jiddiy kirishadi. Shu bilan birga, yangi bilimlar olish, o'z ustida ishlash va malakani oshirish jarayonlari o'qituvchining pedagogik yondashuvlarini yaxshilashda yordam beradi. Bu jarayon o'qituvchilarga o'zlarining kasbiy o'sishlarini to'g'ri yo'naltirishga yordam beradi.

Refleksiya va uzluksiz kasbiy rivojlanish ta'lim jarayonining ajralmas qismlaridir. Refleksiya o'qituvchining o'z faoliyatini tanqidiy baholash va o'zgarishlarga tayyor bo'lishini ta'minlaydi. Uzluksiz kasbiy rivojlanish esa, o'qituvchining yangi bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishi, pedagogik uslublarini

doimiy ravishda takomillashtirishga yordam beradi. Bu jarayonlarning birlashishi o'qituvchilarning professional o'sishini tezlashtiradi, ularni ta'lim sohasidagi o'zgarishlarga moslashtiradi va o'quvchilarga yanada samarali ta'lim berishga imkon yaratadi. Har bir o'qituvchi o'zining kasbiy rivojlanishiga jiddiy yondashishi kerak, chunki bu nafaqat uning o'zining, balki butun jamiyatning ta'lim darajasining oshishiga hissa qo'shadi.

3. Kasbiy faoliyatni bosqichma-bosqich rivojlantirish sikllari

Uzluksiz kasbiy rivojlanish (UKR) deganda o'qituvchilarning o'z kasbiy faoliyati va karerasi davomida o'z bilim, ko'nikma va kasbiy kompetensiyalarini saqlashi, takomillashtirishi va kengaytirishi tushuniladi. Mazkur kurs singari UKR kurslarida ishtirok etish orqali, ta'lim beruvchilar eng so'nggi ta'lim amaliyotlari, texnologiyalari va nazariyalari haqida xabardor bo'lib turishadi va bu orqali yuqori sifatli ta'lim berishga hamda o'quvchilarning doimiy rivojlanishda bo'lgan ta'limiy ehtiyojlarini qondirishga qodir mutaxassis bo'lib boradilar.

Refleksiya samarali uzluksiz kasbiy rivojlanish kurslarining eng muhim tarkibiy qismlaridan sanaladi. Mazkur kursda o'qituvchilar strukturalashgan faoliyat turlari davomida barcha mavzular bo'yicha refleksiv mushohoda yuritdilar. Endi bo'lsa o'qituvchilar o'zlarining dars faoliyati davomidagi tajribalaridan saboq olish hamda o'zlarining kuchli va zaif tomonlari haqida refleksiv mushohoda yordamida yaxshiroq tushunchaga ega bo'lishni o'rganadilar.

A) "Nima? Nima qilibdi? Endi nima?"

Bu refleksiv amaliyotning eng oddiy va hamma foydalanishi mumkin bo'lgan modeli hisoblanadi. Ushbu model orqali refleksiv amaliyotdan o'qitish amaliyotlarini tahlil qilish, shaxsning o'z kuchli va zaif tomonlarini, qiyinchiliklarini hamda kelgusida rivojlantirishga muhtoj bo'lgan jabhalarini aniqlashtirishda foydalanish mumkin.

Ushbu mashqni bajarish quyidagi bosqichlarda kechadi:

1. O'qituvchilardan o'z faoliyatlarida darsda yaqinda sodir bo'lgan murakkab vaziyatni eslashni va u haqida o'ylashni so'rang.
2. O'qituvchilardan ushbu tajriba haqida quyidagi savollarga o'z refleksiv jurnallarida javob yozishlarini so'rang:

Nima? Ushbu yaqinda o'tgan darsingizda nima sodir bo'ldi?

Nima qilibdi?: Nima uchun ushbu voqea Siz uchun muhim ahamiyatga ega? Unda nimani payqadingiz va nimani o'rgandingiz?

Endi nima?: Keyingi safar huddi shu singari vaziyatda nimani boshqacha qilgan bo'lar edingiz?

1. O'qituvchilardan o'z refleksiv qaydlari bilan juftlikda yoki kichik guruhda o'rtoqlashishni so'rang.

2. O'qituvchilardan o'z tushunchalarini taqqoslashni va yaxshilanish yo'lida foydalanish mumkin bo'lgan strategiyalar haqida aqliy hujum yo'li bilan o'ylab ko'rishga undang.

3. Bir nechta o'qituvchilardan o'z refleksiv qaydlari bilan o'rtoqlashishni so'rang.

4. Bu trenerlar uchun o'qituvchilarning refleksiv qaydlari (hikoya)larida takrorlanuvchi, tez-tez uchrovchi mavzular, masala yoki muammolarni ko'rsatib

o'tish uchun yaxshi imkoniyat.

5. Ushbu modeldan doimiy ravishda foydalanish o'qitish amaliyotlariga baho berish va kasbiy o'sishni rag'batlantirishda qanchalik foydali ekanligini ta'kidlang.

6. Yakuniy bosqich sifatida o'qituvchilar ushbu oddi modeldan foydalanish o'z kasbiy rivojlanishlarida qanchalik foydali bo'lishi mumkinligi haqida qisqacha qayd qilib qo'yishlari mumkin.

Navbatdagi faoliyat turida o'qituvchilar refleksiya modellarining boshqa turlari va ularni o'z kasbiy faoliyati kontekstiga moslashtirish va qo'llash haqida o'rganishadi.

Gibbs refleksiya sikli, Brukfeldning to'rt linzasi, Refleksiyaning Ritxart sikli.

O'qituvchilar o'z reflektiv jarayonlarida foydalanishi mumkin bo'lgan juda ko'plab tuzilma va modellar mavjud. Ushbu mashqda o'qituvchilar refleksiyaning uchta modeli: Gibbs reflektiv sikli, Brukfeldning to'rt linzasi, Refleksiyaning Ritxart sikli bilan tanishishadi.

O'qituvchilarga refleksiya modellari berilgan 2.6B tarqatma material beriladi. Ushbu tarqatma materialda o'qituvchilarga har bir berilgan model va ularni amaliyotga tatbiq etishning bosqichlari umumlashtirilgan jadval taqdim etiladi.

O'qituvchilarni juft bo'lib ishlagan holda tarqatma materialda berilgan uchta modelni tahlil qilishni so'raladi. Shuningdek, o'qituvchilardan juft bo'lib ishlagan holda har bir modelni muhokama qilishni va berilgan modellarda ularga nima manzur bo'lgani va bo'lmaganligini bir-birlariga izohlab berishlarini so'raladi.

So'ng o'qituvchilar berilgan modellardan bittasini o'z hayotlarida sodir bo'lgan muhim voqea hodisa xususida refleksiya qilib ko'rishda foydalanishi hamda bu orqali ushbu refleksiya modelining o'qitishdan boshqa kontekstlarda qanday ish berishini sinab ko'rishlari mumkin. Hayotdagi voqea hodisaga misol sifatida uyda yoki ishda bo'lgan, o'zlari rejalashtirgandek chiqmagan yoki kutilmagan salbiy natijaga olib kelgan voqea-hodisa bo'lishi mumkin. O'qituvchilardan qaysi modeldan foydalanganliklarini butun guruhga yoki Padlet orqali aytib berishni hamda ular refleksiya qilgan voqea-hodisaning qisqacha mazmunini aytib berishni so'raladi.

So'ng o'qituvchilardan o'z reflektiv jurnallariga mazkur mashg'ulotda foydalangan hamda eng yaxshi deb topgan refleksiya modellari xususida qisqacha qayd kiritib qo'yishlarini so'raladi. O'z qaydlarida nima uchun aynan shu modelni ma'qul ko'rganliklarini va undan o'z faoliyatlarida hamda turli kontekstlarda foydalanishga nima uchun eng mosi deb topishlarini izohlashni so'raladi.

B) O'z kasbiy amaliyotimizda refleksiyaning rag'batlantirishda ahamiyatli voqea-hodisalar (critical incidents)dan foydalanish

Ahamiyatli voqea-hodisalar (critical incidents) bizning kasbiy faoliyatimizda sodir bo'ladigan kutilmagan, muhim ahamiyatga ega voqealar sanaladi. Bular ichiga biz va o'quvchilarimiz o'rtasida sodir bo'ladigan murakkab vaziyatlar, sinfni boshqarishdagi ikkilanishlar yoki o'rganishdagi muvaffaqiyatni, imkoniyatlarni ajratib ko'rsatuvchi voqealarni kiritish mumkin.

Ahamiyatli voqea-hodisalar ijobiy yoki salbiy bo'lishi mumkin. Misol uchun:

- Batafsil rejalashtirilganligiga qaramay o'quvchilarni faol jalb qila olmagan, muvaffaqiyatsiz o'tgan dars.

- Darsga putur yetkazgan o'quvchilar o'rtasidagi kelishmovchilik.
- Ma'lum bir o'qitish strategiyasining kutilmagan darajada muvaffaqiyatli bo'lgan va o'quvchilarning mukammal darajada tushunishiga yetaklagan vaziyat.

Ahamiyatli voqea-hodisalar refleksiv amaliyotni rag'batlantirish maqsadida uzluksiz kasbiy rivojlanish dasturlariga integratsiya qilinishi mumkin.

Ahamiyatli voqea-hodisalar qay tarzda kasbiy o'sishga yetaklashi mumkinligini namoyish qilish uchun o'qituvchilarni quyidagi jarayondan o'tishga taklif qiling:

1. Quyidagi ahamiyatli voqeani o'qituvchilarga taqdim eting.

O'qituvchi interaktiv darsni yaratish ustida ancha vaqt sarflaydi. Sa'y-harakatlariga qaramay, o'quvchilar dars davomida faol bo'lishmaydi, ko'pchiligi muhokamalarda ishtirok etmaydi yoki guruhda bajariladigan topshiriqlarni bajarishmaydi. Dars so'ngida o'quvchilar o'rtaga tashlangan savollarga sust javob berishadi va ayrimlari darsdan kutilgan maqsadlarni tushunmaganliklarini e'tirof etishadi.

2. O'qituvchilardan ularning ham faoliyatida huddi shu kabi vaziyat bo'lgan yoki bo'lmaganligini yoki boshqa hamkasblarida shu kabi vaziyat bo'lgan-bo'lmaganligini so'rang.

3. O'qituvchilardan nima uchun bu vaziyat ahamiyatli voqea bo'la olishi va bu vaziyat ularning kasbiy jihatdan o'sishiga qanday hissa qo'shishi mumkinligi haqida so'rang:

→ Bu ko'pchilik o'qituvchilar boshidan o'tkazgan bezovta qiluvchi tajriba sanaladi.

→ Bu darsning tuzilishi va o'tilishi bo'yicha ko'p savollarni o'rtaga tashlaydi.

→ Bu o'quvchilarning ishtiroki xususida refleksiv mushohoda yuritish imkonini beradi.

→ Bu dars jarayoniga turli yondashuvlarni integratsiya qilish kerakligini nazarda tutadi.

1. O'qituvchilarni refleksiv amaliyotning "Nima?" bosqichi xususida yanada batafsil o'ylab ko'rishga chorlang. Masalan, o'qituvchilar darsning yaxshi natija bergan va yomon natija ko'rsatgan qismlari ro'yxatini tuzishi mumkin. O'quvchilar faol bo'lmagan darslarda ham o'quvchilarning diqqatini tortgan va ularni faollashtirgan elementlar bo'lishi mumkin. Nimalar yaxshi natija berganligi va bermaganligiga diqqat bilan nazar solish o'qituvchilarga yanada samarali muhokama uchun xizmat qilishi mumkin.

2. O'quvchilar nima uchun dars davomida faol bo'lmaganliklarini yaxshiroq tushunish uchun o'qituvchilarni aniq savollar berishga chorlang. O'qituvchilar so'rashi mumkin bo'lgan savollarga quyidagilar kirishi mumkin:

→ O'quvchilarni dars jarayonida faol ishtirok etishga yo'l qo'ymagan faktorlar nimalar edi? Dars mazmuni o'quvchilar qiziqishiga mos emasmi? Mashq yoki mavzu nima uchun ularga mos ekanligini ko'rmadimi? Mavzuni tushunish

haddan tashqari qiyinmidi? O'quvchilarning mavzu bo'yicha ilgari egallangan bilimlari bormidi?

→ Dars maqsadlari aniqmidi? Maqsadlar juda keng qamrovlimidi yoki juda osonmidi?

→ Ko'rsatmalar aniq va ularni tushunish osonmidi?

→ O'quvchilarning turli ehtiyojlariga murojaat qiluvchi turli tuman strategiya va texnikalardan foydalanilganmidi?

Yuqoridagi savollarni berish orqali o'qituvchilar "**Nima bo'libdi?**" savoliga yanada batafsil javoblar topishadi.

Endi o'qituvchilarni dars ishlanmasi va darsni o'tish o'quvchilarni yanada faolroq ishtirok etishga undaydigan darajaga keltirish uchun nimalar qilish mumkinligi haqida o'ylab ko'rishga chorlang, ya'ni o'qituvchilarni "**Endi nima?**" degan savolga javob izlashga chorlang. O'qituvchilardan quyidagi ayrim tavsiyalar kelib tushishi mumkin:

- Dars maqsadlari aniq va o'quvchilar tomonidan to'g'ri tushunilishini ta'minlash.
- Darsni o'quvchilarning mavzuga bo'lgan qiziqishini uyg'otuvchi va hayot bilan mavzu o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rish imkonini beruvchi qisqacha qiziqarli kirish mashqidan boshlang.
- Mashqlarni bajarish bo'yicha aniq ko'rsatmalar bering.
- Dars davomida o'quvchilardan nimalar kutib qolinishini ochiq-oydin va aniq ifodalang.
- Ijobiy o'rganish muhitini yaratish uchun o'quvchilarning ilgari egallagan bilimlarini faollashtiring.
- Faol ta'lim olishni rag'batlantiruvchi turli mashq va topshiriqlar yarating.
- Har bir mashq va faoliyat turi uchun havozalash strategiyalarini rejalashtiring.
- Turli qobiliyat va ehtiyojlarga murojaat qilish uchun mazmun va jarayonni tabaqalashtiring.
- O'quvchilarning butun dars davomida tushunishlarini tekshirib boring va davomil qayta aloqa bering.
- O'quvchilar tushunmasa yoki nima qilish kerakligini bilmasa, savollar bilan murojaat qilish imkoniyatini bering.
- Barcha uchun tanish faoliyat turlari (rutinalar)dan foydalanishda yoki ayrim yangi texnika va strategiyalardan foydalanishda muvozanatni saqlang.
- Darsdagi faoliyat turlari tig'iz bo'lib qolmasligi uchun va har bir faoliyat turini bajarishga yetarli vaqt ajratilishi uchun mashq va topshiriqlarga ajratilgan vaqtni tegishli tarzda moslashtirib chiqing.
- O'quvchilar darsning bir qismi tugab, yangi bosqichi boshlanayotganligini aniq bilishi uchun, bir faoliyat turidan ikkinchi faoliyat turiga o'tishda aniq qadamlarni integratsiya qiling.

Ahamiyatli voqea-hodisa ustida refleksiv mushohoda yuritish bo'yicha ushbu namunani keltirib o'tgach, o'qituvchilardan o'z tajribalarida sodir bo'lgan ahamiyatli voqea-hodisalarga iloji boricha ko'proq misollar keltirishni so'rang.

O'qituvchilar keltirib o'tgan ahamiyatli voqea-hodisalarning ro'yxatini tuzing. Quyida o'qituvchilar misol tariqasida berishi mumkin bo'lgan ayrim ahamiyatli voqea-hodisalardan namunalar keltiriladi:

O'quvchi baland ovozda gapirib, hazil-mutoyiba qilib va tengdoshlariga halaqt bergan holda darsga halaqt beradi. Bir necha bor berilgan og'zaki ogohlantirishga qaramay salbiy xulq-atvor tobora kuchayib boraveradi va o'quvchi butun sinf oldida o'qituvchining nufuziga (avtoritetiga) rahna sola boshlaydi.

O'qituvchi o'quvchilarga vazifa beradi biroq bir necha nafar o'quvchi ulardan kutilgan natijaga mos kelmaydigan ishni topshirishadi. Sinf bilan buni muhokama qilgach, o'qituvchi shuni anglab yetadiki, guruhdagi ko'pchilik o'quvchilar baholash mezonini va kutilgan natijalarni yaxshi tushunishmagan ekan.

O'quvchi noo'rin yoki kurakda turmaydigan gap qiladi. O'qituvchi endi barcha o'quvchilar uchun ham tarbiyaviy ham ta'limiy ahamiyatga ega bo'lgan reaksiya bildirish bo'yicha bir qarorga kelishi lozim.

O'qituvchilarga shuni eslatilgiki, ahamiyatli voqea-hodisalar muvaffaqiyatni ko'rsatib beruvchi lahzalardan ham iborat bo'lishi mumkin. Masalan:

Ma'lum bir o'qitish strategiyasi o'quvchilarning mavzu yoki konseptni nihoyatda yaxshi darajada tushunishga yetaklagan lahza.

O'quvchilar ayniqsa yoqtirgan va butun o'quv yili davomida esda saqlab yurgan faoliyat, topshiriq yoki mashq.

O'qituvchilar ijobiy ahamiyatli voqea-hodisalarni tahlil qilar ekan, refleksiv amaliyotning bosqichlari birmuncha boshqacha tarzda ifodalanishi mumkin:

Nima?: Yaqinda o'tilgan darsda nima sodir bo'ldi?

Nima bo'libdi?: Bu voqea-hodisa nimasi bilan ahamiyatli? Nimani payqadingiz yoki nima xulosa chiqardingiz?

Endi nima?: O'sha darsda boshqa darslarda ham qilishingiz mumkin bo'lgan nima qildingiz?

Agar vaqt yetsa o'qituvchilardan berilgan misollardan bittasini tanlashga chorlang va ushbu misol bilan "nima/nima bo'libdi/endi nima" bosqichlari bo'yicha refleksiya qilishni so'rang.

Yakuniy bosqich sifatida o'qituvchilar o'z refleksiv jurnallarida ahamiyatga molik voqea-hodisalar va ularni o'z kasbiy rivojlanishi qo'llash yo'llari bo'yicha xulosalarini qayd qilib qo'yishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-231-son Qarori, - T.: 2024.

2.1. “Pedagoglarning kasbiy rivojlanishi va o‘zaro hamkorlik” moduli

2-mavzu. O‘z faoliyatini tahlil qilish va baholash – kasbiy rivojlanish asosi (2 soat amaliy mashg‘ulot)

Amaliy mashg‘ulotdan ko‘zlangan maqsad:

tinglovchilar o‘zini-o‘zi baholash faoliyati, o‘z faoliyatini baholash turlari va vositalari, o‘zining kuchli va kuchsiz tomonlarini aniqlashning samarali usul va vositalari haqida bilimlari mustahkamlanadi;

o‘z ustida ishlash rejasini ishlab chiqish, KRK va KRS tadbirlarida o‘zaro tajriba almashish: ta’rifi, xususiyatlarini topshiriqlar orqali izohlaydilar;

kichik guruhlarda ishlash natijasida maktabda jamoada ishlash, hamkasblar va o‘quvchilar ota-onalari bilan o‘zaro hamkorlik qilish ko‘nikmalari rivojlantiriladi.

Tinglovchilar faoliyatini tashkil qilish bo‘yicha yo‘l-yo‘riqlar

Mashg‘ulot kichik guruhlarda ishlash metodi yordamida tashkil qilinadi. Guruhlarga topshiriqlar beriladi.

Quyida keltirilgan nazariy materialni o‘rganib chiqing va quyidagi mavzular bo‘yicha guruh ishi tayyorlang va uni namoyish qiling.

1-guruh uchun topshiriq. O‘zingiz o‘tkazgan darslardan birini tanlang va uning samaradorligini tahlil qiling. Dars jarayonidagi asosiy qadamlarni va o‘quvchilarning javoblarini baholang.

- Dars maqsadi va uning o‘quvchilar tomonidan qabul qilinishi qanday bo‘ldi?
- Qaysi metodlar samarali bo‘ldi? Nima uchun?
- O‘quvchilarning faoliyatini qanday baholadingiz?
- O‘zingizning o‘qitish usulingizda qanday kamchiliklarni aniqladingiz va ularni qanday tuzatish mumkin?

2-guruh uchun topshiriq. O‘z faoliyatingizni tahlil qilib, o‘zingiz uchun malaka oshirish rejasini tuzing. Bu reja quyidagi punktlarni o‘z ichiga olishi kerak:

Qaysi sohalarda o‘z ustimda ishlashim kerakligini aniqlang.

Yangi pedagogik metodlarni qanday o‘rganish kerakligini yozing.

O‘quvchilar bilan samarali aloqani qanday mustahkamlash mumkinligini rejalashtiring.

Malaka oshirish kurslari, seminarlar yoki treninglarda qatnashish imkoniyatlarini aniqlang.

3-guruh uchun topshiriq. O‘qituvchilar guruhida pedagogik hamkorlikni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun qisqa va uzoq muddatli reja tuzing. Reja quyidagilarni o‘z ichiga olishi kerak:

- Qisqa muddatda o‘qituvchilar o‘rtasida qanday hamkorlikni boshlash mumkin (masalan, o‘quvchilarning bilimini baholash, dars samaradorligini o‘rganish)?
- Uzoq muddatli hamkorlikning maqsadlari va vazifalari qanday bo‘ladi?
- Hamkorlikni baholash va takomillashtirish uchun qanday mezonlar va vositalardan foydalaniladi?

4-guruh uchun topshiriq. O‘zingizning pedagogik faoliyatingizni tahlil qiling. O‘z faoliyatingizni baholashda quyidagi savollarga javob bering:

O'zingizni qaysi sohalarda kuchli va zaif deb hisoblaysiz? (Masalan, darsni tashkil etish, o'quvchilarga individual yondashuv, pedagogik metodlar va boshqalar)

O'quvchilardan qanday fikr-mulohazalar oldingiz? Ularning o'zlashtirish darajasi qanday?

O'quvchilarga ta'lim berishda qanday muammolarni duch keldingiz? Bu muammolarni qanday hal qilishni o'yladingiz?

Amaliy mashg'ulot uchun nazariy material

Reja

1. O'zini-o'zi baholash faoliyati: o'z faoliyatini baholash turlari va vositalari, o'zining kuchli va kuchsiz tomonlarini aniqlashning samarali usul va vositalari.
2. Kasbiy rivojlanishda o'qituvchilar hamkorligi.
3. O'z ustida ishlash rejasini ishlab chiqish.

KIRISH

Ta'lim tizimida o'qituvchining kasbiy faoliyati, uning o'ziga bo'lgan talab va yondashuvlariga asoslanadi. Har bir o'qituvchi o'z faoliyatini doimiy ravishda tahlil qilib, baholashi zarur, chunki bu jarayon uning professional o'sishi va ta'lim sifatini yaxshilashga olib keladi.

Zamonaviy ta'lim tizimi o'zgaruvchan va dinamik sharoitda rivojlanib bormoqda, shuning uchun o'qituvchilar, pedagogik uslublarini, metodlarini va yondashuvlarini doimiy ravishda tahlil qilib, baholab borishlari muhimdir. O'z faoliyatini tahlil qilish – bu nafaqat o'z ishini baholash, balki xatolarni aniqlash, kuchli tomonlarni kuchaytirish va kamchiliklarni bartaraf etishning samarali usulidir. Shuningdek, bu jarayon o'qituvchiga o'zining pedagogik yondashuvlarini yangilash, innovatsion metodlarni qo'llash va o'quvchilarga yanada samarali ta'lim berish imkoniyatini yaratadi.

Shu o'rinda, o'z faoliyatini tahlil qilish va baholash jarayonining kasbiy rivojlanishdagi o'rni haqida gapirganda, bu jarayonning qanday asosiy elementlarga ega ekanligini va u qanday qilib o'qituvchining malakasini oshirishga yordam berishini ko'rib chiqamiz. Har bir o'qituvchining o'z faoliyatini to'g'ri baholay olish va uning natijalarini tahlil qilish orqali o'z kasbiy rivojlanishini qanday qilib samarali tashkil etish mumkinligi haqida fikr yuritamiz.

1. O'zini-o'zi baholash faoliyati: o'z faoliyatini baholash turlari va vositalari, o'zining kuchli va kuchsiz tomonlarini aniqlashning samarali usul va vositalari

O'zini-o'zi baholash faoliyati — bu o'qituvchining o'z pedagogik jarayonini tahlil qilish, o'z faoliyatini baholash va shu asosda o'zining kasbiy rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash jarayonidir. Bu jarayon o'qituvchiga o'zining kuchli tomonlarini tan olish va zaif jihatlarini aniqlash imkonini beradi, shuningdek, malakasini oshirish va ta'lim sifatini yaxshilash uchun zarur o'zgarishlarni kiritish imkonini yaratadi.

O'zini-o'zi baholashning asosiy maqsadi — o'qituvchining o'z ishini tahlil qilishi, xatolarni aniqlashi va keyingi darslarda yaxshilanishlarga erishishdir. Shuningdek, o'zini-o'zi baholash jarayoni o'qituvchining o'z ustida ishlashini ta'minlab, pedagogik faoliyatini doimiy ravishda takomillashtirishga yordam beradi.

O'z faoliyatini baholash turli yo'nalishlarda amalga oshirilishi mumkin. Quyida ba'zi asosiy baholash turlarini ko'rib chiqamiz:

Formativ baholash: Bu baholash turi o'qituvchining dars jarayonida o'quvchilarning rivojlanishini va o'zgarishlarni kuzatish orqali amalga oshiriladi. O'qituvchi bu baholash orqali o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini kuzatadi va darsning samaradorligini aniqlaydi. Formativ baholash o'qituvchiga o'z faoliyatini real vaqt rejimida baholash imkonini beradi.

Summativ baholash: Bu baholash turi o'qituvchining darsdan so'ng o'quvchilarning umumiy natijalarini baholashga yo'naltirilgan. Bu baholash o'qituvchining dars maqsadlariga qanchalik erishganini va o'quvchilarning bilim darajasini o'lchashga yordam beradi.

Reflektiv baholash: O'qituvchi o'z faoliyatini baholashda refleksiya (o'z-o'zini tahlil qilish) usulini qo'llashi mumkin. Bu turda o'qituvchi o'zi qanday dars o'tganini, nimalar yaxshi chiqqanini, qanday kamchiliklarni sezganini tahlil qilib, kelgusida qanday yaxshilanishlar qilish kerakligini aniqlaydi.

Ko'rsatkichli baholash: Bu baholash turi o'qituvchining o'z faoliyatini aniq ko'rsatkichlar (masalan, o'quvchilarning muvaffaqiyat darajasi, darslar davomida o'quvchilarning ishtiroki, o'qituvchi tomonidan qo'llanilgan metodlar) bo'yicha baholashdir. Bu ko'rsatkichlar o'qituvchining pedagogik faoliyatini aniq o'lchash va tahlil qilish imkonini beradi.

O'z faoliyatini baholash vositalari

O'zini-o'zi baholash jarayonini samarali tashkil etish uchun turli vositalardan foydalanish mumkin. Bu vositalar o'qituvchiga o'z faoliyatini aniq va tizimli baholash imkonini yaratadi. Quyida o'z faoliyatini baholashda foydalanish mumkin bo'lgan vositalar keltirilgan:

O'zini-o'zi baholash jurnali: Bu vosita o'qituvchiga har bir darsdan keyin o'z faoliyatini yozma ravishda baholash imkonini beradi. O'qituvchi dars davomida yuzaga kelgan qiyinchiliklarni, muvaffaqiyatlarni va kelgusidagi darslar uchun tavsiyalarni kiritishi mumkin. Bu jurnal o'qituvchining o'z-o'zini tahlil qilish va rivojlanish yo'lini kuzatib borishda yordam beradi.

O'zini-o'zi baholash shakllari: Dars jarayonida o'qituvchi o'z faoliyatini baholash uchun turli shakllarni (masalan, maxsus savollar, o'z faoliyatini tahlil qilish uchun testlar) qo'llashi mumkin. Bu shakllar o'qituvchiga dars jarayonidagi muhim jihatlarni aniqlash va baholashda yordam beradi.

Video tahlil: O'qituvchi darslarini video formatda yozib olib, keyinchalik o'zi tomonidan baholashi mumkin. Bu usul o'qituvchiga o'zining dars berish uslublarini tahlil qilish, nutqini va darsda o'quvchilar bilan aloqasini yaxshilashga yordam beradi.

Kengaytirilgan o'qituvchi baholash tizimi (360 daraja baholash): Bu tizimda o'qituvchining faoliyati nafaqat o'qituvchi tomonidan, balki

o'quvchilar, hamkasblar va boshqaruvchilar tomonidan ham baholanadi. Bu yondashuv o'qituvchining ko'proq nuqtai nazardan baholanishini ta'minlab, yanada kengroq va aniqroq tahlil qilish imkonini beradi.

O'zini-o'zi baholashning ahamiyati

O'zini-o'zi baholash o'qituvchining kasbiy rivojlanishining muhim qismlaridan biridir. O'qituvchining o'z faoliyatini tahlil qilish orqali u nafaqat o'zining kuchli tomonlarini topadi, balki kamchiliklarni bartaraf etish va yangi maqsadlar belgilash uchun zarur choralar ko'radi. Bu jarayon o'qituvchining o'zini takomillashtirishga bo'lgan intilishining ko'rsatkichi bo'lib, uning pedagogik malakasini oshirishga yordam beradi.

O'zini-o'zi baholash orqali o'qituvchi o'z faoliyatini yanada samarali va tizimli amalga oshirishi mumkin, bu esa o'quvchilarning bilim darajasini oshirish va ta'lim sifatini yaxshilashga olib keladi. O'zini-o'zi baholash, shuningdek, o'qituvchining o'ziga nisbatan mas'uliyatni oshiradi va uni professional rivojlanishga undaydi.

O'zini-o'zi baholash faoliyati — bu o'qituvchining o'z ishini tahlil qilish va rivojlantirish jarayonidir. Bu jarayon, o'qituvchining o'z faoliyatini tahlil qilish, xatolarni aniqlash, yangi maqsadlar belgilash va o'zining kasbiy o'sish yo'nalishlarini aniqlash uchun zarur vositalarni taklif etadi. Turli baholash turlari va vositalari yordamida o'qituvchilar o'z faoliyatini samarali ravishda baholab, o'z malakalarini oshirishi va o'quvchilarga yanada samarali ta'lim bera olishadi.

2. Kasbiy rivojlanishda o'qituvchilar hamkorligi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 2024-yil 21-iyundagi PQ-231-son qarori hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining 2024-yil 28-iyundagi 198-son buyrug'ida belgilangan vazifalar ijrosini ta'minlash, o'qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va kasbiy mahoratini oshirish uchun shart-sharoitlar yaratish orqali umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini yaxshilash maqsadida 2024-2025-o'quv yilidan boshlab umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'qituvchilari uchun fanlar kesimida "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlari bosqichma-bosqich joriy etildi.

"Kasbiy rivojlanish kuni" – o'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirish, ijodiy ishlash va o'z bilimini muntazam boyitib borish, zamonaviy o'qitish metodikasi va axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan unumli foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun o'quv-seminar, trening, mahorat darslari va mustaqil ta'lim tadbirlari o'tkazilishi belgilangan haftaning muayyan kuni.

"Kasbiy rivojlanish soati" – kasbiy rivojlanish kunlarida tashkil etilgan o'quvlarda o'qituvchilar tomonidan o'zlashtirilgan yangi bilim va ko'nikmalarni o'zlari faoliyat ko'rsatayotgan umumta'lim maktablarida qo'llashlarini tahlil qilish, ularga zarur metodik yordam ko'rsatish, kasbiy rivojlanish uchun tavsiyalar berish, dars kuzatish, refleksiv amaliyot hamda maktab negizida malaka oshirish tadbirlari o'tkaziladigan soatlar;

mentor-o'qituvchilar – “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarini tashkil etish uchun fanlar (yoki fanlar bloki) kesimida tanlab olingan yuqori malakali o'qituvchilar;

ishtirokchilar – “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlariga jalb qilingan umumiy o'rta ta'lim muassasalari fan o'qituvchilari;

master-trenerlar – mentor-o'qituvchilarga metodik jihatdan ko'mak beruvchi malakali mutaxassislar; tayanch maktablar – “Kasbiy rivojlanish kuni” o'quv mashg'ulotlari o'tkaziladigan umumiy o'rta ta'lim muassasalari;

elektron qaydnoma – o'qituvchilarning tayanch maktablardagi “Kasbiy rivojlanish kuni” va umumiy o'rta ta'lim maktablaridagi “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlariga ishtirok etish davomati va faolligi qayd etiladigan ma'lumotlar bazasi;

ekspertlar guruhi – “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlari uchun dasturlar va o'quv materiallarini ishlab chiqish bo'yicha malakali pedagog va mutaxassislardan shakllantirilgan guruh;

koordinator – umumiy o'rta ta'lim maktabi direktorining “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarini tashkil etishga umumiy rahbarlik va muvofiqlashtirish vazifasi yuklatilgan o'rinbosari;

yetakchi o'qituvchi – “Kasbiy rivojlanish kuni” tadbirlarida ishtirok etadigan va umumiy o'rta ta'lim maktablarida fanlar (yoki fanlar bloki) kesimida “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarini tashkil etishga mas'ul bo'lgan tajribali faol o'qituvchi yoki fan metodika birlashmasi rahbari.

“Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarining **maqsadi** o'qituvchilarga kasbiy mahoratini oshirish va metodik tayyorgarligini takomillashtirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishdan iborat.

“Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarining asosiy **vazifalari** quyidagilardan iborat:

Prezident va ixtisoslashtirilgan maktablarning ilg'or tajribalarini umumiy o'rta ta'lim muassasalariga joriy qilish;

o'qituvchilarga zamonaviy pedagogik va innovatsion ta'lim texnologiyalarini o'zlashtirish uchun sharoit yaratish;

o'qituvchilarning o'zi ustida mustaqil ishlashi va ilg'or pedagogik tajribalarni o'rganishini tashkil etish;

o'qituvchilarni fan va uni o'qitish metodikasiga doir yangiliklar bilan tanishtirish; o'qituvchilarga o'zaro tajriba almashish, shu jumladan, “Ustoz-shogird” tizimida hamkorlik qilish imkoniyatini yaratish;

o'qituvchilarning o'zaro dars kuzatishi, refleksiv amaliyoti hamda maktab negizida malaka oshirishi uchun imkoniyat yaratib berish.

O'qituvchilar orasida samarali hamkorlik, nafaqat o'z faoliyatlarini yaxshilashga, balki butun ta'lim muassasalarining rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchilarning birgalikda ishlashi, o'z tajribalarini baham ko'rishi va o'zaro o'rganishlari juda muhimdir.

O'qituvchilar hamkorligi deganda, o'qituvchilarning o'zaro tajriba almashish, pedagogik yondashuvlar va metodlarni muhokama qilish, bir-biriga yordam berish va umumiy maqsadlar yo'lida birgalikda ishlash jarayoni

tushuniladi. Bu jarayon, o'qituvchilarning o'z faoliyatlarini tahlil qilish, malakalarini oshirish va yangi pedagogik metodlarni o'zlashtirishlariga yordam beradi. O'qituvchilarning birgalikda ishlashi, o'quvchilar uchun sifatli ta'lim taqdim etishga xizmat qiladi.

O'qituvchilarning hamkorlikda ishlashi kasbiy rivojlanishning samarali usuli hisoblanadi. Bunday hamkorlikning bir necha afzalliklari mavjud:

Tajriba almashish: O'qituvchilar o'z tajribalari bilan o'rtoqlashib, yangi pedagogik yondashuvlar va metodlarni sinab ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu o'qituvchilarga innovatsion uslublarni joriy etish, o'quvchilarga samarali ta'lim berish uchun yangi g'oyalar va yechimlarni topish imkonini beradi.

Pedagogik ko'nikmalarni oshirish: O'qituvchilar o'zaro o'rganish jarayonida, bir-birining ishlash uslublarini kuzatib, ko'nikmalarini oshirishadi. Bu o'z-o'zini tahlil qilish va o'qitish usullarini yangilashga yordam beradi. Hamkorlik davomida o'qituvchilar o'z faoliyatlarida yuzaga kelgan muammolarni birgalikda hal etishga harakat qiladilar.

Motivatsiya va qo'llab-quvvatlash: O'qituvchilar o'zaro hamkorlikda bir-birini rag'batlantirib, o'z maqsadlariga erishishda bir-birini qo'llab-quvvatlaydilar. Bu o'qituvchining ishga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi va yangi pedagogik yondashuvlarni qo'llashga undaydi.

Yangi pedagogik metodlar va texnologiyalarni joriy etish: Hamkorlik o'qituvchilarga yangi pedagogik texnologiyalarni o'z faoliyatiga qo'llash imkonini beradi. Masalan, digital texnologiyalarni, interaktiv darslarni yoki guruhda ishlashni o'zaro tajriba almashish orqali o'rganish mumkin. Bu ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi.

O'qituvchilar hamkorligi turli shakllarda amalga oshirilishi mumkin. Ularning ba'zilari quyidagicha:

Pedagogik guruhlar: O'qituvchilar biror mavzu yoki yo'nalish bo'yicha guruhlar tuzib, birgalikda darslarni rejalashtiradilar, metodik tavsiyalar ishlab chiqadilar va o'zaro tajriba almashadilar. Bu guruhlar muayyan mavzu bo'yicha hamkorlik qiladilar, o'quvchilarga eng samarali yondashuvni topishga harakat qiladilar.

Master-klasslar va seminarlar: O'qituvchilar o'z bilim va tajribalari bilan o'rtoqlashish uchun seminarlar va master-klasslar tashkil etadilar. Bu, o'qituvchilarga yangi pedagogik usullarni o'rganish va amaliyotda qo'llash imkonini beradi.

Pedagogik ko'ngillilar: O'qituvchilar o'zaro maslahatlar berib, yangi pedagogik metodlar va yondashuvlarni joriy etishga ko'maklashadilar. O'qituvchilar o'zlarining professional muammolarini birgalikda hal qilishga harakat qiladilar.

Online hamkorlik: Yangi texnologiyalar yordamida o'qituvchilar virtual platformalarda hamkorlik qiladilar. Onlayn guruhlar, forumlar, vebinarlar orqali o'qituvchilar bir-biri bilan o'rtoqlashib, yangi yondashuvlar va metodlarni muhokama qilishadi.

O'qituvchilar orasida samarali hamkorlikni tashkil etishda quyidagi shartlar

muhimdir:

Ochiq va samimiy muloqot: O'qituvchilar o'rtasida ishonchli va ochiq muloqot bo'lishi kerak. Fikr almashish, bir-birini tinglash va o'zaro fikr-mulohazalarni inobatga olish samarali hamkorlikni ta'minlaydi.

Hamkorlikda maqsadlar belgilash: O'qituvchilar hamkorlikni boshlashdan oldin umumiy maqsadlar va vazifalarni belgilab olishlari zarur. Har bir o'qituvchi o'z rolini tushunib, aniq maqsad sari intilish kerak.

Vaqtning samarali boshqarish: O'qituvchilar orasida samarali hamkorlikni tashkil etish uchun vaqtning yaxshi rejalashtirish zarur. O'qituvchilar darslardan tashqari, qo'shimcha vaqt ajratib, hamkorlik qilishlari mumkin.

O'zaro hurmat va yordam: Hamkorlikda ishtirok etayotgan o'qituvchilar bir-birining fikriga hurmat bilan yondoshuvchi, yordam ko'rsatishga tayyor bo'lishlari zarur. Bu o'zaro ishonchni oshiradi va hamkorlikni muvaffaqiyatli amalga oshirishga yordam beradi.

Kasbiy rivojlanishda o'qituvchilar hamkorligi — bu ta'lim sifatini oshirishning muhim vositasidir. O'qituvchilar o'zaro tajriba almashish, yangi pedagogik yondashuvlar o'rganish va umumiy maqsadlar yo'lida birgalikda ishlash orqali nafaqat o'z malakalarini oshirishadi, balki butun ta'lim muassasasining rivojlanishiga hissa qo'shadilar. Samarali hamkorlik ta'lim jarayonini yanada yuqori darajaga ko'tarishga yordam beradi va o'qituvchilarga sifatli ta'lim berish imkoniyatini yaratadi.

3. O'z ustida ishlash rejasini ishlab chiqish.

Har bir o'qituvchi, o'zining pedagogik faoliyatini yanada yaxshilash, yangi metodlarni o'zlashtirish va ta'lim sifatini oshirish yo'lida o'z ustida ishlashni doimiy ravishda davom ettirishi zarur. Bunday ishlar faqat o'qituvchining o'zini rivojlantirishga yordam bermaydi, balki butun ta'lim tizimining samaradorligini oshirishga ham hissa qo'shadi.

O'z ustida ishlashning ahamiyati

O'z ustida ishlash o'qituvchining o'z malakasini oshirish va kasbiy rivojlanishining asosiy qismidir. Bu jarayon quyidagi afzalliklarga ega:

Kasbiy o'sish: O'qituvchilar o'z faoliyatlarini tahlil qilish, metodik yondashuvlarni yangilash va yangi pedagogik texnologiyalarni o'rganish orqali o'z malakalarini oshiradilar.

Innovatsion yondashuvlar: O'z ustida ishlash, o'qituvchiga innovatsion pedagogik metodlarni o'zlashtirish, o'qituvchilarning ehtiyojlariga moslashish va ta'lim jarayonini samarali tashkil etish imkonini beradi.

Sifatli ta'lim: O'qituvchilar o'zlarini takomillashtirgan sari, ular o'qituvchilarga sifatli ta'lim berish imkoniyatini kengaytiradilar. O'qituvchilarning muvaffaqiyatini oshirishda o'qituvchining doimiy rivojlanishi katta rol o'ynaydi.

2. O'z ustida ishlash rejasining tuzilishi

O'z ustida ishlash rejasini tuzishda o'qituvchilar quyidagi bosqichlarga e'tibor berishlari kerak:

a. Ma'lumotlarni tahlil qilish

Reja tuzishdan oldin, o'qituvchi o'zining hozirgi kasbiy darajasini tahlil qilishi zarur. Bu jarayonda o'qituvchi quyidagilarni o'rganishi kerak:

O'z pedagogik faoliyatini baholash: Darslar, metodik yondashuvlar, o'quvchilarga bo'lgan yondoshuvlar va ta'lim dagi samaradorlikni tahlil qilish.

Kamchiliklarni aniqlash: O'qituvchi o'zining kuchli tomonlari bilan birga, zaif tomonlarini ham aniqlab olishga harakat qilishi kerak. Bu jarayon, kelajakda o'zini rivojlantirish uchun muhim ma'lumot beradi.

O'quvchilarning fikrini olish: O'quvchilardan darslar haqida fikr-mulohaza olish, ularning o'qish uslubiga bo'lgan munosabatini tushunish.

b. Maqsadlar qo'yish

O'z ustida ishlash uchun aniq va o'lchovli maqsadlar belgilash juda muhimdir. Maqsadlar quyidagi mezonlarga mos bo'lishi kerak:

Aniq: O'qituvchi nima qilishni istayotganini aniq ifodalashi kerak. Masalan, "Yangi metodlarni o'rganish" yoki "O'quvchilarning o'qish motivatsiyasini oshirish".

O'lchovli: Maqsadlar o'lchovli bo'lishi kerak, ya'ni qanday qilib o'zgarishlar kiritilishini va ularning qanday natijalarga olib kelishini aniqlash mumkin bo'lishi zarur.

Rejalashtirilgan va vaqtli: Maqsadlar belgilangan muddat ichida amalga oshirilishi lozim. Rejaning har bir qadamiga vaqt ajratilishi kerak.

c. Rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash

O'z ustida ishlash rejasini tuzishda o'qituvchi o'zining rivojlanish yo'nalishlarini aniqlashi kerak. Bu yo'nalishlar quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin:

Pedagogik metodlar: Yangi pedagogik metodlarni o'rganish, dars jarayonida innovatsion yondashuvlarni qo'llash, o'quvchilarning ehtiyojlariga moslashish.

Texnologiyalar: Ta'lim da zamonaviy texnologiyalarni, masalan, onlayn ta'lim platformalari, interaktiv ta'lim vositalarini o'rganish va qo'llash.

O'quvchilarga bo'lgan yondashuv: O'quvchilarning o'ziga xos xususiyatlari va ehtiyojlarini hisobga olish, individual yondashuvlarni joriy etish.

Shaxsiy rivojlanish: O'zining shaxsiy va professional rivojlanishi uchun malaka oshirish kurslariga qatnashish, konferensiyalar, seminarlar va master-klasslarda ishtirok etish.

d. Amaliyotga joriy etish va natijalarni tahlil qilish

Reja tuzish va maqsadlarni belgilashdan so'ng, ularni amalda qo'llash muhimdir. Bu bosqichda o'qituvchi o'z rejasini amalga oshirish uchun:

Yangi metodlarni amaliyotda sinab ko'rish.

O'quvchilar bilan ishlash usullarini o'zgartirish va samaradorligini kuzatish.

Natijalarni baholash va zarurat tug'ilganda o'zgarishlar kiritish.

Amaliyotdan olingan natijalar o'qituvchining o'z ustida ishlashini baholashga yordam beradi. Bu jarayonda o'qituvchi o'z faoliyatining samaradorligini tahlil qiladi va kelajakda amalga oshirishi kerak bo'lgan

o'zgarishlarni aniqlaydi.

e. O'zini-o'zi baholash

O'z ustida ishlash rejasining yakuniy qismida o'qituvchi o'zini-o'zi baholashni amalga oshirishi kerak. Bu baholash quyidagi savollarga javob berishga asoslanadi:

O'zimning pedagogik faoliyatimda qanday o'zgarishlar kiritdim?

Qaysi metodlar samarali bo'ldi?

O'quvchilarning o'zlashtirish darajasi qanday o'zgardi?

O'z ustimda ishlashni davom ettirish uchun qanday yangi maqsadlar belgilashim kerak?

O'z ustida ishlash rejasini tuzish o'qituvchining kasbiy rivojlanishini ta'minlash uchun zaruriy bosqichdir. Bu jarayon o'qituvchining o'z faoliyatini tahlil qilish, samarali metodlarni o'rganish, o'quvchilarga individual yondashuvni joriy etish va doimiy rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi. Reja tuzish va unga rioya qilish orqali o'qituvchilar o'zlarining pedagogik faoliyatlarini yanada takomillashtiradilar va o'quvchilarga yanada sifatli ta'lim berish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining 2024-yil "7"-avgustdagi 246-son buyrug'i

2.2. “Zamonaviy ta’lim paradigmalari” moduli

Mavzu: Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim turlari va texnologiyalari

Reja:

1. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limning asosiy tamoyillari va uslublari
2. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limda texnologiyalarning o‘rni
3. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limning foydalari va muammolari

Tayanch so‘zlar: shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, individual yondashuv, ta’lim uslublari, differentsatsiya, moslashuvchan ta’lim tizimi, o‘quvchi markazli ta’lim, o‘quvchilarning qobiliyatlari, interaktiv ta’lim, kollaborativ o‘rganish, tajriba asosida o‘rganish.

1. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limning asosiy tamoyillari va uslublari

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limning asosiy tamoyillari va uslublari ta’lim jarayonini yanada samarali, har bir o‘quvchining ehtiyojlariga mos ravishda tashkil etishga imkon yaratadi. Ushbu ta’lim tizimida o‘quvchi o‘zining shaxsiy qobiliyatlari va qiziqishlariga qarab ta’lim oladi. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limning tamoyillari o‘quvchilarni markazga qo‘yish va ularga individual yondashish asosida quriladi. Bunda har bir o‘quvchi o‘zining o‘rganish usulini, tezligini va qiziqishlarini hisobga olgan holda ta’lim oladi.

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limning asosiy tamoyillaridan biri - individual yondashuvdir. Bu tamoyil ta’lim jarayonida har bir o‘quvchining o‘ziga xos xususiyatlarini, qobiliyatlarini va ehtiyojlarini inobatga olishni nazarda tutadi. Bunda o‘quvchilarga o‘ziga mos ta’lim jarayonini yaratish, ularning qiziqishlariga javob beradigan o‘quv materiallarini tanlash imkoniyati beriladi. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim o‘quvchining o‘z bilimlarini oshirishga, maqsadga yo‘naltirilgan ishlashga yordam beradi. Bu tamoyil o‘quvchining mustaqil ishlashini qo‘llab-quvvatlash va unga o‘zini ifodalash uchun imkoniyat yaratadi.

Ikkinchi tamoyil - ta’limda o‘quvchining faol ishtiroki. O‘quvchi ta’lim jarayonida faol ishtirok etishi, o‘rgatishdan ko‘ra o‘rganish jarayoniga ko‘proq e’tibor qaratish kerak. O‘quvchi o‘ziga qulay bo‘lgan o‘rganish uslubini tanlash imkoniyatiga ega bo‘ladi, bu esa ularning o‘rganishga bo‘lgan motivatsiyasini oshiradi. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limda o‘quvchi o‘zining faoliyatini rejalashtiradi va o‘z maqsadlariga erishish uchun turli resurslardan foydalanadi. O‘quvchi o‘zining bilim olish jarayonini boshqarish imkoniyatiga ega bo‘lishi, uning mustaqil fikrlashini va qarorlar qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

Bundan tashqari, shaxsga yo‘naltirilgan ta’limda differentsatsiya prinsipi ham muhim rol o‘ynaydi. Bu prinsipi ta’lim jarayonida o‘quvchilarning turli ehtiyojlari, qobiliyatlari va qiziqishlari hisobga olinadi. Masalan, bir o‘quvchi ma’lum bir mavzuda chuqurroq o‘rganishni xohlashi mumkin, boshqasi esa faqat zarur bo‘lgan minimal bilimni olishni afzal ko‘rishi mumkin. Ta’lim uslubi va mazmuni har bir o‘quvchining ehtiyojiga moslashtiriladi, bu esa ta’limning samaradorligini oshiradi. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limda o‘quvchilarning o‘rganish jarayoniga

moslashuvchan yondashuv qo'llaniladi. Bu yondashuv ta'lim tizimining har bir o'quvchining o'ziga xos xususiyatlariga mos ravishda shakllanishini ta'minlaydi. Bunda o'quvchilar o'zining o'rganish jarayonini boshqarishga, o'z qobiliyatlari va ehtiyojlariga mos darslarni tanlashga imkoniyat yaratadi. Bunday tizimda o'qituvchi o'quvchilarga faqat bilimlarni uzatib qo'ymaydi, balki ularga o'rganish usulini tanlashda yordam beradi va qo'llab-quvvatlaydi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning asosiy uslublari o'quvchilarni darslarga faol jalb qilishni, ular bilan doimiy muloqot o'rnatishni va o'quvchilarni o'z bilimlarini mustahkamlashga rag'batlantirishni o'z ichiga oladi. Shuningdek, kollaborativ o'rganish uslubi ham shaxsga yo'naltirilgan ta'limda muhim o'rin tutadi. Bu uslubda o'quvchilar bir-biri bilan hamkorlikda ishlaydi, tajriba va bilim almashadi. O'qituvchi o'quvchilarni bir-biriga yordam berish, birgalikda muammolarni hal qilishga undaydi. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda o'quvchilarning mustaqil ishlashiga katta e'tibor beriladi. Bu uslubda o'quvchilar o'z-o'zini o'rganish va mustaqil fikrlashni o'rganadilar. O'qituvchi o'quvchiga faqat yo'l-yo'riq ko'rsatadi, ammo ularning o'rganish jarayonini o'zi boshqaradi. O'quvchilarning mustaqil ishlashini qo'llab-quvvatlash uchun o'qituvchilar turli xil materiallar va vositalar taqdim etadi, shuningdek, o'quvchilarga o'zlarining o'rganish jarayonlarini baholash imkoniyatini yaratadi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim uslublari va tamoyillari o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish, ularning faolligini oshirish, mustaqil fikrlashlarini rivojlantirish va ta'lim jarayonini har bir o'quvchiga moslashtirishga yordam beradi. Bu yondashuv nafaqat ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi, balki o'quvchilarning o'zlarini ifodalash va o'zlarining to'liq salohiyatini ro'yobga chiqarishlariga imkon beradi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tizimi hozirgi zamon talablari va o'quvchilar ehtiyojlarini qondirishga mo'ljallangan eng samarali ta'lim yondashuvlaridan biridir. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonida ta'lim texnologiyalarining ahamiyati katta. Zamonaviy texnologiyalar yordamida ta'lim jarayonini yanada interaktiv va qiziqarli qilish mumkin. O'quvchilar uchun shaxsiylashtirilgan o'rganish tajribalarini yaratish, ularning o'ziga xos qiziqishlari va ehtiyojlarini inobatga olish imkonini beradi. Masalan, onlayn ta'lim platformalari orqali o'quvchilar o'z vaqtida va o'z tezligida o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu bilan birga, bu platformalar o'quvchilarga o'z bilimlarini mustahkamlash va yangi materiallarga kirish imkoniyatini taqdim etadi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari, ayniqsa, sun'iy intellekt va ma'lumotlarni tahlil qilish tizimlari yordamida, o'quvchilar uchun maxsus o'rganish yo'llarini taklif qiladi. Misol uchun, o'quvchilarning o'rganish faoliyati va muvaffaqiyatlari kuzatilib, bu ma'lumotlar asosida shaxsiy tavsiyalar va o'qish rejalarini ishlab chiqish mumkin. Bu yondashuv o'quvchilarning ehtiyojlariga yanada moslashtirilgan ta'limni ta'minlaydi, ularga o'zlarini rivojlantirish uchun kerakli resurslarni va yordamni taqdim etadi. Shuningdek, o'quvchilarga real vaqt rejimida o'z natijalarini baholash va o'zlashtirish jarayonini kuzatish imkoniyati beriladi. Masalan, onlayn testlar va interaktiv mashqlar orqali o'quvchilar o'z bilimlarini o'lchash va aniqlik darajasini oshirishlari mumkin. Bunda o'qituvchilar

faqatgina ko'makchi vazifasini bajaradi, ular o'quvchilarga individual yordam ko'rsatish, o'rganish usullarini taklif qilish va qo'llab-quvvatlash bilan shug'ullanadi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda ta'limni individualizatsiya qilish jarayoni yanada rivojlanmoqda. Bu jarayonda o'quvchilarning ehtiyojlari va qobiliyatlari asosida ta'limni tashkil etish uchun darslar va materiallar moslashtiriladi. Misol uchun, ba'zi o'quvchilar faqat ma'lum bir mavzuni qisqacha o'zlashtirishlari mumkin, boshqalari esa chuqurroq o'rganishni afzal ko'rishadi. Ta'lim tizimi bunday farqlarni hisobga olib, o'quvchilarga mos o'rganish imkoniyatlarini yaratadi, bu esa ularning bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning yana bir muhim jihati — o'quvchilarning o'z-o'zini baholash qobiliyatini rivojlantirishdir. O'quvchilar o'z bilimlarini va malakalarini mustaqil baholashlari, o'zlari uchun maqsadlar qo'yishlari va shu maqsadlarga erishish uchun rejalar tuzishlari mumkin. Bu o'quvchilarga o'zlarining o'rganish jarayonini boshqarish va o'z salohiyatlarini maksimal darajada rivojlantirish imkonini beradi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda o'qituvchilarning roli ham o'zgaradi. Ular endi faqatgina bilimlarni o'rgatib qo'yuvchi emas, balki o'quvchilarning o'rganish jarayonini qo'llab-quvvatlovchi, maslahat beruvchi va rag'batlantiruvchi shaxsga aylanadi. O'qituvchining vazifasi o'quvchilarga to'g'ri yo'nalishlarni ko'rsatish, ularga o'z-o'zini o'rganish uchun kerakli vositalarni taqdim etishdir. O'qituvchining yordami o'quvchilarning o'ziga ishonch hosil qilishlariga, o'quv jarayonida o'zlarini qulay his qilishlariga yordam beradi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tizimining yana bir muhim jihati bu — o'quvchilarni bir-biriga o'rganishda yordam berishga rag'batlantirishdir. Kollaborativ o'rganish uslubi o'quvchilarga o'z bilimlarini boshqalar bilan bo'lishish, yangi fikrlarni almashish va birgalikda muammolarni hal qilish imkoniyatini beradi. Bunday jarayon o'quvchilarning ijodiy fikrlashini va tanqidiy tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bundan tashqari, bir-biriga yordam berish orqali o'quvchilar o'rganish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilishadi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning samarali amalga oshirilishi ta'lim tizimida jiddiy o'zgarishlarni talab qiladi. Bunda ta'lim siyosatini yangilash, o'qituvchilarning malakasini oshirish, texnologiyalarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish va o'quvchilarning ehtiyojlarini doimiy ravishda o'rganish muhim ahamiyatga ega. Ta'limda shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun ta'lim muassasalarining infratuzilmasini rivojlantirish va tegishli resurslarni taqdim etish zarur. Bularning barchasi ta'limning sifatini oshirish va o'quvchilarning shaxsiy salohiyatini to'liq rivojlantirishga yordam beradi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tizimi kelajakda ta'lim sohasida eng muhim yondashuvlardan biri bo'lishi kutilmoqda, chunki u o'quvchilarning o'ziga xos qobiliyatlari va ehtiyojlarini inobatga olgan holda ta'lim berishning eng samarali usulini taklif etadi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning chuqurroq tahlili, uning nafaqat o'quvchilar uchun, balki o'qituvchilar va butun ta'lim tizimi uchun qanday o'zgarishlarni talab etishini ko'rsatadi. Bu ta'lim yondashuvi an'anaviy ta'lim metodlaridan farq qiladi,

chunki uning asosiy maqsadi — o'quvchilarning individual ehtiyojlarini va qobiliyatlarini inobatga olishdir. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda o'quvchi ta'lim jarayonining markazida bo'lib, uning shaxsiy rivojlanishi va o'zgarishlarga moslashishiga imkon yaratish kerak.

1. O'quvchilarni shaxs sifatida tushunish

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning birinchi tamoyili shundan iboratki, o'quvchi nafaqat ta'lim jarayonining faol ishtirokchisi, balki o'zining o'rganish jarayoniga mas'uliyatli yondashuvchi sub'yekti hisoblanadi. O'quvchilarning o'quvdagi muvaffaqiyatlari ko'p hollarda ularga nisbatan yondashuvga bog'liq bo'ladi. Agar ta'lim jarayoni o'quvchining shaxsiy ehtiyojlari, qobiliyatlari va qiziqishlari asosida tashkil etilsa, bu uning motivatsiyasini va o'rganish jarayoniga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda o'quvchining har bir qismi — kognitiv (bilimga oid), emotsional (his-tuyg'ular va motivatsiya) va sotsial (jamiyat bilan aloqalar) jihatlari hisobga olinadi. O'quvchining individual o'rganish usullari, maqsadlari va o'rganish sur'ati o'zi uchun eng samarali bo'lishi kerak. Buning uchun o'quvchilarga o'z qiziqishlari va ehtiyojlariga mos ravishda moslashtirilgan o'quv materiallari va metodlari taqdim etiladi.

2. Differensatsiya va moslashuvchanlik

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda diferensatsiya tamoyili katta o'rin tutadi. Bu tamoyil o'quvchilarning turli darajadagi qobiliyatlari, ehtiyojlari va o'rganish tezliklarini hisobga olib, ta'limni individual asosda tashkil qilishni taqozo etadi. O'quvchilar orasida o'rganish tezligi, mavzularni o'zlashtirish darajasi va o'rganish usullariga bo'lgan xohishdagi farqlar bor. Masalan, ba'zi o'quvchilar uchun an'anaviy darslar, masalan, lektura yoki guruhli muhokamalar samarali bo'lishi mumkin, boshqalari uchun esa vizual yoki interaktiv usullar (video materiallar, VR texnologiyalari va boshqalar) ko'proq ta'sirli bo'ladi. Differensatsiya shaxsga yo'naltirilgan ta'limda o'quvchilarga o'ziga mos o'rganish imkoniyatini beradi. O'quvchi o'z qobiliyatlariga qarab, o'quv materiallarini turli darajalarda o'zlashtirishi mumkin. Shuningdek, o'quvchilarga turli usullarni tanlash imkoniyatini yaratish, ularga ko'proq imkoniyatlar taqdim etish, ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Bundan tashqari, moslashuvchan ta'lim tizimi o'quvchilarga o'z o'rganish jarayonlarini va vaqti-vaqti bilan yondashuvlarni o'zgartirish imkonini beradi. Bunday tizimda o'quvchilar o'z sur'atida o'rganishlari, kerakli o'quv materiallarini tanlashlari va o'qituvchilardan qo'shimcha yordam olishlari mumkin.

3. Texnologiyalar va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim

Zamonaviy texnologiyalar shaxsga yo'naltirilgan ta'limni amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Texnologiyalar yordamida o'quvchilarga o'zlariga moslashtirilgan ta'lim tajribasini yaratish mumkin. Masalan, onlayn ta'lim platformalari va o'quv resurslari o'quvchilarga o'z vaqtida va istalgan joyda o'rganish imkoniyatini taqdim etadi. Bu, ayniqsa, o'z-o'zini o'rganish va mustaqil ta'lim olishda foydalidir.

Bundan tashqari, sun'iy intellekt (AI) va adaptiv ta'lim tizimlari yordamida o'quvchilarning o'rganish usullari va ehtiyojlariga mos ravishda o'quv materiallari

avtomatik ravishda moslashtiriladi. Masalan, AI yordamida o'quvchilarning o'rganish faoliyatini tahlil qilish va ularning qaysi sohalarda ko'proq yordamga muhtoj ekanligini aniqlash mumkin. Bu tizimlar o'quvchilarga o'z o'rganish jarayonini optimallashtirishda yordam beradi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda texnologiyalar o'quvchilarga yuqori darajada moslashtirilgan, interaktiv va qiziqarli o'rganish tajribasini taqdim etadi. O'quvchilar o'zingizni birgalikda o'rganish, masalan, onlayn guruhlar, forumlar yoki video darslar orqali hamkorlikda ishlash imkoniyatiga ega bo'lishadi. Texnologiyalar ta'lim jarayonini yanada interaktiv va qiziqarli qilishga yordam beradi.

4. O'qituvchilarning roli va malakasini oshirish

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda o'qituvchining roli sezilarli darajada o'zgaradi. O'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarning rivojlanish jarayonida yo'ldosh va yo'l ko'rsatuvchi shaxsga aylanishi kerak. U o'quvchilarni individual tarzda qo'llab-quvvatlashi, motivatsiya berishi va ularning ehtiyojlariga moslashgan yondashuvni qo'llashi zarur. O'qituvchining asosiy vazifasi o'quvchining shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va ularga o'z-o'zini o'rganishga yo'naltirilgan strategiyalarni taklif qilishdir. Buning uchun o'qituvchilar malakasini oshirish, yangi metodlarni o'rganish, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvini amaliyotga joriy etish bo'yicha o'quv kurslari tashkil etilishi kerak. O'qituvchilar, shuningdek, ta'lim texnologiyalaridan samarali foydalanishni o'rganishlari, interaktiv ta'lim vositalarini ishlatishni o'rganishlari, shuningdek, har bir o'quvchining ehtiyojlariga mos ravishda individual yondashuvni rivojlantirishlari lozim.

5. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning kelajagi

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tizimi ta'limning kelajagi uchun istiqbolli yondashuvdir. U o'quvchilarni faqatgina bilim olish emas, balki o'zini anglash va shaxs sifatida rivojlanishga yo'naltiradi. Bu tizim ta'lim jarayonining har bir o'quvchi uchun shaxsiylashtirilgan va moslashtirilgan bo'lishini ta'minlaydi, bu esa nafaqat o'quvchilarning ta'limdagi muvaffaqiyatlarini oshiradi, balki jamiyatga innovatsion va mustaqil fikrli shaxslarni yetishtiradi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun ta'lim tizimida jiddiy o'zgarishlar, resurslar va infratuzilma yaratish zarur. Bu jarayonda o'qituvchilarning malakasini oshirish, yangi texnologiyalarni integratsiya qilish va o'quvchilarning ehtiyojlarini chuqur tahlil qilish muhim omillardan bo'ladi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tizimi, ayniqsa, yosh avlodni ta'limda muvaffaqiyatga erishish uchun tayyorlashda katta ahamiyatga ega.

2. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limda texnologiyalarning o‘rni

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limda texnologiyalar o‘rni hozirgi kunda ta’lim jarayonining ajralmas qismiga aylanmoqda. Bu yondashuvda texnologiyalar o‘quvchilarning shaxsiy ehtiyojlarini, qobiliyatlarini va o‘rganish usullarini inobatga olgan holda, o‘rganish jarayonini yanada samarali va interaktiv qilishga yordam beradi. Texnologiyalar yordamida o‘quvchilarning o‘rganish tajribasi ko‘proq shaxsiylashtiriladi, bu esa o‘quvchilarning motivatsiyasini va o‘rganish samaradorligini oshiradi. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limda texnologiyalar, ayniqsa, onlayn ta’lim platformalari, mobil ilovalar, sun’iy intellekt, virtual va kengaytirilgan haqiqat kabi innovatsion vositalar orqali o‘quvchilarga moslashtirilgan ta’limni ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limda texnologiyalar yordamida o‘quvchilarga o‘z-o‘zini o‘rganish, mustaqil fikrlash va o‘z rivojlanishiga javobgarlikni olish imkoniyatlari yaratiladi. Masalan, onlayn kurslar, videodarslar va interaktiv dars materiallari yordamida o‘quvchilar o‘z vaqtida va o‘z tezligida o‘rganishlari mumkin. Bu o‘quvchilarga shaxsiy o‘rganish uslublarini tanlash, kerakli materiallarga oson kirish va o‘z o‘rganish jarayonlarini boshqarish imkonini beradi. Onlayn platformalar va ilovalar shaxsiy ehtiyojlarga mos ta’lim materiallarini taqdim etadi, shu bilan birga o‘quvchilarning qobiliyatlarini va o‘rganish sur’atlarini hisobga olib, o‘quv jarayonini moslashtiradi. Bundan tashqari, texnologiyalar yordamida ta’limning interaktivligi oshadi. O‘quvchilarga virtual laboratoriyalar, simulyatsiyalar, interaktiv mashqlar va o‘yinlar orqali o‘rganish imkoniyatlari beriladi. Bu, o‘z navbatida, o‘quvchilarning qiziqishini oshiradi va o‘rganish jarayonini yanada samarali qiladi. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limda texnologiyalar o‘quvchilarni o‘zaro hamkorlikka, fikr almashishga va bir-biriga yordam berishga undaydi. Masalan, forumlar, chatlar, onlayn guruh ishlari va kollaborativ o‘rganish vositalari o‘quvchilarga o‘z bilimlarini boshqalar bilan bo‘lishish, birgalikda masalalarni hal qilish va ijodiy fikrlarni almashish imkoniyatini yaratadi.

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limda sun’iy intellekt texnologiyalari ham katta ahamiyatga ega. AI yordamida o‘quvchilarning o‘rganish jarayoni kuzatiladi va ularning individual ehtiyojlariga qarab ta’lim materiallari moslashtiriladi. Sun’iy intellekt yordamida o‘quvchilarni individual ravishda qo‘llab-quvvatlash, ularning qobiliyatlari va rivojlanish sur’atini baholash mumkin. Misol uchun, AI tizimlari o‘quvchilarning muvaffaqiyatlarini tahlil qilish orqali, ularga ma’lum bir mavzularni yaxshilash uchun qo‘shimcha materiallar va mashqlar taqdim etadi. Bu usul ta’limni individual ravishda moslashtirishga yordam beradi va o‘quvchilarning ta’lim jarayonida faol ishtirok etishini ta’minlaydi. Virtual va kengaytirilgan haqiqat (VR/AR) texnologiyalari ham shaxsga yo‘naltirilgan ta’limda o‘rganish tajribasini boyitishga yordam beradi. VR/AR texnologiyalari o‘quvchilarga reallikka yaqin,

immersiv o'rganish muhitini yaratadi. Masalan, tarixiy voqealarni yoki ilmiy eksperimentlarni virtual tarzda o'rganish, o'quvchilarga amaliy tajriba va bilimlarni olishda yordam beradi. Bu texnologiyalar o'quvchilarning diqqatini jamlash, mavzuni yanada chuqurroq o'rganish va interaktiv tarzda o'rganish imkoniyatlarini yaratadi. Shuningdek, VR/AR yordamida o'quvchilar darslarni yanada qiziqarli va hayajonli tarzda o'rganishlari mumkin, bu esa ularga o'rganishga bo'lgan qiziqishni kuchaytiradi.

Mobil ilovalar va ta'lim texnologiyalari yordamida o'quvchilarga o'z vaqtida qo'shimcha materiallarga va resurslarga kirish imkoniyati taqdim etiladi. Mobil ilovalar orqali o'quvchilar o'z telefonlarida yoki planshetlarida ta'lim materiallarini ko'rib chiqish, mashqlarni bajarish, testlarni topshirish va o'quvchilar bilan aloqada bo'lish imkoniyatiga ega. Bu, ayniqsa, o'qish uchun cheklangan vaqtga ega bo'lgan o'quvchilar uchun juda foydalidir, chunki ular har qanday joyda va vaqtda o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda texnologiyalarni qo'llash, shuningdek, o'qituvchilarning vazifalarini o'zgartiradi. O'qituvchilar endi faqat ma'lumotni o'rgatishdan ko'ra, o'quvchilarga o'z-o'zini o'rganish usullarini ko'rsatish, o'rganish jarayonini kuzatish va o'quvchilarni rag'batlantirish vazifasini bajaradilar. Shuningdek, texnologiyalar yordamida o'qituvchilar o'quvchilarning individual ehtiyojlarini tahlil qilish va ular uchun moslashtirilgan ta'lim rejalari ishlab chiqish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu ta'lim jarayonini yanada shaxsiylashtirish va o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga ko'proq e'tibor qaratishga imkon beradi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda texnologiyalar yordamida o'quvchilarning o'rganish sur'atini va qobiliyatlarini yaxshilash, o'quvchilarni yanada mustaqil va ijodiy fikrlashga rag'batlantirish mumkin. Texnologiyalar, ayniqsa, o'quvchilarni o'zaro hamkorlikka undaydi va ularga o'z bilimlarini boshqalar bilan baham ko'rish, fikr almashish va yangi yondashuvlarni o'rganish imkoniyatini yaratadi. Shu bilan birga, ta'lim texnologiyalari o'qituvchilarga o'quvchilarning rivojlanishini kuzatish, ularning ehtiyojlarini aniqlash va ta'limni shaxsiylashtirishda yordam beradi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda texnologiyalarning o'rnini kelajakda yanada ortadi. Texnologiyalar yordamida o'quvchilar uchun o'ziga moslashtirilgan, interaktiv, qiziqarli va samarali ta'lim tajribalari yaratish mumkin. Bu esa o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularning bilim olish jarayonini yanada samarali qiladi va ta'limni har bir o'quvchiga moslashtiradi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda texnologiyalarning o'rnini kelajakda yanada muhimroq bo'lishi kutilmoqda, chunki texnologiyalar ta'limni nafaqat shaxsiylashtirish, balki uning sifatini oshirish imkoniyatini yaratadi. Bu texnologiyalar yordamida o'quvchilarni o'z-o'zini baholash va o'rganish jarayonini yaxshilashda qo'llanadigan vositalar, masalan, onlayn testlar, interaktiv treninglar

va mobil ilovalar o'quvchilarga o'z bilimlarini mustahkamlashda yordam beradi. Shu bilan birga, texnologiyalar yordamida o'quvchilarning har birining individual ehtiyojlarini aniqlash va ta'limni eng samarali shaklga keltirish mumkin. Bu ta'limning individualizatsiyasi va moslashuvchanligi orqali o'quvchilarga o'z salohiyatlarini maksimal darajada rivojlantirish imkoniyatini yaratadi.

O'quvchilarga qo'shimcha yordam ko'rsatishda ham texnologiyalar katta ahamiyatga ega. Masalan, o'quvchilar uchun shaxsiylashtirilgan maslahatlar, qo'shimcha resurslar, video darslar va o'quvchilarning qiyinchiliklar bilan duch kelgan joylarida yordam beruvchi tizimlar ishlab chiqilmoqda. Bunday tizimlar o'quvchilarga o'zlari qiyin bo'lgan mavzularni yana bir bor ko'rib chiqish, o'z bilimlarini qayta baholash va takrorlash imkonini beradi. Bu o'z navbatida o'quvchilarning muvaffaqiyatini oshirishga, o'rganish jarayonida yuzaga kelgan to'siqlarni bartaraf etishga yordam beradi.

Bundan tashqari, texnologiyalar yordamida o'quvchilarni yanada faolroq o'rganishga undash, ularni o'z qobiliyatlarini rivojlantirishga va yangi ma'lumotlarni mustaqil ravishda izlashga rag'batlantirish mumkin. Masalan, interaktiv o'yinlar, gamifikatsiya usullari va boshqa o'rganish metodlari o'quvchilarga o'z bilimlarini va ko'nikmalarini o'rganishda samarali yordam beradi. Bu yondashuv o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ta'lim jarayonini ko'proq qiziqarli va motivatsiyali qiladi.

Bundan tashqari, shaxsga yo'naltirilgan ta'limda texnologiyalar yordamida o'qituvchilar ham o'z ishini samarali tashkil qilishlari mumkin. O'qituvchilar ta'lim jarayonini real vaqt rejimida kuzatib, o'quvchilarning muvaffaqiyatini tahlil qilishlari, ular bilan aloqada bo'lishlari va individual yondashuvni ishlab chiqishlari mumkin. Shu bilan birga, o'qituvchilar texnologiyalar yordamida o'quvchilarga maxsus dars rejalarini taqdim etish, qo'shimcha mashqlarni tavsiya qilish va o'quvchilarga yordam berish orqali o'rganish jarayonining sifatini yaxshilashlari mumkin.

O'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash uchun texnologiyalarni ta'limda kengaytirish zarur. Bu esa o'quvchilarning o'rganish jarayonida faolligini oshirishga, o'quvchilarning o'z bilimlarini baholashga va mustaqil o'rganishga bo'lgan ishtiyoqini kuchaytirishga yordam beradi. Ta'lim texnologiyalarining muvaffaqiyatli qo'llanilishi nafaqat o'quvchilarning natijalarini yaxshilashga yordam beradi, balki ular uchun o'rganish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda texnologiyalar yordamida o'quvchilarga ko'proq o'z-o'zini rivojlantirish, o'zining rivojlanish yo'lini tanlash va o'z maqsadlariga erishish imkoniyati yaratiladi. O'quvchilar bu usullar yordamida o'zlarining kuchli tomonlarini aniqlashlari, zaif tomonlarini yaxshilashlari va o'z

o'rganish jarayonini samarali ravishda boshqarishlari mumkin. Shu bilan birga, texnologiyalar o'quvchilarning o'z vaqtida ko'mak olishlarini, bilimlarini mustahkamlashlarini va muammolarni hal qilishni osonlashtiradi.

Texnologiyalarning shaxsga yo'naltirilgan ta'limdagi o'rni kelajakda yanada kengayadi. Bu ta'lim metodologiyasini rivojlantirishda yangi yondashuvlar va innovatsion texnologiyalardan foydalanish ta'lim jarayonini yanada samarali qilishga yordam beradi. Kelajakda ta'lim jarayonida texnologiyalarni to'liq integratsiya qilish, o'quvchilarning shaxsiy ehtiyojlari va o'rganish uslublarini hisobga olib, individual ta'lim yo'llarini ishlab chiqish mumkin bo'ladi. Bu esa ta'lim tizimini yanada modernizatsiya qilish, o'quvchilarning o'z salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish uchun zarur vositalarni yaratish imkonini beradi.

Shunday qilib, texnologiyalar shaxsga yo'naltirilgan ta'limda o'quvchilarning o'rganish jarayonini kuchaytirish, motivatsiyalarini oshirish va ta'limni yanada shaxsiylashtirishga yordam beradigan kuchli vosita sifatida o'z o'rnini topgan. Ular yordamida o'quvchilar uchun yanada moslashtirilgan, interaktiv va samarali ta'limni ta'minlash mumkin, bu esa ta'limning umumiy sifatini yaxshilaydi.

3. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning foydalari va muammolari

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, o'quvchilarning individual ehtiyojlarini, qobiliyatlarini va qiziqishlarini inobatga olib, ta'lim jarayonini moslashtirishga yordam beradi. Bu ta'lim modeli, har bir o'quvchining o'ziga xos imkoniyatlari va talablariga javob beradigan yondashuvni taqdim etadi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning foydalari va muammolari haqida gapirganda, ikkala tomonni ham ko'rib chiqish muhimdir.

Foydalari:

1. Individual yondashuv va moslashuvchanlik. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning eng katta foydalaridan biri, o'quvchilarga o'zlarining o'rganish uslublariga mos keladigan ta'lim materiallari va metodlarini taqdim etishdir. Har bir o'quvchi turli darajadagi qobiliyatlar, ehtiyojlar va qiziqishlarga ega bo'lishi mumkin. Bunday ta'lim modeli o'quvchilarga o'z o'rganish jarayonini boshqarish imkoniyatini beradi, shu bilan birga o'zlariga mos tezlikda o'rganishga yordam beradi. Misol uchun, ba'zi o'quvchilar tezda yangi ma'lumotni o'zlashtirishi mumkin, boshqalari esa yanada ko'proq vaqt talab qiladi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim bu farqlarni inobatga olib, har bir o'quvchining o'ziga mos ta'limni taqdim etadi.

2. Motivatsiyaning oshishi. O'quvchilarga o'z ehtiyojlariga moslashtirilgan o'rganish jarayoni taqdim etilishi, ularda o'rganishga bo'lgan qiziqish va motivatsiyani oshiradi. O'quvchilar o'zlarini faqatgina passive (passiv) o'rganuvchilar sifatida emas, balki o'zlarining o'rganish jarayoniga faol ishtirok

etuvchi sub'yektlar sifatida his qilishadi. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning o'rganish jarayoniga bo'lgan mas'uliyatini oshiradi va ularning muvaffaqiyatlarini yaxshilaydi.

3. Kreativlik va mustaqil fikrlashni rivojlantirish. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim o'quvchilarga yangi yondashuvlarni va ijodiy fikrlashni o'rgatadi. O'quvchilar o'zlarini mustaqil ravishda o'rganish va yangi g'oyalarni yaratishga undaydi. Ta'lim jarayonining shaxsiylashtirilgan bo'lishi o'quvchilarga ijodiy qarorlar qabul qilish va o'z bilimlarini real hayotdagi muammolarni hal qilish uchun qo'llash imkoniyatini yaratadi.

4. O'quvchilarning o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantirish. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda o'quvchilar o'z yutuqlarini va muvaffaqiyatsizliklarini tahlil qilishga o'rgatiladi. Bu esa ularda o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'quvchilar o'z rivojlanishini kuzatib borish, qaysi sohalarida yaxshilanish kerakligini anglash va o'z o'rganish usullarini optimallashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Muammolari:

1. Resurslar va infratuzilma cheklovlari. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun zarur bo'lgan resurslar va infratuzilma talab etiladi. O'quvchilar uchun individual yondashuvni taqdim etish, katta miqdorda materiallar, texnologiyalar, platformalar va o'qituvchilarni talab qiladi. Ko'plab ta'lim muassasalarida bu resurslar yetishmaydi. Texnologiyalarga asoslangan shaxsga yo'naltirilgan ta'limni joriy etish, masalan, onlayn platformalar, virtual laboratoriyalar va interaktiv materiallar uchun zarur texnologiyalarni o'rnatish katta xarajatlarni talab qiladi.

2. O'qituvchilarning tayyorgarligi va malakasi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limni amalga oshirish uchun o'qituvchilar malakasini oshirish zarur. O'qituvchilarning shaxsga yo'naltirilgan ta'lim usullariga tayyor bo'lmasligi yoki bu usullarni qanday qo'llashni bilmasligi bu ta'lim metodining samaradorligini kamaytirishi mumkin. O'qituvchilarning yangi texnologiyalar va metodlarni o'rganishlari, doimiy ravishda malaka oshirishlari va individual yondashuvni qo'llashga tayyor bo'lishlari zarur.

3. Vaqt va o'quvchi soni cheklovlari. Ta'lim tizimining joriy tizimi ko'p hollarda shaxsga yo'naltirilgan ta'limga to'liq mos kelmaydi. Ko'plab o'quvchilarni bir vaqtning o'zida o'qitish, individual ehtiyojlarga javob beradigan yondashuvni amalga oshirishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. O'qituvchi bir nechta o'quvchini individual tarzda kuzatib borishi va ularga mos yordam ko'rsatishi uchun ko'p vaqt va resurslarni talab qiladi, ammo ko'pincha bunday imkoniyatlar cheklangan bo'ladi.

4. Standartlashtirilgan baholash tizimi. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limda har bir o‘quvchi individual rivojlanishga ega bo‘lgani uchun, ularning muvaffaqiyatlarini baholashda standartlashtirilgan testlar va baholash tizimlari samarali bo‘lmasligi mumkin. An’anaviy baholash tizimlari ko‘p hollarda o‘quvchilarning ijodiy va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini hisobga olmaydi. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limda esa baholash tizimi o‘quvchilarning individual rivojlanishini va o‘rganish jarayonini aniqlashga yo‘naltirilgan bo‘lishi kerak.

5. Ta’limdagi tengsizliklar. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limda texnologiyalarni qo‘llash, ayniqsa, raqamli bo‘lmagan resurslarga ega hududlarda yoki o‘quvchilarda cheklangan imkoniyatlar mavjud bo‘lgan joylarda tengsizliklarni kuchaytirishi mumkin. O‘quvchilar o‘rtasida raqamli qurilmalarga kirish imkoniyati farqlari, internetga ulanish muammolari yoki ta’limga bo‘lgan resurslarning cheklanganligi bu yondashuvning samaradorligini kamaytirishi mumkin.

Xulosa:

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim o‘quvchilarni yanada samarali va motivatsiyalangan o‘rganishga olib keladigan kuchli yondashuv bo‘lsa-da, uning amalga oshirilishida bir qator muammolar mavjud. Resurslar, o‘qituvchilarning malakasi va baholash tizimi kabi masalalar bu ta’lim modelining samaradorligini cheklash mumkin. Shu bilan birga, bu yondashuvning foydalari, ayniqsa, o‘quvchilarni yanada ijodiy, mustaqil va o‘zgarishga moslashuvchan qilishda katta ahamiyatga ega. Muammolarni hal qilish va resurslarni samarali taqsimlash orqali shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim tizimi yanada rivojlanib, ta’lim jarayonining sifatini yaxshilashi mumkin.

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim ta’lim tizimini modernizatsiya qilishda va o‘quvchilarning shaxsiy ehtiyojlariga moslashuvchan ta’lim uslublarini joriy etishda katta ahamiyatga ega. Ushbu yondashuv o‘quvchilarga o‘z qobiliyatlarini, qiziqishlarini va o‘rganish sur’atlarini inobatga olgan holda ta’lim olish imkonini beradi, shu bilan birga, o‘rganish jarayoniga yanada faolroq ishtirok etishga undaydi. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limning asosiy foydalari o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirish, ijodiy fikrlashni rivojlantirish, mustaqil o‘rganishni qo‘llab-quvvatlash va ta’lim jarayonini individualizatsiya qilishda namoyon bo‘ladi. Bu esa o‘quvchilarni nafaqat akademik, balki shaxsiy rivojlanishda ham yuksaltiradi.

Biroq, shaxsga yo‘naltirilgan ta’limni muvaffaqiyatli amalga oshirishda duch keladigan muammolarni e’tiborga olish zarur. Resurslarning yetishmasligi, o‘qituvchilarning tayyorgarligi, vaqt va o‘quvchi soni bilan bog‘liq cheklovlar, shuningdek, baholash tizimining an’anaviy yondashuvlarga asoslanganligi kabi omillar ta’lim jarayonining samaradorligini cheklashi mumkin. Ta’lim tizimining moslashuvchanligi va texnologik infrastrukturasi zaruriy shartlarni yaratmasa, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim o‘z maqsadlariga to‘liq erisholmaydi.

Shu bilan birga, texnologiyalar va raqamli vositalar yordamida shaxsga yo'naltirilgan ta'limning samaradorligi sezilarli darajada oshishi mumkin. Texnologiyalar orqali o'quvchilarga o'z-o'zini o'rganish, o'z rivojlanishini kuzatish va individual yondashuvni amalga oshirish imkoniyatlari yaratiladi. Biroq, texnologiyalarning kengayishi ta'limdagi tengsizliklarni kuchaytirishi mumkin, chunki raqamli resurslarga kirish imkoniyati barcha o'quvchilar uchun teng emas. Shuning uchun, ta'lim tizimi uchun yangi yondashuvlarni ishlab chiqish, barcha o'quvchilarga teng imkoniyatlar yaratish hamda o'qituvchilarning malakasini oshirish zarur.

Xulosa qilib aytganda, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim o'quvchilarning o'rganish jarayoniga bo'lgan qiziqishini va faol ishtirokini oshiradi, shuningdek, o'quvchilarning o'z salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishiga yordam beradi. Lekin uning samarali joriy etilishi uchun ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, o'qituvchilarni malaka oshirish va zarur resurslarni ta'minlash kabi masalalarni hal qilish lozim. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning muvaffaqiyatli rivojlanishi ta'lim tizimining barqarorligi, texnologik infratuzilma va teng imkoniyatlarni ta'minlashga bog'liq bo'ladi. Agar ushbu muammolar hal etilsa, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim nafaqat o'quvchilarning ta'lim olish jarayonini samarali qiladi, balki jamiyatning umumiy intellektual va ijodiy salohiyatini yuksaltirishga ham yordam beradi.

Mustahkamlash uchun savollar:

1. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning asosiy tamoyillarini tahlil qiling. Ushbu tamoyillarni ta'lim tizimida qanday qilib samarali joriy etish mumkin va bu jarayon o'qituvchilar va o'quvchilar uchun qanday o'zgarishlarni keltirib chiqaradi?

2. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda texnologiyalarni qo'llashning afzalliklari va kamchiliklarini muhokama qiling. Bu texnologiyalar o'quvchilarning mustaqil o'rganish qobiliyatini qanday rivojlantiradi va bu jarayonda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan texnologik tengsizliklarni qanday bartaraf etish mumkin?

3. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limni joriy etishda yuzaga keladigan asosiy muammolarni aniqlang. Ushbu muammolarni hal qilish uchun ta'lim tizimida qanday strategiyalarni qo'llash mumkin va bu strategiyalar ta'lim jarayonining samaradorligini qanday oshiradi?

4. O'qituvchilarning shaxsga yo'naltirilgan ta'lim metodologiyasiga tayyorligi va malakasini oshirishda qanday o'zgarishlar kiritish zarur? Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda o'qituvchining rolini qanday qayta belgilash mumkin?

5. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning jamiyatdagi ta'lim tizimini modernizatsiya qilishdagi o'rni va ahamiyatini baholang. Ushbu ta'lim modelini joriy qilish orqali ta'lim tizimi qanday ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarga olib kelishi mumkin?

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Aminov A. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning nazariy asoslari. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi. 2020 y.
2. Gulomov B., Mirzayev, A. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim: Asosiy tamoyillar va amaliyot. Toshkent: Fan va texnologiya. 2019 y.
3. Qodirov B. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda innovatsion texnologiyalarni qo'llash. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti. 2018 y.
4. Shayxov I. Ta'lim jarayonida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv: Nazariya va amaliyot. Toshkent: "O'qituvchi" nashriyoti. 2017 y.
5. Boshbekov F. (2021). O'quvchilarning shaxsiy xususiyatlarini inobatga olishda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim usullari. Toshkent: "Science and Education" nashriyoti.
6. Xolmatov T. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda ta'lim texnologiyalarining ro'li. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi. 2020 y.
7. To'laganov D. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim va pedagogik innovatsiyalar. Toshkent: O'zbekiston pedagogika instituti. 2019 y.
8. Raxmonov M. Pedagogik texnologiyalar asosida shaxsga yo'naltirilgan ta'limni amalga oshirish. Toshkent: "Shuhrat" nashriyoti. 2020 y.
9. Abdurahmonov S. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda individual yondashuv va uning samaradorligi. Tashkent: O'zbekiston oliy ta'lim akademiyasi nashriyoti. 2021 y.
10. Jumaniyozov M. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda texnologik yondashuvlar. Toshkent: Iqtisodiyot va ta'lim nashriyoti. 2019 y.

XALQARO BAHOLASH DASTURLARI (PIRLS, PISA va TIMSS) NATIJALARI ASOSIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISH

*Ushbu ma'ruza matni Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, A.Avloniy
nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, "Pedagogika va psixologiya"
kafedrasi mudiri, p.f.d.(DSc), prof.v.b. M.T.Ergasheva*

Reja:

1. Kirish. O'zbekistonning xalqaro tadqiqotlardagi ishtiroki.
2. Xalqaro baholash dasturlarini ta'lim - tarbiya jarayoniga tadbiq etishning ahamiyati
3. O'zbekistonning xalqaro tadqiqotlardagi natijalari
4. PIRLS, PISA, TIMSS va TALIS xalqaro tadqiqot natijalari asosida ta'lim sifatini oshirish yo'lida amalga oshiriladigan yangi yondashuv va strategiyalar

*Tayanch so'z va iboralar: Xalqaro baholash, PISA, PIRLS, TIMSS, TALIS,
ta'lim sifati.*

PISA 2022 tadqiqoti natijalari yuzasidan tahlillar

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining **2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son** farmoni, Vazirlar Mahkamasining **2018-yil 8-dekabrdagi 997-son** qarori hamda O'zbekiston Respublikasi Bosh vazirining **2022-yil 6-apreldagi 07/1-1601-son** topshirig'i ijrosi yuzasidan O'zbekistonda PISA 2022-o'quvchilarni xalqaro baholash dasturining asosiy sinov jarayonlari **2022-yil 21-apreldan 7-mayga** qadar o'tkazildi.

PISA 2022 tadqiqoting asosiy sinovida O'zbekistonning **14 ta** hududidan tanlab olingan **202 ta maktab** direktorlari so'rovnomalarda va mazkur maktablarning o'quvchilari **matematik savodxonlik, o'qish savodxonligi,**

tabiiy-ilmiy savodxonlik hamda kreativ fikrlash yoʻnalishlarida baholash testlarida va soʻrovnomalarda ishtirok etdilar.

PISA 2022 tadqiqoti natijalarini tahlil qilish doirasida Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) va Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Taʼlim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi oʻrtasida Oʻzbekistonning ushbu tadqiqotida ishtirokini taʼminlash boʻyicha imzolangan shartnomaning 1-bandiga muvofiq 2023-yil 8-maydan 29-sentabr sanasiga qadar Fransiyaning Parij shahrida **“Yetakchi tahlilchi” (Lead Analyst)** dasturi oʻtkazildi. Dastur doirasida Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) va PISA Milliy jamoasi (National team) hamkorlikda faoliyat olib borildi hamda Oʻzbekistonning PISA 2022 tadqiqoti natijalariga bagʻishlangan Milliy hisobot (National Report) tayyorlash jarayonlari amalga oshirildi.

Milliy hisobotni tayyorlashda xalqaro maʼlumotlar bazasidan (International Database) foydalanildi. Shuningdek tadqiqotda ishtirok etgan mamlakatlar bilan solishtirma tahlillar olib borildi. Oʻzbekistonning PISA 2022 tadqiqotdagi natijalarini oʻzaro tahlil qilish maqsadida ishtirokchi mamlakatlar qatoridan **Birlashgan Arab Amirliklari, Gruziya, Marokash, Moldova Respublikasi, Mongoliya, Ozarbayjon (Boku), Qozogʻiston Respublikasi, Turkiya, Shimoliy Makedoniya, Vyetnam** davlatlari benchmarkinglar sifatida tanlab olindi hamda Milliy hisobotda solishtirma tahlillar amalga oshirildi.

Maʼlumot uchun xalqaro va milliy hisobotdan oʻrin olgan dastlabki tahlillar natijalariga koʻra, Oʻzbekistondagi oʻquvchilarning matematik savodxonlik yoʻnalishi boʻyicha oʻrtacha koʻrsatkichi 364 ball (72 oʻrin), oʻqish savodxonligi yoʻnalishida 336 ball (80-oʻrin), tabiiy-ilmiy savodxonlik yoʻnalishi boʻyicha esa 355 ballni (80-oʻrin) tashkil etadi. Bu natijalar oʻz navbatida OECD oʻrtacha koʻrsatkichlaridan matematika yoʻnalishida 108 ball, tabiiy-ilmiy savodxonlik yoʻnalishida 130 ball, oʻqish savodxonligi yoʻnalishi boʻyicha esa OECD oʻrtacha koʻrsatkichidan 140 ballga farqli hisoblanadi.

Shuningdek, tahlillarda Ta'limning barqaror rivojlanish maqsadlari (SDG, 4.1-maqсад)ga nisbatan monitoringi uchun o'lchanadigan umumta'lim maktabini tamomlashda o'qish va matematika yo'nalishlarida o'quvchilardan kutilayotgan savodxonlikning minimal darajasi, maktablar joylashgan hududlar (masalan, qishloq va shahar), o'quvchilarning jinsi va ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy holati indeksi (ESCS), ularning maktabgacha ta'lim tashkilotlariga borganlik holati, o'quvchilarning ta'lim olishlari uchun yaratilgan sharoitlar yuzasidan amalga oshirildi.

Ta'limning barqaror rivojlanish maqsadlari (SDG, 4.1-maqсад)ga nisbatan monitoringi uchun o'lchanadigan o'rta maktabni tamomlashda kutilayotgan o'qish va matematika bo'yicha malakalarning minimal darajasi sifatida **2-daraja** qaraladi, shunga muvofiq:

- O'zbekistondagi o'quvchilarning **19%** ga yaqini matematika bo'yicha 2 yoki undan yuqori darajaga erishgan (OECD o'rtachasi: 69%);
- O'quvchilarning **14%** ga yaqini o'qish bo'yicha 2 yoki undan yuqori darajaga erishgan (OECD o'rtachasi: 74%)
- O'quvchilarning qariyb **19%** tabiiy fanlar bo'yicha 2 yoki undan yuqori darajaga erishgan (OECD o'rtacha: 76%).

Iqtisodiy-ijtimoiy va madaniy holatning PISA indeksi (ESCS) bo'yicha O'zbekistonda o'quvchilarning 25 foizi (eng katta ulush) ijtimoiy-iqtisodiy miqyosda 4-xalqaro kvintilda bo'lgan, ya'ni ular 2022-yilda PISA tadqiqotida ishtirok etgan eng kam ta'minlanganlar qatorida ham, eng badavlat o'quvchilar qatorida ham emas. Ularning matematika bo'yicha o'rtacha bali 368 ballni tashkil etdi. Shuningdek, O'zbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan yuqori bo'lgan o'quvchilar (ijtimoiy-iqtisodiy holat bo'yicha yuqori 25 foiz) matematika fanidan 22 ballga ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan quyi o'quvchilardan (quyi 25 foiz) yaxshiroq natija ko'rsatdilar.

Matematika, o'qish va tabiiy fanlar bo'yicha o'g'il bolalar va qizlarning natijalari:

PISA 2022 tadqiqotida o'g'il bolalar matematika bo'yicha qizlardan 6 ballga o'zib ketgan bo'lsa, o'qish bo'yicha qizlar o'g'il bolalardan 22 ballga yaxshiroq natija ko'rsatdilar. Ma'lumot uchun dunyo miqyosida matematika bo'yicha 40 ta davlat/iqtisodiyotda o'g'il bolalar qizlardan, yana 17 ta davlat/iqtisodiyotda qizlar o'g'il bolalardan o'zib ketgan, qolgan 24 tasida esa sezilarli farq aniqlanmagan.

O'zbekistonda o'quvchilarning 67 foizi maktabgacha ta'lim muassasalarida bir yil yoki undan ko'proq vaqt davomida qatnashganliklarini bildirgan (OECD o'rtacha: 94%).

Bir sinfda takror o'qish

O'zbekistonda o'quvchilarning qariyb 6 foizi kamida bir marta bir sinfda takror o'qiganliklarini bildirgan (OECD o'rtacha: 9%). Qishloq maktablari o'quvchilarining qariyb 8% bir sinfda takror o'qishi haqida ma'lum qilgan bo'lsa, shahar maktablari o'quvchilarining 6% kamida bir marta boshlang'ich, tayanch o'rta yoki o'rta maktablarda qayta o'qiganliklarini ma'lum qilganlar. O'zbekistondagi o'g'il bolalarning qariyb 9% bir sinfda kamida bir marta takror o'qigani haqida ma'lumot bergan bo'lsa, qizlarning nisbatan kamroq ulushi (5%) bir sinfda takror o'qiganliklarini ma'lum qilganlar.

O'zbekistonda maktab hayoti — PISA tadqiqoti natijalari asosida

PISA 2022 tadqiqotida ishtirok etgan 15 yoshli o'zbekistonlik o'quvchilarning aksariyati 9-sinfda (83%), eng kam ulushi esa 7 va 11-sinflarda (0,1%) o'qiydi. 10-sinf o'quvchilarining ulushi 12% ni tashkil etadi, bu 8-sinfdagiga nisbatan ko'pdir (3%). Tadqiqotda ishtirok etgan kasb-hunar maktablarida ta'lim oluvchi 15 yoshli o'quvchilarning ulushi ham sezilarli darajada (2%). (Ma'lumot uchun OECD mamlakatlarida o'rtacha ko'rsatkich: 10-sinflar 55%, 9-sinflar 33%)

O'quvchilarning maktabga daxldorlik hissi va hayotdan qoniqishi bo'yicha olib borilgan tahlillar natijasi shuni ko'rsatadiki, O'zbekistondagi o'quvchilarning 86 foizi maktabda oson do'st orttirishini (OECD o'rtachasi: 76%) va 71 foizi o'zini maktabga tegishli deb his qilishini (OECD o'rtachasi: 75%) ma'lum qildilar. Shu

bilan birga, 18% o'quvchilar maktabda o'zini yolg'iz his qilishini va 18% maktabdagi narsalardan chetda qolganligini aytdi (OECD o'rtachasi: 16% va 17%).

OECD ma'lumotlariga ko'ra so'nggi yillarda ko'plab mamlakatlar va iqtisodiyotlarda o'quvchilarning hayotdan qoniqish darajasi pasaygan. 2022-yilda O'zbekistondagi o'quvchilarning 10 foizi o'z hayotlaridan qoniqish hosil qilmasligini ma'lum qilgan: ular hayotdan qoniqish darajasini 0 dan 10 gacha bo'lgan shkala bo'yicha 0 dan 4 gacha baholagan.

O'zbekistonda 15% o'quvchilar maktabga ketayotganda o'zlarini xavfsiz his qilmayotganini ma'lum qilgan (OECD o'rtacha: 8%); O'quvchilarning 14% maktabda o'z sinflarida o'zlarini xavfsiz his qilmasliklarini ma'lum qilishdi (OECD o'rtacha: 7%); O'quvchilarning 20 foizi maktabning boshqa joylarida (masalan, koridor, oshxona, hojatxona) o'zlarini xavfsiz his qilmasliklarini ma'lum qilishdi (OECD o'rtacha: 10%). Qizlarning 15% va o'g'il bolalarning 19% kamida oyiga bir necha marta zo'ravonlikka duch kelgani haqida ma'lum qildi (OECD o'rtacha: qizlarning 20% va o'g'il bolalarning 21%).

PISA 2022 tadqiqotida ishtirok etgan o'quvchilarning o'qituvchilari haqida ma'lumot

PISA tadqiqotida maktab direktorlaridan maktablardagi o'qituvchilarning malakasi to'g'risida so'raldi. O'zbekistonda maktab direktorlari bergan ma'lumotga ko'ra 90% o'quvchilar bakalavr darajasi (ISCED 6 daraja)ga, 4% o'quvchilar magistr darajasi (ISCED 7-daraja)ga ega o'qituvchilardan ta'lim oladi. Shuningdek, 15 yoshli bolalar o'qiydigan maktablarda ishlaydigan o'qituvchilarning qariyb 85% asosiy, 15% esa o'rindosh sifatida ish bilan ta'minlangan.

Ota-onalarning ta'limdagi ishtiroki

PISA tadqiqoti doirasida O'zbekistondagi maktab direktorlari bergan ma'lumotga ko'ra barcha oilalarning deyarli yarmi o'z tashabbusi bilan (va 63 foizi o'qituvchi tashabbusi bilan) o'z farzandining rivojlanishini o'qituvchi bilan muhokama qilgani haqida ma'lum qilgan.

COVID 19 sababli maktablar yopilgan davrda ta'lim jarayonlari

O'zbekistonda ishtirokchi o'quvchilarning deyarli uchdan bir qismi (35%) COVID-19 sababli maktab binosi uch oydan ortiq vaqt davomida yopilganini ma'lum qilgan. Masofaviy o'qitish jarayonida O'zbekistondagi o'quvchilarning 40% kamida haftasiga bir marta maktab topshiriqlarini tushunishda, 42% o'quvchilar esa maktab ishlarida yordam beradigan odamni topishda muammolarga duch kelishgan. Shuningdek, O'zbekistonda 31% o'quvchilar har kuni videomuloqot dasturi bo'yicha jonli virtual darslar orqali qo'llab-quvvatlanganini, jami o'quvchilarning atigi 38% har kuni maktabdan biror kim o'zlarini qanday his qilishlarini so'rashganligini ma'lum qildilar.

Hozirda PISA 2022 tadqiqoti natijalari chuqurroq tahlil qilinmoqda. Tahlillar natijalari asosida kelgusida amalga oshirilishi belgilangan vazifalar yuzasidan chora-tadbirlar rejasi ishlab chiqilishi hamda mazkur reja asosida ta'lim sifatini yanada takomillashtirish bo'yicha vazifalar amalga oshirilishi belgilangan.

O'zbekistonning xalqaro baholash dasturlaridagi ishtiroki hamda natijalari haqida muhim faktlar

O'zbekistonning xalqaro tadqiqotlardagi natijalari

PIRLS 2021

Jami ishtirokchilar soni: **57 ta**

Jami ishtirokchi maktablar: **13 000 ta**

Jami ishtirokchi o'quvchilar: **400 000 nafar**

Jami ishtirokchi o'qituvchilar: **20 000 nafar**

Jami ishtirokchi ota-onalar: **380 000 nafar**

O'zbekistondagi ishtirokchi maktablar :**180 ta**

O'zbekistondagi ishtirokchi o'quvchilar :**5846 nafar**

O'zbekiston natijalari:

O'qish savodxonligi **437 ball (48-o'rin)** (PIRLS o'rtachasi 500 ball)

Eng yuqori natijalar: Singapur (587), Irlandiya (577), Gong Kong (573), Rossiya Federatsiyasi (567) va Shimoliy Irlandiya (566).

Badiiy matnlar: **438 ball**

Axborot matnlari: **434 ball**

Benchmarklar bo'yicha:

Ilg'or benchmark (Advanced): **0%** (PIRLS o'rtacha 7%)

Yuqori benchmark (High): **7%** (PIRLS o'rtacha 36%)

O'rta benchmark (Intermediate): **34%** (PIRLS o'rtacha 75%)

Quyi benchmark (Low): **70%** (PIRLS o'rtacha 94%)

Ijtimoiy iqtisodiy holatni inobatga olgan holda natijalar:

Yuqori: **474 ball** (6 %)

O'rta: **445 ball** (55%)

Quyi: **421 ball** (39%)

Jinslar kesimida o'rtacha ballar:

O'g'il bolalar: 425 ball (52%) (PIRLS o'rtacha 493 ball)

Qizlar: 449 ball (48%) (PIRLS o'rtacha 509 ball)

PISA 2022

Jami ishtirokchilar soni: **81 ta**

Jami ishtirokchi o'quvchilar: **630 000 nafar**

O'zbekistondagi ishtirokchi maktablar :**202 ta**

O'zbekistondagi ishtirokchi o'quvchilar :**7293 nafar**

O'zbekiston natijalari:

Matematik savodxonlik **364 ball (72 o‘rin)**;

O‘qish savodxonligi **336 ball (80-o‘rin)**;

Tabiiy-ilmiy savodxonlik **355 ball (80-o‘rin)**;

TIMSS 2023

IEA tomonidan representativlik tamoyili asosida barcha hududlarni qamrab oluvchi 166 ta maktablar tadqiqotda ishtirok etish uchun namuna sifatida tanlab berilgan maktablarda **2023-yil aprel-may** oylarida sinov jarayonlari tashkil etildi.

Tadqiqotda respublikaning barcha hududlaridan tanlab olingan 166 ta maktablardan jami 8800 nafar o‘quvchilar (shundan, **4450 nafar 4-sinf** va **4350 nafar 8-sinf**) test va so‘rovnomada ishtiroki ta‘minlandi.

Shuningdek, mazkur maktablarning **166 nafar** direktorlari hamda **1035 nafar** matematika va tabiiy fanlar bo‘yicha o‘qituvchilari so‘rovnomada ishtirok etdi.

Tadqiqot natijalari Ta‘limdagi yutuqlarni baholash xalqaro assotsiatsiyasi (Amsterdam, Gollandiya) tomonidan tahlil qilinib, **2024-yil dekabr** oyida e‘lon qilinishi rejalashtirilgan.

Xalqaro darajada e‘lon qilinishi belgilangan tadqiqot natijalari olinganidan so‘ng, kelgusidagi vazifalar bo‘yicha chora-tadbirlar ishlab chiqilishi ko‘zda tutilgan.

PISA 2025

Maktabgacha va maktab ta‘limi vazirligi hamda Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) o‘rtasida O‘zbekistonning PISA 2025 tadqiqotida ishtiroki to‘g‘risida **2023-yil 1-dekabr**dagi kelishuv shartnomasi imzolangan.

PISA 2025 tadqiqotining Tajriba-sinov jarayonlari tasdiqlangan rejaga muvofiq aprel-may oylarida respublikamizning barcha hududlaridan xalqaro talablar asosida tasodifiy tanlab olingan **83 ta** maktablarda o‘tkazildi hamda **4518 nafar** o‘quvchilarning tadqiqotdagi ishtiroki ta‘minlandi. Tajriba-sinovda o‘quvchilarning ishtirok etish ko‘rsatkichi **97,39 %** ni tashkil qildi.

PISA 2025 tadqiqotining tajriba-sinov ma'lumotlari Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD), PISA 2025 tadqiqotining xalqaro pudratchi tashkiloti Avstraliya ta'lim tadqiqotlari Kengashi (ACER)ga taqdim etildi.

2024-yil iyun-iyul oylarida o'quvchilarning ochiq strukturalangan savollarga bergan javoblarini kodlashtirish (baholash) jarayonlari amalga oshirildi. Mazkur jarayonlar A.Avloniy nomidagi milliy-tadqiqot instituti tomonidan xalqaro talablarga muvofiq tashkil etildi.

Bugungi kunda PISA 2025 tadqiqotining Asosiy sinov jarayonlariga tayyorgarlik ko'rilmogda. Unda respublikamiz bo'ylab **200 dan ortiq** maktablar va mazkur maktablarning **7000 dan ortiq** o'quvchilari ishtirok etishi rejalashtirilgan.

PIRLS 2026

O'zbekistonning PIRLS 2026 tadqiqotidagi ishtirokini ta'minlash maqsadida Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda IEA (Ta'lim sohasidagi yutuqlarni baholash xalqaro assosiatsiyasi) o'rtasida shartnoma imzolangan.

Ma'lumot uchun, PIRLS 2026 tadqiqotining Tajriba-sinov jarayonlari 2025-yil aprel-may oylarida, Asosiy sinov jarayonlari esa 2026-yil aprel-may oylarida o'tkazilishi rejalashtirilgan. Ushbu tadqiqot ishtirokchi mamlakat/iqtisodiyotlari soni 62 tani tashkil etadi.

Mavzu: O'quvchilarda XXI asr ko'nikmalarini shakllantirish

Reja:

1. XXI asr ko'nikmalarini shakllantirish
2. XXI asr talablariga javob beruvchi ko'nikmalarni rivojlantirishda Blum taksonomiyasi
3. XXI asr ko'nikmalarini rivojlantiruvchi mashq va topshiriqlar

1-2-slayd

Faollashtiruvchi topshiriq

XXI asrda o'quvchilar nimalarni o'rganishlari kerak?

Zamonaviy dunyoda muvaffaqiyatga erishish uchun yangi ko'nikmalar talab etiladi.

3-4- slayd



XXI asr ko'nikmalarini shakllantirish — bu

o'quvchilarga zamonaviy bilimlar, texnologiyalar va ijtimoiy talablar asosida bilimlarni amaliyotga tatbiq etish, kritikal fikrlash, muammolarni hal qilish va innovatsion yondashuvlarni o'zlashtirishga yo'naltirilgan jarayondir. XXI asr ko'nikmalari global iqtisodiyot va texnologik taraqqiyot sharoitida, shuningdek, yangi pedagogik yondashuvlar asosida shakllanadi. Tabiiy fanlar ta'limida bunday ko'nikmalarni shakllantirishda asosiy e'tibor ilmiy metodologiyalar, texnologik vositalar va interfaol o'qitish metodlaridan foydalanishga qaratiladi.

XXI asr ko'nikmalari sifatida quyidagi asosiy ko'nikmalar belgilangan

Moslashuvchanlik ko'nikmalari

Kritik fikrlash va muammolarni hal qilish

Kommunikativlik

Raqamli va media savodxonlik

Tanqidiy fikrlash

Kreativlik fikrlash

Hamkorlikda ishlash

Muammolarni hal qilish va qaror qabul qilish

Global va ijtimoiy mas'uliyat

XXI asrda har qanday sohada, ya'ni fan, kasb, jamoatchilik va shaxsiy hayotdagi faoliyatda inson uchun zarur bo'lgan universal bilim, qobiliyat, ko'nikma va shaxsiy fazilatlaridir.

5-14- slayd

21-asr talablariga javob beruvchi ko'nikmalarni rivojlantirishda BLUM taksonomiyasi muhim rol o'ynaydi

Blum taksonomiyasiga ko'ra tafakkurning rivojlanishi bilish, tushunish, qo'llash, tahlil, umumlashtirish, baholash darajalarida bo'ladi. Shu har bir daraja quyidagi belgilar hamda har bir darajaga muvofiq fe'llar namunalari bilan ham ifodalanadi,

jumladan:

1. Bilish-dastlabki tafakkur darajasi bo'lib, bunda o'quvchi atamalarni ayta oladi, aniq qoidalar, tushunchalar, faktlar va shu kabilarni biladi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: qaytara bilish, mustahkamlay olish, axborotni etkaza olish, aytib bera olish, yozish, ifodalay olish, farqlash, taniy olish, gapirib berish, takrorlash.
2. Tushunish darajasidagi tafakkurga ega bo'lganda esa, o'quvchi faktlar, qoidalar, sxema, jadvallarni tushunadi. Mavjud ma'lumotlar asosida kelgusi oqibatlarni taxminiy tafsiflay oladi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: asoslash, almashtirish, yaqqollashtirish, belgilash, tushuntirish, tarjima qilish, qayta tuzish, yoritib berish, sharhlash, oydinlashtirish.
3. Qo'llash darajasidagi tafakkurda o'quvchi olgan bilimlaridan faqat an'anaviy emas, noa'naviy holatlarda ham foydalana oladi va ularni to'g'ri qo'llaydi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'l namunalari: joriy qilish, hisoblab chiqish, namoyish

qilish, foydalanish, o'rgatish, aniqlash, amalga oshirish, hisobkitob qilish, tatbiq qilish, hal etish.

4. Tahlil darajasidagi tafakkurda o'quvchi yaxlitning qismlarini va ular o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklarni ajrata oladi, fikrlash mantiqidagi xatolarni ko'radi, faktlar va oqibatlar orasidagi farqlarni ajratadi, ma'lumotlarning ahamiyatini baholaydi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: keltirib chiqarish, ajratish, tabaqalashtirish, tasniflash, taxmin qilish, bashorat qilish, yoyish, taqsimlash, tekshirish, guruhlash.

5. Baholash darajasidagi tafakkurda o'quvchi mezonlarni ajrata oladi, ularga rioya qila oladi, mezonlarning xilma-xilligini ko'radi, xulosalarning mavjud ma'lumotlarga mosligini baholaydi, faktlar va baholovchi fikrlar orasidagi farqlarni ajratadi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: tashxislash, isbotlash, o'lchash, nazorat qilish, asoslash, ma'qullash, baholash, tekshirish, solishtirish, qiyoslash

6. Yaratish. Yangicha g'oyalar yaratish, yangi mahsulotlar ishlab chiqish

Kritik fikrlash va muammolarni hal qilish XXI asrda o'quvchilarga muammolarni aniqlash va ular uchun yechimlar ishlab chiqishda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish zarur.

Kommunikativlik

Kommunikativlik – bu odamlar o'rtasida o'zaro ma'lumot, g'oya va bilimlar almashinuvini o'z ichiga olgan muhim kasbiy va hayotiy ko'nikma. Kommunikativlik muloqot qila olish, o'z fikrini boshqalarga yetkaza olish, suxbatdoshini tinglay olish, muzokaralar olib borish qobiliyatidir.

Kreativlik fikrlash

Kreativlik shaxsning o'ziga xos innovatsion g'oyalar yaratish, yanglik kiritish, ishga ijodkorlik bilan yondashish, yangi yo'llarni izlash, yangi usullarni qo'llash va muammoning yangicha yechimlari yuzasidan qaror qabul qilish kompetensiyasi. Kreativ insonlar standart fikrlash chegarasidan chiqa oladilar, hodisa va ob'ektlar o'rtasidagi kutilmagan bog'liqliklarni payqay oladilar, mavjud fikrlardan yangi kontent yarata oladilar.

Hamkorlikda ishlash

Hamkorlikda ishlash (kolloboratsiya)– bu umumiy maqsadga erishish yo'lidagi hamkorlik. Kolloboratsiyaning maqsadi murakkab muammolarni hal etish va

muvaffaqiyatli natijalarga erishish uchun bilim, tajriba va resurslarni birlashtirishdan iborat.

Hamkorlikda ishlash muammoga turli nuqtai nazardan qarash imkonini beradi, bu esa albatta yangi g'oyalar va innovatsion yechimlarga olib keladi. Hamkorlikda ishlashning muammolarga individual yondashuvdan afzalligi mehnatni samarali taqsimlash, ko'plab manbalardan olingan ma'lumotlardan foydalanish, yuqori darajadagi ijodkorlik va yechimlar sifatidan iborat.

11-16-slayd

Amaliy mashg'ulot: Harakatlar rejasi jadvali asosida topshiriq beriladi

Foydagi fe'llar	Mashq va topshiriqlardan misollar	Baholash ✓ + -
YARATISH Yangi ma'lumot qo'shish Bir yoki bir nechtasini birlashtirish (aralashtirish) Nuqtai nazarni o'zgartirish Yangi mahsulot yaratish Transformatsiya (O'zgartirish)		
BAHO BERISH Baholash Xulosa yasash Tanlash Munozara qilish Qaror qilish Saralash Tekshirish		
SINTEZ QILISH Shakllantirish Integratsiya qilish Tuzatish kiritish Namuna qilish Qayta tuzish Osonlashtirish Vizuallashtirish		
TAHLIL QILISH Kategoriyalash Dekonstruksiya qilish		

Qismlarga bo'lish Farqlash Ko'zdan kechirish (o'rganish) Ajrati ko'rsatish Ma'no olish Sanab o'tish Tartiblash Ustuvorlik berish		
QO'LLASH Bog'lash Namoyish qilish Rivojlantirish Tajriba o'tkazish Tasvirlash (bezash) Ifodalash Hal qilish (yechim topish)		
TUSHUNISH So'rash Tasniflash Taqqoslash Baho berish Tushuntirish Umumlashtirish Solishtirish Taxmin qilish Refrazalash Hisobot berish Umumlashtirish		
ESLASH Tanlash Aniqlik kiritish Aniqlash Diagrammani belgilash Sanab o'tish Yodga olish Takrorlash Ko'rsatish Aytish		

2-ilova

15-slayd

KO'R – FIKRLA – HAYRATLAN _BOG'LA MASHQI asosida

Ko'r	Fikrla	Hayratlan	Bog'la Buni men o'qitadigan fan mavzulariga qanday bog'lash mumkin? Bu 21 asr ko'nikmalaridagi 4S larga qanday bog'liq? Bu men tashkil qiladigan darslardagi mashq va topshiriq hamda o'qitish amaliyotlarga qay tarzda bog'liq?
			➤ _____ ➤ _____ ➤ _____

17-slayd

O'zini o'zi baholash

Mavzuni qay darajada o'zlashtirganingiz haqida fikr yuriting. Bu sizga bilimingizdagi bo'shliqlarni aniqlashga hamda yanada samarali ta'lim olishingizga yordam beradi.

Men...	Ko'proq o'rganishim kerak	Deyarli o'zlashtirdim	Ishonchim komil

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Schools of the Future Defining New Models of Education for the Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum 91-93 route de la Capite CH-1223 Cologny/Geneva Switzerland
2. CHANGE OR DIE. The Three Keys to Change at Work and in Life. Alan Deutschman

3. Singapore “Facts, Geography, History, & Points of Interest”
SimpleWebGuide.com

4. Outliers The Story of succes Malcolm Gladwell.
<https://www.edsurge.com/news>

2.3.1. Mavzu: Darsning tarkibiy qismlari va uni taqdim etish metodikasi

Reja:

1. *Zamonaviy darsning o'ziga xos jihatlari.*
2. *Darsni samarali tashkil etishda SMART mezonlari.*
3. *Dars turlari va xususiyatlari.*
4. *Darsning texnologik xaritasini tayyorlash.*

Darslarni samarali tashkil etishning asosiy afzalliklaridan biri shundaki, u o'qituvchilarga tuzilgan va yaxshi rejalashtirilgan o'quv muhitini yaratishga imkon beradi. Darslar yaxshi tashkil etilganda, o'qituvchilar har bir mavzu uchun yetarli vaqt ajratishlari, barcha o'quvchilar ishtirok etish uchun teng imkoniyatlarga ega bo'lishlarini ta'minlashlari va qo'shimcha yordamga muhtoj bo'lganlarga individual e'tibor berishlari mumkin. Bu, o'z navbatida, o'quvchilar o'rtasida intizom va mas'uliyat hissini rivojlantirishga yordam beradi, chunki ular o'zlaridan nima kutilayotganidan xabardor va o'z ishlarini shunga muvofiq rejalashtirishlari mumkin. Darslarni samarali tashkil etish o'qituvchilarga ko'proq shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni qo'llashga imkon beradi.

Zamonaviy dars - bu aynan o'quvchilarning bilish darajasi rivojlanib, ularni atrofdagi haqiqatni faol ravishda idrok etishga, sabab-ta'sir munosabatlarini tushunishga va topishga, mantiq, fikrlash va muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga undaydi. Zamonaviy darsning maqsadi aniq va o'lchovli bo'lishi kerak. Maqsadni dars natijasi bilan aniqlash mumkin. Darsning yangi ta'lim maqsadlariga o'quvchilar o'zlari tomonidan tuziladigan va shaxsan o'zi uchun muhimligini anglaydigan maqsadlar kiradi. Zamonaviy dars mashg'ulotlar, suhbatlar, video-munozaralar, ishbilarmonlik va rol o'ynash o'yinlari, ochiq savollar, aqliy hujum va boshqalar kabi mashg'ulot usullari va o'qitish usullaridan foydalanish bilan ajralib turadi.

Darsga qo'yiladigan zamonaviy tarbiyaviy talablar: O'quvchilarda mustaqil fikr yuritishni, eng yaxshi axloqiy sifatlarni, olgan bilimni hayot bilan bog'lay olishni, Vatanni uning tarixi, madaniyati, urf – odatlarini, eng asosiysi, insonni hurmat qilishni, ilmiy dunyoqarashni, iqtisodiy, huquqiy, ekologik madaniyatni tarkib toptirishni tarbiyalash kerak.

Darsga qo'yiladigan psixologik talablar: O'quvchilarning individual psixologik xususiyatlarini bilgan holda ularda xotira, ongli idrok etishni, mustahkam irodani, tasavvur qila olishni, o'quvchilarda davlat ta'lim standartlari qo'ygan talablarni ular yoshiga mosligini hisobga olishni ta'minlashdan iboratdir.

Darsga qo'yiladigan gigienik talablar: Sinfidagi havo harorati, yorug'lik miqdori, uning tozaligi, estetik did bilan jihozlanishi o'quvchilarga beriladigan topshiriqlarning ular yoshiga mosligini hisobga olish kabilarga rioya qilish shart.

Zamonaviy darsga qo'yilgan didaktik talablar: Darsning ta'limiy-tarbiyaviy maqsadini aniqlash, dars mavzusini qiziqarli, ilmiy faktlar bilan belgilash, dars mavzusining mohiyatini o'quvchilarning o'zi mustaqil fikrlab o'zlashtirishga erishish, darsda barcha o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, o'quv materiallarini o'quvchilar tomonidan sodda tarzda qabul qilishga, hayot bilan chambarchasbog'lashga erishish, mavzu mazmuniga mos ta'lim metodlarini tanlash va ulardan ko'proq o'quvchilarning foydalanishiga erishish, mavzu mazmuniga mos

ta'lim metodlarini tanlash. Bu metodlar asosan qisman izlanish hamda izlanish darajasiga bo'lishi zarur. O'quvchilarning bilim manbalari bilan mustaqil ishlashga o'rgatib boorish. O'quvchilarning dars mazmuniga mos ravishda milliy istiqlol mafkurasi, o'z tarixi, tili, urf-odatlarini hamda boy madaniyatimiz bilan faxrlanishga o'rgatish, dars mavzusini boshqa o'quv fanlari bilan asoslanib o'rganish, dars mavzusini o'lkashunoslik tamoyiliga bog'liqligini ta'minlash, o'quvchilarda dars mavzusiga mos ravishda iqtisodiy, huquqiy, ekologik madaniyatni tarkib toptirish, darsda davlat ta'lim standartlarida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalariga qo'yilgan talablarni to'liq bajarishga erishish, o'quvchilar o'zlashtirgan bilim sifatini xolisona baholanishiga erishish.

Dars ta'lim jarayonining yaxlitligi nuqtayi nazaridan ta'limning asosiy tashkiliy usuli hisoblanadi. Unda sinf-dars tizimining xususiyatlari aks etadi, unda o'quvchilarni ommaviy qamrab olish, tashkiliy tartib va o'quv ishlarining muntazamligi ta'minlanadi. O'quvchilar hamda sinf jamoasining individual xususiyatlarini bilishi o'qituvchi uchun har bir o'quvchi faoliyatiga rag'batlantiruvchi ta'sir ko'rsatishga imkon beradi. Dars doirasida ommaviy, guruhli va individual ta'lim shakllarini birlashtirish imkoniyati uning rad etib bo'lmaydigan ustunligi hisoblanadi. Dars bevosita o'qituvchi rahbarligida aniq belgilangan vaqt davomida muayyan o'quvchilar guruhi bilan olib boriladigan ta'lim jarayonining asosiy shakli sanaladi. Darsda har bir o'quvchi xususiyatlarini hisobga olish, barcha o'quvchilarning mashg'ulot jarayonida o'rganilayotgan fan asoslarini egallab olishlari, ularning idrok etish qobiliyatlari va ma'naviy-axloqiy sifatlarini tarbiyalash hamda rivojlantirish uchun qulay sharoitlarni yaratiladi. Darsning tuzilishi oddiy va ancha murakkab bo'lishi mumkin. Bu o'quv materialining mazmuni, darsning didaktik maqsadi, o'quvchilar va jamoa sifatida sinfning xususiyatlariga bog'liq

Zamonaviy ta'lim texnologiyasida darsni tashkil etishga doir qator umumpedagogik-didaktik talablar qo'yiladi. Bular:

- har bir dars texnologik jihatdan mukammal darajada loyihalashtirilishi;
- dars maqsad va vazifalarining aniq belgilanishi;
- darsda ta'lim vazifalarining tarbiya vazifalari bilan bog'liq bo'lishi;
- darsni o'quv dasturi, o'quv rejasi talabiga muvofiq tashkil etish;
- dars uchun ajratilgan vaqtdan unumli foydalanish;
- darsning tashkiliy jihatdan puxta belgilangan bo'lishi;
- darsning jonli, samarali va ta'lim oluvchilarga emotsional ta'sirli bo'lishi uchun ta'lim beruvchining turli xil zamonaviy va ilg'or ta'lim usullari, vositalari va ko'rgazmali qurollardan, texnika vositalaridan mohirlik bilan foydalana olishi;
- ta'lim beruvchining rahbarlik roli bilan ta'lim oluvchilarning faol bilish faoliyatini birga olib borish;
- darslarning o'zaro uzviy va dialektik xususiyatga ega bo'lishiga erishish;
- ta'lim oluvchilarning yosh va psixologik, shuningdek, mutaxassislik xususiyatlarini inobatga olish;
- darsni demokratik tamoyillar asosida tashkil etish;
- darsda ta'lim oluvchi erkinligini ta'minlashga erishish;

- darsda ta'lim oluvchilarni mustaqil fikrlash hamda o'z fikrini bayon etishiga undash va imkon yaratish;
- dars davomida ta'lim oluvchilar faoliyatini to'g'ri tashkillashtirish, muammoli izlanuvchanlik layoqatlarini rivojlantirish;
- dars jarayonida o'qitishning jamoa, guruhli va yakka tartibdagi shakllarini mos ravishda qo'shib olib borish;
- ta'lim oluvchilar o'quv faoliyatlarining atroflicha nazorat qilinishi va adolatli darajada baholanishi va h.k.

Dars samaradorligini oshirishda o'quv vositalarining ahamiyati judda kattadir. Bularga darsliklar, o'quv qo'llanmalari, radio eshittirishlari, televideniye ko'rsatuvlari, gazeta va jurnallar, elektron darsliklar, kodoskop, proyeksion rangli rasmlar, slaydlar, kompyuterlar, hamda o'qitishning barcha zamonaviy texnik vositalari, tajribalar o'tkazish uchun jihozlar, kundalik kuzatish daftari, o'lkashunoslik burchagi, geografiya maydonchasi va undagi jihozlar, maktab o'quv-tajriba maydonchasi kiradi.

O'qituvchi fanning istiqbollari haqida umumiy tasavvurga ega bo'lmay turib, chuqur asoslangan dars o'tkazishiga umid qilish qiyin. O'quv fanidagi g'oyalar va mavzularning izchilligi va o'zaro bog'liqligini tasavvur etgan holda o'qituvchi dars mashg'uloti jarayonida dars mazmunidan tashqari darsda foydalaniladigan qo'shimcha manbalar (she'rlar, maqollar, matallar, topishmoqlar, yozuvchilarning asarlaridan parchalar, hayot bilan bog'liqlik, fanlararo bog'lanishlar)dan unumli foydalanishi maqsadga muvofiq bo'ladi.

Darslar samaradorligi o'qitish uslublari to'g'ri tanlanganida va ularni ko'rgazmali qurollar, o'quv vositalari bilan uyg'unlashtirilganda sezilarli darajada ortadi. O'qitishning zamonaviy texnika vositalari va axborot texnologiyalaridan mohirona foydalanish dars samaradorligini ta'minlaydi va o'quv mehnati intensivligini hamda o'quv jarayoni texnik madaniyatini oshiradi. "Dars bu – o'qituvchining umumiy va pedagogik madaniyatining ko'zgusi, intellektual boyligining o'lchovi, uning bilim doirasining ko'rsatkichidir". O'qituvchi o'quv texnologiyasining bevosita yetkazuvchisi sifatida mashg'ulotlarga jiddiy tayyorlangan, yangiliklardan boxabar bo'lgani holda dars jarayonini qiziqarli olib borishi lozim. Dars berayotgan faniga taalluqli didaktik materiallarni, darsliklarni, uslubiy qo'llanmalarni va elektron o'quv vositalarini ham mukammal o'rganishi, shuningdek, ularni darslarida qo'llay olish, faoliyatini muntazam yangilab borishi davr talabidir.

"Zamonaviy dars shunday darski, unda o'qituvchi o'quvchining mavjud imkoniyatlaridan ustalik bilan foydalanib, uning aqliy potensialini ishga solib rivojlanishni ta'minlaydi. O'quvchi esa o'z navbatida, bilimlarini chuqur o'zlashtiradi va ma'naviy barkamollik sari odimlaydi " deb yozadi pedagogika fanlari doktori, professor J.F. Yoldoshev.

SMART o'quv maqsadlari yordamida darsni rejalashtirish.

SMART - bu aniq va o'lchanadigan maqsadni shakllantirish, zarur resurslar va unga erishish vaqtini aniqlash imkonini beruvchi usul. SMART ta'lim (texnologiya) maqsadlari bilan o'quv tajribalarini rejalashtirishdir. Mazkur mavzuda ta'lim tizimida SMART - o'quv maqsadlari orqali o'qitishning afzalliklari keng

yoritilgan. Ta'lim muassasalari faoliyatida SMART - o'quv maqsadlarining ahamiyati, maqsadi, mazmuni, o'qitishdagi afzalliklari va dars jarayonida maqsadni aniq qo'yish orqali natijaga erishish, maqsad qo'yish bilan bog'liq muammolarni aniqlash hamda ularning o'ziga xos xususiyatlari, tamoyillari va metodlari keng yoritilgan.

- Smart o'quv maqsadlari - aniq, o'lchab bo'ladigan, erishish mumkin bo'lgan, dolzarb va vaqt bilan chegaralangan va ta'lim tizimidagi afzalliklari keng yoritilgan.

- Ta'lim muassasalari faoliyatida SMART - o'quv maqsadlarining ahamiyati, maqsadi, mazmuni, o'qitishdagi afzalliklari va dars jarayonida maqsadni aniq qo'yish orqali natijaga erishish.

- Maqsad qo'yish bilan bog'liq muammolarni aniqlash hamda ularning o'ziga xos xususiyatlari, tamoyillari va metodlari o'rganishga imkon beradi.

- SMART o'quv maqsadining uch elementi hamda SMART o'quv maqsadlarini joriy etishning besh usuli.

- Zarur jihozlar: har bir guruh ishi uchun vatman, marker, A4 qog'oz, taqdimot. SMART o'quv maqsadlari Zamonaviy darsning maqsadi aniq o'lchovli bo'lishi kerak, maqsadni dars natijasi bilan aniqlash mumkin. Darsni samarali tashkil etish va o'tkazish, dars ishlanma yaratish uchun quyidagi qoidalarga rioya qilish kerak:

1. Darsning maqsadlarini aniqlash;
2. Dars turiga aniqlik kiritish;
3. Maqsadlarga muvofiq mashg'ulot usullarini tanlash;
4. Maqsad, vazifa, mazmuni va o'qitish uslubiga mos keladigan dars tuzilishini aniqlash.

Birinchi qoidani batafsilroq ko'rib chiqsak - dars maqsadlarini aniqlash. Ular qanday qilib to'g'ri shakllantirilishi mumkin?

SMART dars rejasi samarali ta'lim uchun muhimdir. SMART degani aniq, o'lchab bo'ladigan, erishish mumkin bo'lgan, dolzarb va vaqt bilan chegaralangan degan ma'noni anglatadi. Keling, har bir elementni ona tili misoli orqali ko'rib chiqamiz.

O'qituvchi faoliyatining maqsadi - uning bilimga intilishi, o'quvchini tayyorlash, o'qitish va rivojlantirish darajasini o'zgartirish To'g'risida ongli ravishda qaror qabul qilish, shuning uchun darsning maqsadlari iloji boricha aniqroq bo'lishi kerak. Muvofiqlikka yo'naltirilgan maqsadlarni belgilashning bir yo'li – SMART - mezonlarini qo'llashdir. SMART «to'g'ri» maqsadlarni belgilash uchun eng muhim besh mezonni eslab qolishga yordam beradigan abbreviaturadir (beshta inglizcha so'zlarning birinchi harfiga asoslangan):

Darsni samarali tashkil etishda SMART mezonlari

S – (Specifik) - aniqlik

M – (Miasurable) – o'lchasa
bo'ladigan

A – (Achiavable) – erishish
imkoni bo'lgan

R - (Relevation) – muhim

T – (Time-bound) – vaqti
belgilangan

Aniqlik (o'ziga xoslik, maxsus) – birinchi element aniqlikdir. Maqsad aniq qilib belgilab berilgan bo'lishi kerak. U quyidagi savollarga javob berishi kerak: nima qilish kerak? Kim javobgar? Qanday talablar va cheklovlar mavjud? Siz o'quvchilarga ot so'z turkumini tushuntirishni xohlaysiz? Bu maqsad juda aniq, chunki u ot so'z turkumini tushuntirishga qaratilgan. Hech qanday noaniqlik yo'q; maqsad aniq belgilangan. Misol uchun, darsingiz otning boshqa so'z turkumlaridan farqi, uning grammatik xususiyatlariga qaratilgan bo'lishi mumkin, bu har bir bosqichning tafsilotlarini tushunishlariga qaratilgan.

O'lchamga ega – ikkinchi element o'lchanadigan. Maqsad taraqqiyotni kuzatish va muvaffaqiyatni aniqlash uchun miqdoriy yoki o'lchanadigan mezonlarga ega bo'lishi kerak. U quyidagi savollarga javob berishi kerak: qancha? Necha dona? Qachon bajarilganini qanday bilsam bo'ladi? O'quvchilar darsni tushunganligini bilish uchun, siz ularning bilimlarini qanday tekshirishingiz mumkin? Siz onlayn testlar, shakllantiruvchi baholashlar yoki sinfdagi faoliyatlar orqali ularning bilimlarini baholashingiz mumkin. Misol uchun, siz o'quvchilardan ot so'z turkumining ta'rifi, uning grammatik xususiyatlari yuzasidan onlayn test tayyorlashingiz mumkin. Yoki sinfdagi faoliyatda o'quvchilar ot so'z turkumi grammatik xususiyatlarini jadvalda shakllantirishlari mumkin, bu ularning tushunishini o'lchashning bir ko'rsatkichi bo'ladi.

Erishsa bo'ladigan – erishish mumkin bo'lganlik - **uchinchi** komponentdir.

Maqsad real va vaqt, resurslar va ko'nikmalar kabi cheklovlar doirasida erishish mumkin bo'lishi kerak. Qanday amallar qilinishi zarur?

Maqsadga erishish shartlari qanday? Dars maqsadlari real va sinf muhitining cheklovlari doirasida amalga oshirilishi kerak. Bu mavjud yoki oson yaratiladigan materiallardan foydalanishni anglatadi. Misol uchun, siz ot so'z turkumining grammatik xususiyatlarini tushuntirish uchun diagrammalar, jadvallar yoki onlayn

interaktiv usullardan foydalanishingiz mumkin. O'quvchilar haqiqatdan ham tushunishi mumkin bo'lgan maqsadlarni belgilash muhimdir.

Dolzarb – to'rtinchi element dolzarblikdir. Maqsad DTSning umumiy maqsadlari va ta'lim muassasasi strategiyalariga mos kelishi kerak. Bu foydali bo'lishi va kerakli natijalarga hissa qo'shishi kerak. Dars maqsadi o'quv dasturi va o'quvchilar ehtiyojlariga muvofiq mazmunli bo'lishi kerak.

Vaqt bilan chegaralangan - oxirgi element vaqt bilan chegaralanganlikni anglatadi, ya'ni dars maqsadlarini amalga oshirish uchun aniq muddat belgilanishi kerak. Maqsad muayyan muddat yoki yakunlash muddatiga ega bo'lishi kerak. Bu shoshilinchlik tuyg'usini yaratishga yordam beradi va harakatlarni birinchi o'ringa qo'yadi. Masalan, ot so'z turkumining grammatik jihatlarini o'rganish uchun 4 soat yetarli deb qaror qilishingiz mumkin. Bu 4 soat darsda nazariy ma'lumotlarni o'rganish, tahlil, qilish, mashq qilish, ko'nikmalarni shakllantirishga imkon beradi, bu esa o'quvchi mavzuni to'liq tushunishini ta'minlaydi.

Aniq vaqt oralig'ini belgilash dars tuzilishini rejalashtirishda yordam beradi va maqsadlar belgilangan muddat ichida bajarilishini ta'minlaydi.

SMART o'quv maqsadlarining uchta elementi bor:

1. Namoyish - o'quvchi nima qila olishi va/yoki tayyorlay olishi kutilmoqda?
2. (Muvaffaqiyat) mezonlar - maqbul ishlash mezonlari qanday?
3. Shartlar - qanday sharoitlarda ishlash sodir bo'ladi.

Xulosa, SMART metodi sizga ma'lum chegaradan chiqib ketmagan holatda maqsadga erishishda zarur bo'lgan bosqichlardan o'tib borishingizga yordam beradi. Shuningdek, bu metod kerakli resurslar, erishayotgan natijalar va sarflanayotgan vaqt ustidan nazorat qilish imkoniyatini beradi. Maqsadlaringizga SMART usulda erishing.

Darsning texnologik xaritasi - o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi pedagogik o'zaro munosabatni rejalashtirishning zamonaviy shakli bo'lib, quyidagilar aniq belgilab chiqiladi:

Dars mavzusi;

Maqsad va vazifalar;

Dars jarayonining mazmuni;

Darsni amalga oshirish texnologiyasi;

Kutiladigan natijalar;

Kelgusi rejalar.

№	Dars mavzusi:	To'ra Sulaymon "Itijo", "Armon" she'rlari
1	Maqsad va vazifalar	a) ta'limiy: To'ra Sulaymonijodiga oid bilimlarni o'quvchilar ongiga singdirish, DTS talablari asosida nutqiy savodxonligini oshirish b) tarbiyaviy: O'quvchilarni Vatanga muhabbat qadriyatlarini ulug'lash, yuksak insoniy fazilatlar ruhida tarbiyalash, tinchliksevarlik o'ylarini singdirish c) rivojlantiruvchi: O'quvchilarning adabiyot va uning namoyondalari bo'yicha bilimlarini rivojlantirish. Ularni erkin va mustaqil fikrlashga o'rgatish, mardlik tuyg'usi bilan oshno qilish, onaga muhabbat, farzandga muhabbat-o'zbek ma'naviyatining noyob tushunchalarini aniqlatish Vazifalar: O'quvchilarda mavzuga nisbatan qiziqish uyg'otish, ularda mavzu asosida bilim va ko'nikmalarni shakllantirish, Didaktik materiallarni tayyorlash va undan dars jarayonida o'rinli foydalanish ko'nikma va malakasini oshirish
2	Dars jarayonining mazmuni	To'ra Sulaymon "Itijo", "Armon" she'rlari tahlil orqali o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirish
3	O'quv jarayonini amalga oshirish texnologiyasi	Dars turi: Aralash Usul: "Klaster", "Venn diagrammasi", "Nima uchun", "T-chizmasi", "SWOT" tahlil va boshqa interfaol usullar orqali dars jarayonini amalga oshirish Shakl: kichik guruhlar va yakka ishlash; Vosita: darslik, tarqatma materiallar, ko'rgazma materiallar, rag'bat kartochkalari, guruh nomi yozilgan dastak, o'yin shartlari yozilgan ko'rgazma taqdimot. Nazorat: savol-javob, Baholash: rag'bat kartochkalarini vositasida va nominatsiyalar
4	Kutiladigan natijalar	O'qituvchi: mavzuni qisqa vaqt ichida barcha o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilishiga erishadi, o'quvchilar faolligini oshiradi, ularda fanga, mavzuga nisbatan qiziqish uyg'otadi. Bir darsda barcha o'quvchilar baholanadi, mavzuni mustaqil o'rganish va xotirada saqlash, mustaqil va ijodiy fikrlash orqali insho yozish malakasini o'zlashtirishga erishish. O'quvchi: mavzu yuzasidan yangi bilimlarni egallaydi. Mustaqil ijodiy ishlashni o'rganadi. asarni tahlil qila olish ko'nikmasi shakllanadi, nutqiy savodxonlik darajasi oshadi. Qisqa vaqt ichida ko'p ma'lumotga ega bo'ladi.
5	Kelgusirejalar	Pedagogik texnologiyalarni rivojlantirish va darsga tatbiq etish, takomillashtirish o'z ustida ishlash. Pedagogik mahoratini oshirish. O'quvchilarda bilimlarni mustaqil o'zlashtirish, izlanish, mustaqil o'quv tadqiqotlarini amalga oshirish hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini shakllantirish

Adabiyotlar:

1. Avazova F. Zamonaviy dars va unga qo'yiladigan talablar arangiz. Conference on universal science research.
2. Qosimova N. Ona tili ta'limi va yangi pedagogik texnologiyalar. Buxoro, 2009, 103.
3. <https://api.onlinedu.uz/storage/lesson/5UEO3G9XU8h2cc1W6rdDv1btYHcKfcF0pNqSuIDt.pdf?token=null>.
4. <https://cyberleninka.ru/article/n/darslarni-samarali-tashkil-etish-va-zamonaviy-xorij-metodlaridan-foydalanish>
5. www.ziyonet.uz 6. www.edu.uz.

2.3.2-mavzu: Sinfni boshqarishning samarali yo‘llari

Reja:

1. Sinfni samarali boshqarishning asosiy tamoyillari.
2. Interaktiv sinf faoliyati.
3. Sinfda sog‘lom, do‘stona, ijobiy muhitni yaratish.
4. Sinf uchun “Oltin qoidalar”ni ishlab chiqish.

Samarali o‘quv muhiti ko‘plab omillarni talab qiladi, ayniqsa **sinfni boshqarish rejasi**. Agar siz ushbu rejani yaxshi tuzsangiz, siz va o‘quvchilaringiz o‘zaro mustahkam munosabatlar o‘rnatasiz, sinfni tartibga solish oson bo‘ladi, shuningdek, o‘qitish jarayonining sifati yangi bosqichga ko‘tariladi.

Xo‘sh, sinfni boshqarish rejasi nima? Va samarali bo‘lishning yo‘li qanday? Keling, bilib olaylik!

Sinfni boshqarish rejasi nima?

Sinfni boshqarish rejasi quyidagi savolga javob berishi kerak, ya’ni

O‘quvchilar o‘zlarining xatti-harakatlari uchun qanday javobgarlikni o‘z zimmlariga olishadi?

Oddiy qilib aytganda, sinfni boshqarish rejasi o‘quvchilarga o‘z xatti-harakatlarini tushunish, ularga rioya qilish va mas’uliyatni o‘z zimmasiga olishga yordam beradigan qoidalar/ko‘rsatmalarni o‘z ichiga olishi darkor.

Xususan, u qoidalar va tartiblardan tortib sinfning kun davomida qanday ishlashi rejasigacha bo‘lgan tafsilotlar darajasini o‘z ichiga oladi. Shunday qilib, har bir davr tegishli o‘qitish strategiyalari bilan maksimal darajada foydalaniladi.

Misol uchun, sinfni boshqarish rejasi o‘quvchilar o‘qituvchining so‘zini bo‘lish uchun qo‘llarini ko‘tarishlarini talab qilishi mumkin. Agar bu qoidaga rioya qilinmasa, o‘quvchilar ogohlantiriladi.

Sinfni boshqarish rejasining afzalliklari

Darslarni oldindan tayyorlangan reja bilan tashkil etish o‘quvchilarning faolligini oshiradi va darsni davomida hech bir jihatni nazoratdan chetda qoldirmasdan tartibli amalga oshirilishini ta’minlaydi.

Shunday qilib, sinfni boshqarish rejasi odatda quyidagi afzalliklarni beradi:

- **O‘quvchilarga diqqatini jamlashga e’tibor qarating:** o‘quvchilarga darsda vaqtlarini faol va samarali ishlatishga imkon bering. Sinfni boshqarish rejangiz o‘quvchining chinakam samarali o‘rganish vaqtini oshirishga ko‘maklashsin.
- **Barcha o‘quvchilarga qoidalar bilan tanishish imkonini bering:** Sinf xonasini boshqarish rejasining maqsadlarini samarali amalga oshirish uchun barcha o‘quvchilar sinf qoidalari va ko‘rsatmalarini aniq tushunishlari, munosabat bildirishlari agar talab qilinsa ba’zi qoidalariga o‘zgarish kiritishlariga imkon berish lozim.

- **Sinfda hamkorlik faoliyatini oshiring:** Sinfni boshqarish rejasi o'qitish maqsadlarini izlanish va hamkorlikda o'rganishga yo'naltirilgan bo'lsin. Bu o'quvchilarni o'z-o'zini boshqarish, o'ziga ishonish va hamkorlik qilish qobiliyatiga ega bo'lishga undaydi. Bular o'quvchiga, shuningdek, o'qituvchilarga kelgusidagi ta'lim jarayonida yuqori samaradorlikka erishishlarini ta'minlaydi.

Sinfni samarali boshqarish rejasini boshlash uchun 8 qadam

№1 - Maktab qoidalarini o'rganing.

Sinfni boshqarish rejasini tuzishdan oldin maktabingiz tartib-intizom qoidalarini bilan tanishib chiqishingiz zarur. Chunki har bir maktabda sinfda va o'quvchilar uchun intizom yoki mukofot/jazo choralari mavjud.

Shunday qilib, xatoga yo'l qo'ymaslik va vaqtni yo'qotmaslik uchun siz maktab tartib-intizom qoidalarini bilan oldindan tanishib olishingiz, keyin sinfingizda qoidalar/tavsiyalar yaratishingiz mumkin.

№2 - Qoidalarini ishlab chiqing.

Ishlab chiqilgan qoidalar o'quvchilarning faol o'rganishga yordam beradigan xatti-harakatlarni rag'batlantirishi, shuningdek, o'rganishga xalaqit beradigan xatti-harakatlarni bartaraf etishga xizmat qilishi kerak.

Sinf qoidalarini o'zaro hurmat, muloqot va o'rganishga tayyor bo'lish asoslariga ega bo'lishlari kerak.

Ya'ni, qoidalar har bir o'quv faoliyati uchun o'quvchi xatti-harakatlarning chegaralarini anglatishi kerak.

Masalan, adabiyot darsida siz o'z navbatida xatti-harakatlar qoidalarini sanab o'tishingiz mumkin:

O'quvchilarga o'zlari tanlagan adabiy asarni o'qish uchun 15 daqiqa vaqt beriladi.	
O'quvchilar keyingi 15 daqiqada o'zlarini qanday his qilganlarini yozishlari kerak.	
Agar o'quvchilarda savollar bo'lsa, o'qituvchidan yordam olish uchun qo'lingizni ko'taring.	
Dars oxirida ba'zi o'quvchilar o'zlarining his-tuyo'ulari haqida fikr bildirishlari so'raladi.	

Qoidalarga rioya qilmagan o'quvchilar bir marta ogohlantiriladi.



Bu o'quvchilarga har bir sinfda nima qilishlari kerakligini, mustaqil o'rganish uchun qancha vaqt borligini va qoidalarga rioya qilmasa, qanday oqibatlarga olib kelishini tushunishga yordam beradi.

№3 – O'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasidagi chegaralarni belgilang

Tartib-intizom qoidalari asosida sinfni boshqarish rejasini tuzish har ikki tomonni ham yaxshilaydi. Shunday qilib, siz va sizning o'quvchilaringiz ikkala tomon uchun chegaralarni belgilashingiz va ularni hurmat bilan amal qilishingiz kerak.

O'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi ba'zi chegaralarni aytib o'tish mumkin:

- Siz mavzuni tushuntirayotganingizda o'quvchilar halaqit bermaydilar.
- O'quvchilar mustaqil o'rganish vaqtida bo'lsa, siz aralasha olmaysiz.
- Siz o'quvchilarni masxara qilmasligingiz, kinoya qilmasligingiz yoki tanqid qilmasligingiz kerak va aksincha.

№4 - verbal va nonverbal muloqotdan foydalaning.

Sinf xonasi har doim ijobiy va salbiy xatti-harakatlarni birlashtiradi. Biroq, har doim ham ijobiy/salbiy xatti-harakatlarni nomlash va o'quvchilarni ogohlantirish yoki mukofotlash kerak emas.

Ba'zan, agar o'quvchi yaxshi ishlayotgan bo'lsa, **siz o'sha ijobiy xatti-harakatlarni raobatlantirishingiz mumkin:**

- ✓ Bu o'quvchiga tabassum qiling
- ✓ Boshingizni qimirlatib rozilik bildiring
- ✓ Barakalla

Salbiy xatti-harakatlarga kelsak, sizga quyidagilar kerak:

- ✓ Qoshlarini burish, bosh chayqash.
- ✓ Jiddiy yuz hosil qiling.

№5 - O'quvchilaringizni tushunishga harakat qilin.

Sinfni boshqarish rejasining eng muhim elementi o'quvchilar bilan samimiy munosabatlarni o'rnatishdir. O'qituvchilar har bir o'quvchini eshitishi va unga individual ta'lim imkoniyatlarini yaratishi ham yaxshi samara beradi.

Masalan, ***sinfda o'quvchining ismini aytib chaqirish va o'quvchini maqtash.***

Har bir o'quvchining o'ziga xos shaxsiyati va o'rganish uslubi bo'ladi. Shuning uchun ular turli yondashuvlar va yechimlarni talab qiladi. Har bir o'quvchini tushunish o'qituvchilarga o'z sinflarini yanada oson boshqarishga yordam beradi.

№6 - Innovatsion o'qitish usullari

Zerikarli o'qitish usullari, bir xil yo'ldan borish ham o'quvchilarning dars vaqtida yolo'iz ishlashi, gaplashishi, kam e'tibor berishi va hokazolarning sabablaridan biridir.

Buni o'quvchilarning samaraki ta'lim olishlariga yo'naltirilgan o'qitish usullarini tanlash orqali o'zgartirish mumkin: innovatsion o'qitish usullari va interaktiv sinf faoliyati? Viktorina tashkil qiling, aqliy hujum, bahslar va qiziqarli vazifalar sinfni samarali ta'lim olishga va boshqarishga yordam beradi va sinf qoidalarini buzishga yo'l qo'yilmaydi.

№7 - Mukofot va jazolar

O'quvchilarni rao'batlantirish uchun rao'batlantirish - o'qituvchilar sinfni boshqarishda tez-tez foydalanadigan yaxshi usul. Rao'batlantirish o'quvchining darslarga ishtiyoqini oshiradi va sinfga ko'proq hissa qo'shishni xohlaydi. Darsga xalaqit beruvchi xatti-harakatlar uchun o'qituvchilar, shuningdek, o'quvchilarni jazolashlari va qayta takrorlamaslikka rioya qilishlikka o'rgatishlari kerak. Rao'bat va jazolar sinf qoidalariga yaxshiroq amal qilishga yordam beradi.

O'qituvchilar turli darajadagi mukofotlarni taklif qilishlari mumkin. Mumkin bo'lgan mukofot/sovo'alarining ba'zi misollari

- ✓ Stikerlar, qalamlar va h.k. shunga o'xshash predmetlar.
- ✓ O'quvchining xohishiga ko'ra kitob.
- ✓ Bir seans muzeyga/filmga olib boradi.

Aksincha, qoidalariga amal qilinmasa, jazolash chora sifatida ko'riladi. O'quvchilar xatolarini anglashlari va ularni takrorlamasliklarini tushunishlari uchun quyidagi jazo shakllari mavjud:

- Agar o'quvchi ko'p shovqin qilsa, atrofdagilarni bezovta qilsa: unda bir necha kun sinf oldida yolo'iz o'tirishiga to'o'ri keladi.
- Agar o'quvchilar janjal qilsalar yoki kelishmay qolsalar: o'quvchilarni guruh bo'lib ishlashlari yoki birgalikda navbatchilik qildiring.
- Agar o'quvchi uy vazifasini bajarmasa: Darsni qayta o'rganish va butun sinfni o'qitish topshirio'i bilan jazolang.
- Agar o'quvchi o'qituvchini xafa qilsa: o'quvchining ota-onasini maktabga taklif qiling va birinchi navbatda o'quvchining kuchli tomonlari haqida gapiring. Keyin o'qituvchilarni haqorat qilish muammosi haqida gapiring. O'sha o'quvchi o'zidan uyaladi va o'qituvchidan kechirim so'raydi.

Biroq, rao'batlar va jazolar adolat va oshkoralikni ta'minlashi kerak (holatga qarab), chunki adolat o'quvchilar uchun hurmatni his qilishlari va sinfda tinchlik muhitini yaratish uchun zarurdir.

№ 8 - Sinfni samarali boshqarish rejasi uchun ota-onalarga murojaat qiling.

Muvaffaqiyatli ta'lim uchun ikkala tomon ham kerak: maktab va oila. Ota-onalar o'z farzandlarining shaxsiyatini tushunadilar va mukammal o'quvchilarni xohlaydilar. Shuning uchun, iltimos, ota-onalar bilan boo'laning, muhokama qiling va tegishli sinfni qanday o'qitish va boshqarishni bilib oling.

Bundan tashqari, o'qituvchilar ota-onalarni uyda o'z farzandlarining yutuqlarini maqtashga undashlari kerak, shunda o'quvchilar har doim ota-onalari tomonidan ularning harakatlari uchun tan olinishini his qilishadi.



Sinfni samarali boshqarish rejasini yaratish uchun maslahatlar

Sinfni samarali boshqarish rejasini yaratish birinchi kundan boshlanishi kerak, ammo u shu bilan tugamaydi. Yil davomida o'qituvchilar izchil va qat'iyatli bo'lishlari kerak

- O'quvchilar bilan munosabatlarni rivojlantirish.
- Yaxshi xatti-harakatlarni kuzatib boring va mustahkamlang.
- O'quvchilar hayotini, qiziqishlarini, kuchli va zaif tomonlarini hurmat qiling.
- Darsni o'quvchilarning xatti-harakatlari va ehtiyojlarini qondirishga yo'naltirilgan tartibda rejalashtiring.
- Ana shunda, o'quvchilar tartib-intizon qoidalariga rioya qiladilar va samarali o'rganishga jiddiy yondashadilar.

Bundan tashqari, siz moslashuvchan bo'lishingiz va sinfni boshqarish rejangizni to'ldirib va takomillashtirib borishingiz, muammoli vaziyatlar paydo bo'lganda moslashishingiz kerak. Bundan tashqari, har bir o'quvchi o'qituvchi tomonidan o'amxo'rlik qilishni xohlashini his etishingiz kerak, lekin har bir o'quvchiga mehr ko'rsatishda boshqa o'quvchilar bir-birlarini xafa qilmasliklari yoki hasad qilmasliklari uchun me'yorni ushlab turish kerak.

Xulosa

Umid qilamizki, yuqoridagi 8 qadam bilan siz sinfni samarali boshqarish rejasiga ega bo'lasiz.

Qanday texnika yoki rejaga ega bo'lmang, shuni unutmangki, o'qituvchi har doim o'quvchilar uchun namuna bo'lib qoladi. O'quvchilar kasbiy mahorat va ularga bo'lgan hurmatni o'qituvchining ijobiy munosabati deb bilsalargina, ular yaxshi o'quv muhitini yaratishga ko'maklashadilar.

Sinfni boshqarish rejasini qanday yozaman?

Quyidagi bosqichlarni bajarish orqali sinfni samarali boshqarish rejasini yaratishingiz mumkin:

1. **Kutishlar** – o'quvchilarga nisbatan qanday xulq-atvor va akademik kutishlaringizni aniq ayting. Bularni hamma ko'radigan joyga joylashtiring.
2. **Doimiy ishlar** - sinfga kirish/chiqish, materiallar, topshiriqlar kabi kundalik tartiblarni belgilang.
3. **Qoidalar** - 3-5 ta oddiy, ijobiy qoidalarni yarating. Ularni yaratishda o'quvchilarni jalb qiling. Qoidalar hurmat va xavfsizlikka qaratilishi kerak.

4. **Rao'batlar** - maqto'v, stikerlar, mukofotlar kabi ishini qondirish uchun ijobiy mustahkamlash tizimini batafsil ko'rsating.
5. **Natijalar** - ogohlantirishlardan uyga qo'no'iroq qilishgacha bo'lgan noto'o'ri xatti-harakatlarning tegishli, kuchayuvchi oqibatlarini belgilang. Fikringizda, hukmingizda barqaror bo'ling.
6. **Muloqot** - ota-onalar siz bilan bo'lanishlari uchun ish vaqtini, elektron pochta manzilini, aloqa manzillarini taqdim eting.
7. **Qiyin xatti-harakatlar** - kechikish, tayyorgarlik ko'rmaslik, texnologiyadan noto'o'ri foydalanish kabi tez-tez uchraydigan muammolarga aniq javobni rejalashtiring.
8. **Ta'lim usullari** - samarali o'rganishni ta'minlash uchun xilma-xillik, juftlikda, kichik guruhlarda ishlashga jalb qiling.

Sinfda ta'limni boshqarish rejasi nima?

Sinfda ta'limni boshqarish rejasi o'qituvchining o'quv maqsadlariga erishish uchun dars o'tishini, o'quvchilar ishini, muloqotini va umumiy kurs tuzilishini qanday tashkil etishini belgilaydi.

Sinfni muvaffaqiyatli boshqarish rejalarining 4 ta asosiy elementi nima?

- ✓ Aniq umidlar
- ✓ Muvofiqlik va adolatlilik
- ✓ Ijobiy mustahkamlash
- ✓ Sinfdagi tartib va qoidalar

Agar sinfda turli darajadagi o'quvchilar bo'lsa, o'qituvchi quyidagi usullar orqali sinfni samarali boshqarishi mumkin:

1. **Differensial yondashuv:** Darsda materiallarni o'zlashtirish darajasiga qarab mos ravishda guruhlariga bo'lingan topshiriqlar bering. Masalan, o'quvchilarni kuchli va yordamga muhtoj guruhlariga ajratib, ularning bilimiga mos topshiriqlar tayyorlang.
2. **O'zaro o'rgatish:** Kuchli o'quvchilarni yordamga muhtoj o'quvchilarga murabbiylik qilishini tavsiya qiling. Bu, nafaqat yordamga muhtoj o'quvchilarni qo'llab-quvvatlaydi, balki kuchli o'quvchilarning bilimlarini ham mustahkamlaydi.
3. **Motivatsiyani oshirish:** Har bir o'quvchining muvaffaqiyatini ta'kidlab, ular uchun motivatsiya yarating. Harakatni qadrlash va kichik yutuqlarni rao'batlantirish sinfdagi ishtiyoqni oshiradi.
4. **O'quv jarayonini qiziqarli qilish:** Interaktiv o'yinlar, guruh bo'lib yechiladigan vazifalar va amaliy mash'ulotlar orqali o'quv jarayonini qiziqarli va tushunarli qiling. Bu barcha o'quvchilarni darsga jalb qilishda yordam beradi.
5. **Qo'shimcha yordam:** O'zlashtirishi past o'quvchilarga darsdan so'ng yoki tanaffus vaqtida qo'shimcha yordam ko'rsating, kerak bo'lsa, ularni maxsus qo'llanmalar yoki resurslar bilan ta'minlang.

Bu usullar orqali sinfdagi barcha o'quvchilarning ehtiyojlarini qondirib, o'quv jarayonini samarali va balansli qilishingiz mumkin.

O'qituvchilar mavzu bo'yicha yuqori bilimga ega bo'lishdan tashqari, **sinf dinamikasini qanday samarali boshqarishni** ham bilishlari kerak. Bu tashkiliy va intizomli ko'nikmalarni o'z ichiga oladi, bu ikkalasi ham sinfdagi o'zaro

munosabatlarning har xil turlarini yanada tizimli va o'quv maqsadlariga moslashtirishga yordam beradi. Aks holda, sinfni boshqarish bo'yicha juda minimal ko'nikmalarga ega o'qituvchilar tomonidan olib boriladigan darslar o'quvchilarning past muvaffaqiyati kabi natijalarga olib keladi. Ba'zi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilar sinfdagi nosoo'lom xatti-harakatlarni boshqarishda samarasiz bo'lsa, barcha o'quvchilar orasida kognitiv rivojlanishning o'rtacha sur'ati katta zarar ko'radi.

Agar darsda nosoo'lom xatti-harakatlar mavjud bo'lsa, sinfdagi tartibsizliklarni kamaytirish yoki hatto yo'q qilish uchun qo'llashingiz mumkin bo'lgan sinfni boshqarish usullari mavjud.



Sinfni boshqarish jarayoni

Ushbu qadamlar majmuasi sinf muhitini o'rganishni faol rivojlantiradigan muhitga aylantirishga qaratilgan. Sinfning jismoniy va insoniy jihatlarini o'zgartirish orqali o'qituvchilar ijobiy atmosferaga ega bo'lgan va barchani o'rganish maqsadlariga erishishga majbur qiladigan ekotizimni o'rnatishi mumkin.

Rejangiz bor

Hech narsa ta'lim maqsadlariga erishish uchun keng qamrovli strategiyadan ustun kelmaydi. Har bir o'quv mashg'uloti oldindan rejalashtirilgan rejaga muvofiq bo'lishi kerak.

- 1) kutilayotgan ta'lim natijalari;
- 2) o'qituvchi dars yoki mavzuni qanday tanishtirishi, ko'rsatishi yoki tushuntirishi kerakligi;
- 3) o'qituvchi sinfni o'quv jarayonida faol ishtirok etishga undaydigan usullar;
- 4) o'quvchilar qanday ishtirok etishi;
- 5) haqiqiy ta'lim natijalari va o'quvchilarning xatti-harakatlari kutilgan darajada bo'lmasa, muqobil strategiyalar mavjudligi.

Eng yaxshi ta'lim muhitini yarating

Inson omillarini hisobga olmaganda, har qanday sinfdagi umumiy ta'lim sharoitlarini osongina o'zgartirish mumkin. Xonaning ko'rinishi va hissiyoti o'rganishga bevosita ta'sir qiladi. Yoritish o'qitish maqsadiga qarab sozlanishi mumkin, masalan (yaxshi yoritilgan xonalar barcha sezgilarni aniq qabul qilishni osonlashtiradi, ayniqsa vizual bo'lsa, qorono'i xona tovush sezgilarini kuchaytiradi va talaffuz va boshqa o'zaki tushunchalarni ifodalash uchun yaxshi bo'lishi mumkin; diqqat markazida o'quvchilar e'tiborini ma'lum bir o'quv stimuliga

qaratadi, masalan, ma'ruza o'tkazish, vizual tasvir yoki doska.). Iloji bo'lsa, fon shovqinidan (masalan, elektr shovqini, konditsioner...) xalos bo'ling. O'quvchilarning e'tiborini keraksiz chalo'itadigan tartibsizlik va boshqa vizual ifloslanishlarga ham e'tibor qaratish lozim.

Sinf masho'ulotlarini samarali o'tkazish

O'quvchilaringiz erishmoqchi bo'lgan maqsadlarni va ularga erishish yo'llarini aniqlang. O'quvchilaringizga hech qachon tartibsiz ko'rinmang. Sinfidagi turli tadbirlar uchun namuna ko'rsatish va aniq tizimni yaratish uchun izchil bo'ling.

Boshqaruvga ijobiy munosabatda bo'ling

O'zaro hurmatni rivojlantiring, o'zaro munosabatlaringizni samimiyligini oshirish uchun muloqotda ba'zan hazil qo'shing. Bu sizga barcha o'quvchilaringizga murojaat qilish va hech kimni e'tiborsiz qoldirmaslik imkonini beradi. O'quvchilaringiz muloqot qilishga undashlari uchun ijobiy va qulay xulq-atvorni saqlang. Muvaffaqiyatli o'qituvchilar uchun zarur bo'lgan uchta belgini mashq qiling: **qat'iyatlilik, adolatlilik va do'stona munosabat.**

Sinflarni boshqarish texnikasi

O'quvchilarning xulq-atvorini boshqarish sizning o'quv masho'ulotlaringiz muvaffaqiyati uchun juda muhimdir. Siz o'quvchilaringizda to'o'ri o'rganish munosabatini o'rnatish uchun quyidagi usullardan birini qo'llashingiz mumkin.

Mavzuga e'tibor qaratish

Yangi mavzuni boshlashdan oldin sinfingizdagi har bir o'quvchi o'rganishga tayyor bo'lishi kerak. Oquvchilar mavzuga aloqasi bo'lmagan yoki darsga aloqador bo'lmagan biror narsa qilayotgandek tuyulsa, ularning diqqatini to'liq jalb qilmaguningizcha darsingizni davom ettirmang. O'quvchilar e'tibor bermayapti deb o'ylasangiz, mavzuni muhokama qilishni vaqtincha to'xtating, chunki bu vaqt va kuch sarflashdir. Aks holda, o'quvchilar e'tibor bermasa ham, o'qitishni afzal ko'rish, qo'pollik qilish va siz bilan gaplashayotgan odamga e'tibor bermaslik yaxshi degan tushunchani o'rnatadi.

Modellashtirish

O'quv jarayoni soo'lom va samarali bo'lishi uchun o'qituvchilar sinfdagi o'zlarining yetakchiligi va hurmatini o'rnatishlari kerak. Shuningdek, ular o'z o'quvchilarining rivojlanishi va ega bo'lishini xohlaydigan xususiyatlarni namoyish etishlari kerak. O'qituvchilar namuna sifatida boshqalarga hurmat va o'amxo'rlik ko'rsatishni bilishi va amalda qo'llashi kerak, shunda o'quvchilar o'z harakatlariga taqlid qilishlari mumkin.

Masofaviy va samimiy yaqinlik

O'quvchilar bir-biriga yaqinroq bo'lganda darsda ko'proq ishtirok etadilar. Buning sababi shundaki, odamlar o'zlari xohlagan narsani qilishga moyil bo'ladilar. Sinf xonasida o'qituvchidan uzoqroqda joylashgan o'quvchilar o'qituvchiga yaqin bo'lganlarga nisbatan noto'o'ri xatti-harakatlar qilishlari mumkin. Ushbu muammoni hal qilish uchun iloji boricha ma'ruzalar yoki dars jarayonida xona bo'ylab harakatlaning. Xuddi shunday, iloji boricha ko'proq o'quvchilarni jalb qiling va barchaga e'tibor berishingizni va ularning o'quv yutuqlari haqida qayo'urishingizni aniq tushuntiring, hatti-harakatlaringizda namoyon eting.

Muvaffaqiyat tizimi

O'qituvchilar o'quvchilarni nimaga undayotganini tushunishlari va ulardan kognitiv rivojlanish platformasi sifatida foydalanishlari kerak. Axborot tuyo'usi va tasdiqlash kabi inson ehtiyojlari sinfda yaxshi xulq-atvorni rivojlantirish uchun ishlatilishi mumkin. Ba'zi o'qituvchilar tomonidan **"Ijobiy intizom"** deb ham ataladigan bu usul o'quvchilar e'tiborini yomon xulq-atvorga jalb qilish o'rniga ijobiy xususiyatlarni namoyish etadi. Maqto'v va ra'o'bat ko'pincha bu uslubga hamroh bo'ladi va har bir insonning yaxshi xulq-atvorni afzal ko'rishini kuchaytirish uchun ishlatiladi.

Doimiy va tasodifiy qobiliyatlarni baholash

O'quvchilar kutilgan darajada o'rganyaptimi yoki yo'qligini tekshirish uchun o'qituvchilar e'lon qilingan imtihonlar, qiziqishlari bo'yicha ishlar, guruh faoliyati va tasodifiy ularning faoliyatini tekshirish kabi boshqa topshiriqlar shaklida muntazam testlarni topshirishlari kerak. To'satdan e'lon qilingan viktorinalar nafaqat o'quvchilarning yutuqlarini kuzatish, balki muvaffaqiyatsizlikka uchramaslik uchun o'quvchilarni doimiy e'tibor berishga majbur qilish uchun muntazam ravishda o'tkazilishi kerak.

Darsni boshqarish

O'qituvchining o'quvchilarning niyati va xatti-harakatlarini tushunishi tanganing bir tomoni, xolos. Ikkinchi tomon o'qituvchilarning o'ziga tegishli. Gap shundaki, o'qituvchilar o'z fanlarini yetarli darajada biladi deb hisoblansa-da, o'z bilimlarini baham ko'rish boshqa masala. Har bir o'quv masho'ulotini muvaffaqiyatli o'tkazish uchun tegishli tayyorgarlik(pedagogik mahorat) va rejalashtirish zarur.

O'qituvchilik savobli kasb bo'lib, kelajak avlodni ertangi kunning qiyinchiliklarini bartaraf eta olishga (BKM va kompetensiyalarini) shakllantirish va rivojlantirishi muhim ahamiyatga ega.

Adabiyotlar:

1. Кривцова С.В. (2004). Учитель и проблемы дисциплины. «Генезис», <http://nkozlov.ru/library/psychology/psychology2/>.
2. Старикова Л.М. (2019) Выступление на педсовете "Эффективный педагог: какой он?" <https://multiurok.ru/files/vystuplenie-na-pedsoвете-effektivnyi-pedagog-kakoi.html> Управление классом – Краткое руководство (2018).
3. <https://coderlessons.com/tutorials/upravlenie/klassnoe-rukovodstvo/upravlenie-klassom-kratkoerukovodstvo>.
4. 4 принципа управления классом (2020) <https://nsportal.ru/blog/obshcheobrazovatelnyatematika/all/2020/11/10/4-printsipa-upravleniya-klassom>.
5. Элин, Ж. и Бекон, В. (1973). Заглядывая на урок.
6. Allyn & Bacon. Teachings in Education (2019). Classroom Management. Youtube. Available from https://www.youtube.com/watch?v=z_XR6dy69f4 Accessed [14 May 2022].
- 7.

Mavzu: Dars kuzatish va tahlil qilish

(2 soat amaliy mashg'ulot)

Reja

1. Darslarni kuzatish va tahlil qilishdan asosiy maqsad
2. Dars kuzatish va tahlil qilish ketma-ketligi.
3. Dars kuzatishdan chiqarilgan yakuniy xulosalar, taklif va tavsiyalar.

KIRISH

O'qituvchi faoliyatining samaradorligi nafaqat dars jarayonida qo'llaniladigan metodlarga, balki o'quv jarayonini kuzatish, tahlil qilish va natijalar asosida xulosalar chiqarish ko'nikmalariga ham bog'liq. Kasbiy standart – bu pedagogning malaka darajasi, bilimlari va ko'nikmalari bo'yicha belgilangan talablar majmui bo'lib, darsni kuzatishda asosiy mezon vazifasini bajaradi. Ushbu yondashuv o'qituvchining o'z kasbiga mas'uliyat bilan yondashishini ta'minlaydi va ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan faoliyatini yanada takomillashtiradi. Dars tahlili pedagogik mahoratni oshirishning eng asosiy yo'li va ta'lim samaradorligini oshirishning omili hisoblanadi. Ta'lim muassasalaridagi o'quv mashg'ulotlari mazmunini tahlil qilish bevosita ta'lim tarbiya jarayonini to'g'ri tashkil etish, ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish darajalarini oshirishdan iboratdir. O'quvchilarni o'qitish va tarbiyalashning zamonaviy nazariyasini amaliyotga joriy etish asosida o'quv jarayonini takomillashtirishning eng muhim omili darsni pedagogik kuzatish va tahlil qilish hisoblanadi bundan tashqari darslarni tahlil qilish orqali o'qituvchilar o'z pedagogik mahoratni oshirish va yo'l qo'yilgan xato va kamchiliklarni to'ldirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

1. Darslarni kuzatish va tahlil qilishdan asosiy maqsad

Ta'limning yangi mazmuni va sifatini shakllantiruvchi asosiy shaxs o'qituvchidir. Zamonaviy sharoitda o'qituvchining roli o'zgarmoqda – bilimning yagona manbai, ma'lumot tashuvchisidan ta'lim jarayonining tashkilotchisi va rahbarigacha – bu tegishli darajadagi professional malakani talab qiladi.

Yangi professional o'qituvchi standarti o'qituvchining asosiy kasbiy kompetensiyalarini belgilaydi.

Qobiliyatni faqat harakatda ko'rish va baholash mumkin.

O'qituvchi faoliyatining asosiy va eng muhim shakli darsdir, shuning uchun kompetensiya darajasini baholashda dars davomida o'qituvchining o'quvchilar bilan ishlashini kuzatish kerak. O'qituvchining kasbiy standarti asosida o'qituvchi faoliyatini nazorat qilish vositasi ishlab chiqilgan. Ta'lim vositasi o'qituvchining harakatlarida ma'lum bir vakolat doirasida standartning amalga oshirilishini ko'rsatadigan ko'rsatkichlarni ko'rish (yoki ko'rmaslik) imkonini beradi.

Ushbu materiallarda keltirilgan vositadan foydalangan holda darsda o'qituvchining ishini kuzatishdan maqsad uning kasbiy kompetensiyalari darajasini aniqlash va attestatsiya jarayonida ushbu baholashdan foydalanishdir.

Dars davomida o'qituvchining harakatlarini kuzatish uning malaka

darajasini va demak, o'quv jarayonining sifatini ko'rsatadi.

Kuzatish – bu ma'lum bir reja bo'yicha, aniq maqsad bilan olib boriladigan, kuzatilayotgan narsa haqida obyektiv ma'lumot beradigan tadqiqot usuli. Kuzatish odatda oldindan aniqlangan ko'rsatkichlarga e'tibor qaratish, ularning ko'rinishi yoki yo'qligini qayd etish orqali amalga oshiriladi. Ushbu usulning ahamiyati uning obyektivligi, shaffofligi, samaradorligi va ishonchliligidadir.

O'qituvchining kasbiy standarti 7 ta kasbiy kompetensiyani o'z ichiga oladi. Dars davomida ularning hammasini kuzatish mumkin emas. Masalan, rejalashtirish muayyan dars o'tilgunga qadar sodir bo'ladi. Ota-onalar yoki hamkasblar bilan hamkorlik qilish bilan bog'liq kompetensiyalar, shuningdek, kasbiy rivojlanish bilan bog'liq masalalar darslar davomida o'rganilmaydi, bu kompetensiyalarning darajasini boshqa vaqtlarda va boshqa usullardan foydalangan holda tekshirish kerak.

Darslarni kuzatish va tahlil qilishda quyidagi vazifalar amalga oshirilishi lozim:

- dars kuzatuvchilar tomonidan ta'lim muassasasida o'qituvchi ishiga baho berish;
- dars jarayonining dars o'tish bosqichlariga mosligini kuzatish;
- kuzatuvchilar tomonidan dars o'tayotgan o'qituvchiga amaliy-metodik yordamlar berilishiga erishish;
- ilg'or tajribalarni o'rganish va ommalashtirish;
- o'qituvchilar o'zaro bir-birlarining pedagogik usul va uslublarini o'rganishiga da'vat qilish orqali ta'lim samaradorligini oshirish.

O'qituvchining darsga tayyorgarlik ko'rishida quyidagilarga e'tibor qaratiladi:

1) darsga tayyorgarlik ko'rish jarayonida o'qituvchidan mavzuning ishchi dastur va taqvimiy rejaga mosligiga e'tibor berish, dars ishlanmasi, turli didaktik tarqatma materiallar va ko'rgazmali qurollarni tayyorlash talab etiladi;

2) darsga davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturlariga mos ravishda aniq maqsad qo'yish;

3) dars o'tiladigan xonani tayyorlash, doskaning tozaligi, bo'r, latta yoki markerlarni tayyorlash, vidioproektor, elektron doskaning tayyorligiga e'tibor qaratish;

4) mavzuning ilmiyligi va izchilligi, oddiydan murakkabga tomoni yo'naltirish; ko'rgazmalilik va berilayotgan bilim, yangi axborotlarning hayotiyligiga, jonli va ravon tilda ochib berilishiga e'tibor qaratish;

5) o'quv dasturi asosida mavzuga ajratilgan soatlarning mosligi, o'quvchining yoshi va shaxsiy-psixologik xususiyatini hisobga olib, ularni o'ylashga, izlanishga undashi, ijodkorlik, uslubiy mahorat, ilg'or pedagogik va novatorlik tajribalaridan foydalanish;

Dars kuzatish va tahlil qilish ketma-ketligi

- 1) Dars kuzatuvchining maqsadi;
- 2) Dars jarayonini kuzatish va tahlil qilish;
- 3) Dars jarayonida o'qituvchining dars o'tish bosqichlariga amal qilish;
- 4) Dars samaradorligi va o'qituvchining ish faoliyatini yanada yaxshilashga

oid dars kuzatuvchining tahlillari hamda taklif va mulohazalari.

Dars tahlili turlari

1. Didaktik (Yoki ta'limiy) tahlil.

Tahlilning bu turida mavzuning ilmiyligi va izchilligi, oddiydan murakkabga tomon yo'nalishi, ko'rgazmaliligi va berilayotgan bilim, yangi axborotlarning hayotiyliigi, ularning jonli va ravon tilda ochib berilishi nazarda tutiladi

2. Uslubiy tahlil.

Bunda o'qituvchi faoliyatining ikki tomoni: birinchidan, o'rganilayotgan mavzuga dasturda m o'ljallangan soatda, uni qanday usullar yordamida, talabalarning yoshi va shaxsiy-psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda yetkazib bera olishi, talabalarni o'ylashga, izlanishga majbur etishi va unga sharoit yaratishi;

- ikkinchidan, o'qituvchi sifatidagi tajribalari qaysi darajada ekanligini namoyish eta olishi nazarda tutiladi. O'qituvchining ikkinchi tomoni tahlil etilayotganda, uning ijodkorligi, uslubiy mahorati ko'zga tashlanishi lozim. O'qituvchining ilg'or pedagogik va novatorlik tajribalari mana shu yerdan boshlanadi

3. Metodologik tahlil

Ushbu tahlil mobaynida ta'lim yo'nalishidagi hukumat qarorlari, talablar, davlat tili, milliy ruh, madaniyatning go'zal durdonalari, shu soha bo'yicha buyuk alloma va olimlarning qilgan ishlari, fikrlari, respublikadagi oxirgi o'zgarishlarning mashg'ulot davomida foydalanilishi asos qilib olinishi mumkin

4. Psixologik tahlil

Bu tahlilda, avvalo, o'quvchilarning kayfiyati, ularning sog'ligi, jamoadagi sog'lom muhit, xushyorligi fanga bo'lgan qiziqishlari, dars berayotgan o'qituvchisiga munosabati, hozirjavobligi, sezgir va topqirligi, idroki, yangi va avvalgi materiallarni esda saqlashlari, obrazli va mantiqiy tafakkuri, fantaziyasi, oldida turgan mas'uliyatlariga irodali yoki irodasizligi, ulardagi bilim, ko'nikma va malakalar ko'lami kabi tomonlar kiradi. O'qituvchining favqulodda vujudga kelgan vaziyatdan o'z obro'sini saqlagan holda chiqa olishi, o'zini boshqara olishi ham inobatga olinadi

5. Pedagogik tahlil

Tahlilning bu turi ancha murakkab va mas'uliyatli bo'lib, o'qituvchining tashqi qiyofasi, talabalar bilan til topa olish mahorati, madaniyati, odobi bilan birgalikda dars jarayonida

umuminsoniy tarbiyaning tarkibiy qismlarini talabalarga bera olishi va uning nutq madaniyati ham nazarda tutiladi

Dars kuzatishdan chiqarilgan yakuniy xulosalar, taklif va tavsiyalar

Pedagogik odob, o'zaro hurmat va bir-birini tushungan holda dars kuzatuvida ishtirok etganlar yuqorida tavsiya etilgan texnologik yondashuv asosida o'z fikrlarini oshkora bildirganlari maqsadga muvofiq hisoblanadi. Har qanday tajribali, bilimdon, uzoq yillik pedagogik faoliyatda samarali ishlab kelayotgan mutaxassisda ham ayrim kamchiliklar ko'zga tashlanib qoladi. O'qituvchining yoshi, tajribasini hurmat qilib, uni aytib o'tmaslik, o'qituvchining keyingi o'tadigan darslarini samarali bo'lishiga qisman bo'lsada, to'sqinlik qilishi mumkin. Chiqarilgan yakuniy xulosalar, taklif va tavsiyalarga muvofiq o'qituvchining ish tajribasini umumlashtirish va ommalashtirish yetuk hamda raqobatbardosh o'qituvchi kadrlar tayyorlashda muhim o'rin tutadi Xulosa. Dars tahlili o'qituvchining ish faoliyatini o'rganish, fan asoslarini o'quvchilar qanday darajada o'zlashtirayotganligini aniqlash va davlat o'quv dasturi materiallarining reja asosida bajarilishini nazorat etishning asosiy omili hisoblanadi. Darslarni ilmiy, metodik, didaktik va umumiy pedagogik, psixologik jihatlariga bo'lib tahlil etish dars tahliliga aniqlik kiritadi, uni mukammallashtiradi hamda o'qituvchi va o'quvchi faoliyatiga mukammal baho berish imkonini kengaytiradi.

Fidbek nima?

Fidbek – inglizcha “feedback” so'zidan olingan bo'lib, “qayta bog'lanish” degan ma'noni bildiradi.

Fidbek quyidagi maqsadlarda qo'llanadi:

- 1) boshqa kishiga o'zim haqimda nima o'ylashim va his qilishimni bildirish;
- 2) boshqa kishiga u haqida nima o'ylashim va his qilishimni bildirish;

Fidbek - ikki kishi orasidagi xulq va munosabatni tartibga solish instrumentidir.

Fidbek berish va olish qiyinchiliklari:

- milliy urf-odatlar;
- munosabat buzilishidan qo'rqish;
- noto'g'ri tushunishlaridan qo'rqish;
- harakat qilishdagi ishonchsizlik.

Fidbek dars tahlili, biror holatga munosabat bildirishda qo'llaniladi. Fidbek berish va Fidbek olish qoidalari mavjud.

Fidbek berishda:

- Baholamang, balki izohlang (ijobiydan boshlang)
- Umumiy gaplardan qoching, aniq narsaga Fidbek bering
- Biror o'zgartirish kiritish taklifingiz bo'lsagina fikr bildiring
- Fidbek berishdan oldin rozilik oling
- Fidbek bilan voqea o'rtasidagi vaqt oz bo'lishi kerak
- Hayajon yo'qligiga ishonch hosil qiling
- “Menimcha”, “Ehtimol”, “Mening nazarimda”, “Iloji bo'lsa” kabi

iboralardan foydalaning

- Fidbek berilayotgan kishiga shaxsan murojaat qiling: “Sizning ... menga yoqdi”, “Sizning o’rningizda men bo’lganimda, ...” kabi.

Fidbek olishda:

- O’zingizni oqlamang
- Fidbek olishga tayyor bo’lmasangiz, uni rad qiling
- Fidbek yakunida minnatdorchilik bildiring

Fidbekni muntazam qo’llash munosabatlarni yaxshilash, hamkorlik va hamjihatlik muhitini yaratish, shu orqali ta’lim samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Умаров А. С., Рахимов А. К., Мирзаева Н. А. ДАРС СИФАТИНИНГ ТАҲЛИЛИ–ТАЪЛИМ ТАРАҚҚИЁТИ МЕЗОНИ //ТА’ЛИМ ВА RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 80-88.
2. G’aybullaeva M. DARS TAHLILI PEDAGOGIK MAHORATNI OSHIRISHNING VOSITASI SIFATIDA //Scientific progress. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 836-840.
3. Мирзаев И. Дарс таҳлили. / Ўқув-услубий қўлланма. – Т.: «Ўқитувчи», 1985.
4. Олимов Ш.Ш. Некоторые вопросы организации урока на основании педагогических технологий //Молодой ученый. – 2013. – №. 5. – С. 752- 754.

Mavzu: O'quvchilar bilimini baholashning yangi tizimi

Reja:

- 1. Baholashning yangi tizimi o'rganishning dolzarbligi**
- 2. Baholash tamoyillari**
- 3. Formativ (shakllantiruvchi) va summativ (xulosalovchi) maqsadlarda baholash.**

1. Baholashning yangi tizimi o'rganishning dolzarbligi

O'quvchilar bilimini baholashning yangi tizimlari zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Texnologiyalar rivojlanishi va ta'limda innovatsiyalar joriy etilishi natijasida bilimlarni baholashda turli yondashuvlar paydo bo'lmoqda. Quyida ushbu tizimlarning asosiy xususiyatlari va yondashuvlari mavjud.

O'quvchilarning chuqurroq ta'lim olishini rag'batlantirish uchun o'quv jarayoni mazmuniga baholashni qanday singdirishimiz mumkin?

Baholash o'qitish va o'rganish jarayonida muhim ahamiyat kasb etuvchi jarayon bo'lib, bunda o'quv jarayonini o'lchash, hujjatlashtirish va qo'llab-quvvatlash uchun turli xil vosita va usullar qo'llaniladi.

1-tarqatma material. Kirish mashqi

Quyida berilgan gaplar to'g'ri yoki noto'g'ri ekanligi bo'yicha qaror qiling. Agar ular noto'g'ri bo'lsa sabablarini izohlang:

1. Diagnostik baholash ilgari egallangan bilimlarni va noto'g'ri tasavvur, tushunchalarni aniqlaydi.
2. Formativ baholash o'quv faoliyati natijalarini baholashning yakuniy shakli hisoblanadi.
3. Chiqish chiptalari o'quvchilarning ilgari egallangan bilimlarini faollashtirish uchun darsning boshlanishida beriladigan qisqacha baholash topshiriqlaridir.
4. O'z-o'zini baholash o'quvchilarga nazorat ro'yxatlari yoki rubrikalar yordamida o'z faoliyatlari xususida reflektiv mushohoda qilishga undaydi.
5. Samarali qayta aloqa umumiy va mavhum ko'rinishda bo'ladi.

Mavzuga kirish sifatida o'qituvchilarni to'g'ri/noto'g'ri mashqini bajarish orqali egallagan bilimlarini takrorlash, ilgari egallangan bilimlarni faollashtirish va ularning mavzuga bo'lgan qiziqishini uyg'otish uchun mo'ljallangan mashq

hisoblanadi. Bu mashq ularning baholash haqidagi bilimlarini tekshirish uchun mo'ljallanmagan. Mashg'ulot yakunida o'qituvchilar o'z javoblarini qayta ko'rib chiqishi va mashg'ulot davomida egallagan yangi bilimlar va tushunchalarini qo'shish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

2. Baholash tamoyillari

Samarali baholash o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ular moslashtirish mashqi orqali taqdim etiladi.

2-tarqatma material. Baholash tamoyillari: Solishtirish mashqi

Xususiyat	Izoh/ta'rif
Validlik	Baholash maqsadi, topshiriq bo'yicha ko'rsatmalar va uni bajarishdan kutilmalar baholanuvchilar tomonidan oson tushuniladi.
Inklyuzivlik	O'lchash/baholash ko'zda tutilgan narsalarnigina o'lchashi/baholashi kerak.
Qo'llaniladigan	Natijalar baholash vaqti va baholovchilardan qat'iy nazar izchil bo'lishi lozim.
Ishonchlilik	Turli o'quvchilar uchun mos bo'lishi lozim.
Aniqlik	Maqsadlar, natijalar va vazifalar bir-biriga mos hamda o'quv dasturi yoki standartga mos bo'lishi lozim.
Moslik	O'quvchilarga qayta aloqa va refleksiya orqali o'rganish imkoniyatini taqdim etishi lozim.

Ushbu topshiriqni bajarishda o'qituvchilar samarali baholashning oltita xususiyatiga qaragan holda ularning mos ta'rifini topishlari kerak bo'ladi. O'qituvchilar avval bu mashqni yakka tarzda bajarishi va so'ng javoblarini yonlarida o'tirgan sheriklariniki bilan taqqoslashlari mumkin bo'ladi.

Ushbu mashqqa yakun yasash uchun, o'qituvchilardan samarali baholashning mazkur xususiyatlarini ularning fikricha eng muhimidan tortib eng muhim bo'lmaganiga ko'ra tartibda qo'yib chiqishni so'rang. Ulardan yana sheriklari bilan juft bo'lib ishlagan holda nima uchun bunday tartibda qo'yganliklarini muhokama qilishni va tanlangan tartib uchun o'z sabablarini bir-birlariga tushuntirishlarini so'rang. Ushbu xususiyatlarning oldindan belgilangan bironta tartibi mavjud emas. Mashqdagi ushbu bosqichni bajarishdan maqsad o'qituvchilarga ushbu xususiyatlar haqida yanada chuqurroq fikrlash va ularni o'z ish faoliyati kontekstiga bog'lash imkonini berish hisoblanadi. Bu bo'yicha umuman boshqacha qarash va fikrga ega

bo'lgan o'qituvchilarning fikr va mulohozalarini tinglash orqali o'qituvchilar ushbu xususiyatlarga umuman boshqa tomondan nazar solishlari va yanada chuqurroq tushunchaga ega bo'lishlari mumkin. Yakuniy bosqich sifatida o'qituvchilardan baholashning tamoyillari bo'yicha o'rganganlari, ularning ahamiyati va o'zlarinikidan farq qiluvchi qarashlarni umumlashtirgan holda o'z reflektiv jurnallariga qayd kiritib qo'yishlarini so'rash lozim.

3. Formativ (shakllantiruvchi) va summativ (xulosalovchi) maqsadlarda baholash

O'quvchilarning o'qib-o'rganishlariga katta ta'sir ko'rsatuvchi ikkita baholash turi mavjud. Ushbu baholashning ikki turi bo'yicha ko'proq o'rganish uchun o'qituvchilar jigsaw mashqini bajarishadi. Bunda har ikkala baholash turi haqida ma'lumot berilgan tarqatma materialdan foydalanishadi. O'qituvchilarni ikkita kichik guruhlariga ajrating. Birinchi guruh Formativ baholash haqida ma'lumot berilgan tarqatma materialga diqqatini qaratishadi. Ikkinchi kichik guruh bo'lsa Summativ baholash haqida ma'lumot berilgan tarqatma material bilan ishlashadi. O'qituvchilarga mos tarqatma materiallarni berib chiqing va yakka tarzda berilgan ma'lumotni o'qib chiqishni so'rang.

3-tarqatma material: Formativ baholashga kirish

Formativ (shakllantiruvchi) maqsadlarda baholash yoki qisqacha qilib aytganda formativ baholash, samarali o'qitishning asosini tashkil qilib, o'qitish jarayonida o'quvchilarning o'qib-o'rganishini monitoring qilish va takomillashtirish uchun ishlab chiqiladi. Bo'lim, chorak yoki yunitning so'ngida o'qib-o'rganishni baholovchi summativ (xulosalovchi) baholashdan farqli o'laroq, formativ baholash uzluksiz jarayon bo'lib, ham o'qituvchilarga ham o'quvchilarga o'zlarining kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, takomillashtirish kerak bo'lgan jabhalarni aniqlashtirish va tezkor ravishda qo'yilishi kerak bo'lgan keyingi qadamlarni aniqlash imkonini beradi.

Formativ baholashning afzalliklari va foydali tomonlaridan bittasi bu uning o'quv jarayonini yo'naltirishga yordam berishidadir. O'qituvchilar darslar davomida formativ baholash topshiriqlari sifatida qo'llanilgan viktorinalar, muhokamalar yoki o'z kuzatuvlari orqali olingan ma'lumotlarga tayangan holda o'qitish metodlarini moslashtirishlari va tushunmovchiliklar, o'quvchilarning o'tilayotgan materiallarni tushunishidagi qiyinchiliklarga tezkor tarzda murojaat qilish imkonini beradi. Masalar, o'qituvchi "chiqish chiptalari" (o'quvchilar o'z ishini tekshirish va baholashi va o'rganayotganlari hamda erishayotgan natijalari xususida reflektiv mushohoda yuritish imkonini beruvchi mezonlar ro'yxatini) berish orqali dars davomida o'tilgan tushuncha yoki mavzuniing o'quvchilar tomonidan tushunilganligini o'lchashi mumkin va zarur bo'lsa keyingi kun ushbu mavzu yoki o'tilgan tushunchani yana takrorlashi mumkin.

Formativ baholashning yana bir foydali tomoni bu uning o'quvchilarda o'z o'qib-o'rganishiga egalik qilish va unga mas'uliyatli bo'lishga rag'batlantirishida

aks etadi. O‘z-o‘zini baholash va o‘quvchilarning o‘zaro bir-birini baholash kabi texnikalari o‘quvchilarga erishayotgan natijalari bo‘yicha reflektiv mushohoda qilish va shaxsiy maqsadlarni belgilash imkonini beradi. Bunday reflektiv amaliyot o‘quvchilarning nafaqat tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi balki ularning ta‘lim olish jarayonida faol ishtirok etishga undaydi.

Formativ baholash qachonki undan tez-tez, turli ko‘rinishlarda foydalanib turilsagina va ushbu baholashdan kelib chiqadigan salbiy oqibatlar o‘quvchilar uchun qanchalik kam bo‘lsa shuncha samarali hisoblanadi. O‘qituvchilar ushbu baholash turini amalda qo‘llashning turli strategiyalaridan, norasmiy savol-javobdan tortib anchayin strukturalashgan “fikrla-muhokama qil-o‘rtoqlash” kabi strategiyalardan foydalanishlari mumkin. Bundan kutilgan yakuniy maqsad o‘quvchilar uchun tajriba qilish, xatolarga yo‘l qo‘yish va ulardan o‘rganish imkonini beruvchi qo‘llab-quvvatlovchi ta‘lim muhitini yaratish hisoblanadi.

Inklyuziv sinflarda turli o‘quvchilarning ehtiyojlariga murojaat qilish uchun o‘qituvchilar tabaqalashtirilgan formativ baholash vositalaridan foydalanishi, ya‘ni o‘quvchilarning turli darajalari va ehtiyojlaridan kelib chiquvchi topshiriq va vazifalardan foydalanishi mumkin. Masalan, ayrim o‘quvchilar “chiqish chiptasi”ni bajarishda qisqacharoq topshiriqni bajarishi yoki javoblarini yozma taqdim etish o‘rniga audio matn taqdim etishlari mumkin.

Kundalik amaliyotga formativ baholashni kiritish orqali o‘qituvchilar o‘sis va uzluksiz takomillashishga qaratilgan dinamik sinf madaniyatini yaratishlari mumkin.

O‘qituvchilardan o‘qish davomida matndagi asosiy g‘oyalarni belgilab chiqishni va tegishli qaydlar qilishni so‘rang. Birinchi bosqichni tamomlagach, o‘qituvchilar Formativ baholash bo‘yicha “ekspert” va Summativ baholash bo‘yicha “ekspert”lar bilan juftlanadi. Har bir o‘qituvchilar juftligi tarqatma materialda o‘zlariga tegishli mavzu bo‘yicha o‘rganganlarini o‘z hamrohlari bilan o‘rtoqlashadi, ikkita baholash turi o‘rtasidagi farqli tomonlarni muhokama qilishadi va o‘z tajribalarida ushbu baholash turlaridan qanday foydalanganliklari bo‘yicha misollar keltirishadi. So‘ng ular o‘z xulosalarini umumlashtirgan holda hamkorlikda poster yaratishadi va bu posterda ular yangi grafik organayzer yaratib ikkala baholash turiga tushuntirish berishadi. Ular shuningdek posterga har ikkala baholash turining xususiyatini tushuntitib beruvchi belgi, rasm va simvollar tasvirini tushirishadi.

Yaratilgan posterlar auditoriya devorlariga osib qo‘yiladi va o‘qituvchilar galereya bo‘ylab sayohat qilishadi. Bunda o‘qituvchilar auditoriya bo‘ylab yurib tayyorlangan posterlarni tomosha qilishadi, ularda berilgan ma‘lumotlar bilan tanishib chiqishadi hamda o‘zlari uchun tegishli qaydlar olishadi. Yakuniy bosqich sifatida o‘qituvchilardan o‘z reflektiv jurnallariga ushbu faoliyatdan o‘rganganlari bo‘yicha hamda sinfxonada ushbu baholash turlaridan foydalanishning amaliy jihatlari haqida qisqacha qayd qilib qo‘yishni so‘rang.

Ushbu mavzuga kirish mashqi sifatida o'qituvchilarga Kirish mashqida to'g'ri yoki noto'g'riligini topish so'ralgan 5 ta gap berilgan edi. Ushbu bosqichda o'qituvchilar kirish mashqidagi javoblarini qayta ko'rib chiqishadi va kerak hollarda o'z javoblariga kerakli tuzatishlar kiritishadi hamda ushbu tuzatishlarni kiritishlariga turtki bo'lgan sabablarni keltirishadi.

Ilk bor berilgan javoblarini tekshirib bo'lishgach va kerakli tuzatishlarni kiritib bo'lgach, o'qituvchilarga 1-Refleksiya tarqatma materialida berilgan tavsiya etilgan javoblarni bering.

O'qituvchilardan o'z javoblarini tavsiya etilgan javoblar bilan taqqoslashni so'rang va ular payqagan har qanday farqli tomonlarni qayd qilishlarini so'rang. Yakunlovchi bosqich sifatida o'qituvchilar ushbu mashqda o'rganganlari bo'yicha xulosalarini refleksiv jurnallariga qayd qilib qo'yishadi.

